

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Halkbilimi Anabilim Dalı

TÜRK MÜZİK KÜLTÜRÜNDE YOL HAVALARI

Şeyma BÜLBÜL

Doktora Tezi

Ankara, 2024

TÜRK MÜZİK KÜLTÜRÜNDE YOL HAVALARI

Şeyma BÜLBÜL

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Halkbilimi Anabilim Dalı

Doktora Tezi

Ankara, 2024

KABUL VE ONAY

Şeyma BÜLBÜL tarafından hazırlanan “Türk Müzik Kültüründe Yol Havaları” başlıklı bu çalışma 06.12.2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Abdulselam Arvas

Prof. Dr. Özkul Çobanoğlu

Doç. Dr. Şirin Yılmaz

Doç. Dr. Zehra Kaderli

Doç. Dr. Pınar Kasapoğlu

Bu tez çalışmasında Sayın (Unvanı, Adı ve Soyadı) Ortak Danışman olarak görev almıştır.

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Prof.Dr. Uğur ÖMÜRGÖNÜLŞEN

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan “*Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*” kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

...../...../.....

Şeyma BÜLBÜL

¹“*Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*”

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü tezele ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez **danışmanın**ın önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez **danışmanın**ın önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi** ile **enstitü** veya **fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.
Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, **Prof. Dr. Özkul ÇOBANOĞLU** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Şeyma BÜLBÜL

TEŞEKKÜR

Doktoraya giriş aşamasından tezi tamamlama sürecine kadar her aşamada destek olan, engin bilgilerini paylaşmayı esirgemeyen ve beni her konuda cesaretlendiren, çok değerli danışman hocam Sayın Prof. Dr. Özkul ÇOBANOĞLU'na ne kadar teşekkür etsem azdır.

Çalışmamın derleme kısmında yine yardımlarını esirgemeyen Mehmet GÜNDOĞDU ve Şener GÖK hocama, Şener hocamı tanımama vesile olan canım arkadaşım Nurunnisa ve sevgili eşi Eren YILDIZ'a, derlenen eserlerin notasyon bölümündeki yardımları için biricik abim Recep Ragıp DEMELİ'ye ve kıymetli abim Hasan Ali ALTINGÖZ'e, tezimin ilk aşamasından sonuna kadar her daim varlıklarını ve desteklerini esirgemeyen tüm yakınlarıma ve dostlarıma teşekkür ederim.

Sevgili annem Elif DEMELİ başta olmak üzere ailemizin her üyesine, kariyerime sonsuz destek olan, benimle şehir şehir dolaşan canım babam Zekeriya DEMELİ'ye ayrıca çok teşekkür ederim.

Doktora eğitimine başlamam ve bitirmem konusunda beni sürekli motive eden, hayat arkadaşım, sevgili eşim Çağlar BÜLBÜL'e ve manevi desteklerini esirgemeyen ailesine de teşekkürü bir borç bilirim.

Şeyma BÜLBÜL

ÖZET

BÜLBÜL, Şeyma. “*Türk Müzik Kültüründe Yol Havaları*”, Doktora Tezi, Ankara, 2024.

Yol havaları, Türk müzik kültürünün zenginleşmesine katkı sağlayan müzikal bir kültüre sahiptir. Bu havalarının çıkış noktası olan yaylacılık geleneği hakkında ulaşılan bilgiler doğrultusunda yaylanın yaşam performansı ile yol havalarının ayrılmaz bir bütün olduğunu göstermektedir. Karadeniz bölgesi gerek iklim, gerekse coğrafi şartların etkisiyle yaylacılık faaliyetlerine elverişli bir bölgedir. Özellikle Giresun, Ordu, Trabzon ve Rize illerinin içerisindeki yerleşimler yayla geleneğinden etkilenerek yol havalarını beraberinde getirmektedir. Çalışma için yapılan literatür taramasında yol, yolculuk ve yol havalarıyla ilgili yazılı, sözlü ve görüntülü kaynaklar taranmış; kaynak kişi, mahalli sanatçı, yol havaları okuyan icracıların elektronik ortamda görüntü, ses kayıtları ve alan araştırmalarının oluşturduğu gözlem, görüşme, derleme yöntemleriyle yol havalarının müzikal/makamsal, enstrümantal ve kültürel açıdan tarihi aktarım süreci tespit edilmiştir. Karadeniz bölgesinde icra edilen yol havalarını ve bu havaların kültürel bağlantısını, halkbilimi kuramları çerçevesinde değerlendirmek amacıyla hazırlanan “Türk Müzik Kültüründe Yol Havaları” isimli bu çalışma, giriş ve 4 bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde araştırmanın amacı, konusu, yöntemi ve konuyla ilgili çalışmalara değinilmiştir. Birinci bölümde yol havalarına ilişkin tanımlamalara ve özelliklerine yer verilmiş, ikinci bölümde yol havalarının müzikal/makamsal analizleri 16 başlık altında incelenmiş, Giresun, Ordu ve Rize yörelerindeki sözlü eserlerin hikayelerine de yer verilmiştir. Üçüncü bölümde ise yol havalarına ilişkin enstrüman tarihi aktarımı, dördüncü bölümde ise Doğu Karadeniz’de halk oyunları ve horon geleneği hakkında bilgiler, yörede tanınmış icracılar ve kaynak kişilerin özgeçmişlerine ait bilgiler ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler

Yol, Yolculuk, Yol Havaları, Türk Müzik Kültürü.

ABSTRACT

BÜLBÜL, Şeyma. “*Road Tunes in Turkish Music Culture*”, PhD Thesis, Ankara, 2024.

Road tunes have a musical culture that contributes to the enrichment of Turkish musical culture. According to the information obtained about the highland tradition, which is the origin of these tunes, it is shown that the highland life performance and road tunes are an inseparable whole. The Black Sea region is a region suitable for highland activities due to both climate and geographical conditions. Especially the settlements in the provinces of Giresun, Ordu, Trabzon and Rize are affected by the highland tradition and bring road tunes with them. In the literature review conducted for the study, written, verbal and visual sources related to road, journey and road tunes were scanned; the historical transmission process of road tunes in musical/modal, instrumental and cultural terms was determined with the observation, interview and compilation methods formed by the image, sound recordings and field researches of the source person, local artist, performers who sing road tunes in electronic environment. This study titled “Road Tunes in Turkish Music Culture” prepared with the aim of evaluating the road tunes performed in the Black Sea region and the cultural connection of these tunes within the framework of folklore theories consists of an introduction and 4 sections. In the introduction section, the purpose, subject, method and studies related to the subject are mentioned. In the first section, definitions and characteristics of road tunes are given, in the second section, musical/modal analyses of road tunes are examined under 16 headings, and stories of verbal works in Giresun, Ordu and Rize regions are also given. In the third section, the instrumental history of road tunes is conveyed, in the fourth section, information about folk dances and horon tradition in the Eastern Black Sea Region, information about the biographies of well-known performers and resource persons in the region are tried to be presented.

Keywords

Road, Journey, Road Tunes, Turkish Music Culture.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	ii
ETİK BEYAN	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ŞEKİLLER DİZİNİ	xi
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: KAVRAMSAL ÇÖZÜMLEME	7
1.1. KÜLTÜR TANIMI, SÖZ VE SES İLİŞKİSİ	7
1.2. YAYLA VE YAYLACILIK GELENEĞİ	10
1.2.1. Doğu Karadeniz Yaylalarının Coğrafi Özellikleri	11
1.2.2. Yaylacılık Bağlamında Ekonomik Faaliyetler	14
1.2.3. Trabzon İli Yaylaları	16
1.2.4. Giresun İli Yaylaları	19
1.2.5. Ordu İli Yaylaları	21
1.2.6. Artvin İli Yaylaları	22
1.2.7. Rize İli Yaylaları	23
1.3. DOĞU KARADENİZ BÖLGESİNDE YAYLACILIK GELENEĞİNİN TARİHİ AKTARIMI	25
1.4. YOL VE YOLCULUK KAVRAMLARI	31

1.5. YOL HAVALARI VE ÖZELLİKLERİ.....	32
2. BÖLÜM: YOL HAVALARININ MÜZİKAL/MAKAMSAL ANALİZİ.....	37
2.1. TRABZON YÖRESİ YOL HAVALARI	37
2.1.1. Tonya Otçusunun İcra Ettiği Müzik	38
2.1.2. Şahmelik Otçusunun İcra Ettiği Müzik	39
2.1.3. Kızılağaç Otçusunun İcra Ettiği Müzik	40
2.1.4. Oğuz Otçusunun İcra Ettiği Müzik.....	41
2.1.5. Veyizoğlu Yol Havası (Maçka/Akçaabat)	43
2.1.6. Tonya/Ağasar Ortak Yol Havası	44
2.2. GİRESUN YÖRESİ YOL HAVALARI.....	45
2.2.1. Görele Yol Havası	45
2.2.2. Sis Dağı Yol Havası	47
2.2.3. Tamzaranın Üzüümü	48
2.2.3.1. Eserin Hikayesi	53
2.2.4. Eşref Bey Ağıdı.....	54
2.2.4.1. Eserin Hikayesi	57
2.2.5. Ova Garibi.....	59
2.3. ORDU YÖRESİ YOL HAVALARI	60
2.3.1. Şu Akkuş'un Gürgenleri	61
2.3.1.1. Eserin Hikayesi	62
2.3.2. Fadiğin Ağıdı Yol Havası	62
2.3.2.1. Eserin Hikayesi	63
2.4. ARTVİN YÖRESİ YOL HAVALARI	64
2.4.1. Gelino	64
2.4.2. Artvin Yol Havası.....	65

2.5. RİZE YÖRESİ YOL HAVASI	65
2.5.1. Nokta Ana Destanı (Ahmedum).....	66
2.5.1.1. Eserin Hikayesi	67
3. BÖLÜM: YOL HAVALARINDA ENSTRÜMAN TARİHİ AKTARIMI	69
3.1. KEMENÇE	69
3.2. TULUM	73
3.3. DAVUL	74
3.4. ZURNA	76
3.5. SALAMURİ	78
4. BÖLÜM: DOĞU KARADENİZ BÖLGESİNDE HORON GELENEĞİ VE HALK OYUNLARI	82
4.1. HORON GELENEĞİ	82
4.2. HALK OYUNLARI	87
4.3. YÖREDE TANINAN KEMENÇE VE TULUM İCRACILARI	89
4.3.1. Tuzcuoğlu Osman Efendi	89
4.3.2. Karaman Halil Ağa (Halil Kodalak).....	90
4.3.3. Picoğlu Osman	91
4.3.4. Durkaya (Kemal İpşir).....	92
4.3.5. Kâtip Şadi.....	92
4.3.6. Mehmet Sırrı Öztürk.....	93
4.3.7. Yusuf Cemal Keskin.....	94
4.3.8. Ordulu Yunus	94
4.3.9. Rizeli Sadık (Sadık Aynacı).....	94
4.3.10. Garipoğlu (Mustafa Tahir Taşer)	95

4.3.11. Remzi Bekâr	95
4.3.12. Laz Yaşar (Yaşar Turna).....	96
4.4. KAYNAK KİŞİLER	97
4.4.1. Mehmet Gündoğdu	97
4.4.2. Şener Gök.....	98
4.4.3. Okan Subaş	98
4.4.4. İrfan Çalık	99
4.4.5. Yusuf Kurt.....	99
4.4.6. Recep Ragıp Demeli	100
4.4.7. Eren Yıldız	100
SONUÇ.....	101
KAYNAKÇA.....	105
EK. 1. TRT NOTA ARŞİVİNE KAYITLI YOL HAVALARI	109
EK. 2. ALANDAN DERLENEN FOTOĞRAF ARŞİVİ	122
EK. 3. ORJİNALLİK RAPORU.....	135
EK 4. ETİK KURUL İZİN FORMU.....	137

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Trabzon İli İlçeleri	37
Şekil 2. Giresun İli İlçeleri	45
Şekil 3. Giresun ve Trabzon'un Kesişim Noktasında Bulunan Sis Dağı.....	47
Şekil 4. Şebinkarahisar İlçesinin Tamzara Mahallesi.....	49
Şekil 5. Ordu İli İlçeleri ve Eserde Geçen Akkuş İlçesi	60
Şekil 6. Artvin İli İlçeleri	64
Şekil 7. Rize İli İlçeleri	65
Şekil 8. Kemeçenin Teknik Çizimi.....	72
Şekil 9. Tulum	74
Şekil 10. Karadeniz Davulunun Teknik Çizimi	76
Şekil 11. Zurnanın Teknik Çizimi	78
Şekil 12. Salamuri	81

GİRİŞ

Yol havaları ve yol havalalarının çıkış noktası olan yaylacılık geleneği; yörenin kültürü ve coğrafyasıyla doğrudan ilişkilidir. Müzikal incelemelerin yanı sıra yol havaları, arka planında bağlı olduğu yaylacılık geleneğini beraberinde getirmektedir. Ancak halkbilimi üzerine yapılan araştırmalar gelenek anlayışı üzerinde yeterince durulmadığını göstermekte ve çalışmamızın problemini oluşturmaktadır. Bu da halkbilimi literatürünün çok fazla araştırılmaması ve folklorun şehir, yöre, bölge vb. bağlamlarının gözardı edilmesinden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla bu alanda yapılan çalışmalar benzer çalışmaları beraberinde getirmektedir.

Halkbilimi çalışmalarında derleme, çok önemli yere sahip bir veri tekniğidir. Derlenecek malzemin önceden tespit edilmesi ve bu amaca yönelik gerek gözlem/görüşme, gerekse video/ses kaydı vb. tekniklerden yararlanılarak malzemeler toplanması gerekmektedir. Kaydedilen görüntüler, derlenen malzemeler metne ilave olarak mutlaka bağlamsal çerçevede incelenmelidir. Buradan hareketle bu doktora tezinin konusunu oluşturan yol havaları, yaylacılık geleneği ve günümüzde uygulanmaya devam eden yayla şenliklerinin, eğlence bağlamı amacına yönelik düzenlendiği görülmektedir. Çalışmanın konusunu Türk müzik kültüründeki yol havalalarının çözümlenmesi oluşturmaktadır.

Yayla şenlikleri, Karadeniz yöresinin toplumsal yaşamının tüm yönleriyle yaşatıldığı icra mekanları ve eğlence bağlamları olup, aynı zamanda kültürel belleğin gelecek nesillere aktarıldığı etkinliklerdir. Dolayısıyla yaylacılık geleneği, çok önemli işlevleri üstlenmektedir. Bu tezde incelenen ‘Kadırga Yayla Şenlikleri’ Trabzon kültürünün yayla eğlencesi olduğunu göstermektedir. Çalışmada, yayla göçlerinin tarım ve hayvancılıkla olan bağlantıları ve otçu göçü geleneği analiz edilecektir. Yaylacılık geleneğinin tarihsel, coğrafi, kültürel ve ekonomik aktarımı çözümlenecektir. Bu çalışmalardan toplanan folklor malzemelerinin mutlaka kuramsal birikimden yararlanılarak çözümlenmesi gerekli görülmektedir. Yaylacılık geleneğinden sonra çalışmanın temelini oluşturan en önemli unsur yol havaları icralarını tespit etmek olmuştur.

Türk'ün göçerevli yaşamında yaylak ve kışlak olmak üzere iki mekanı bulunmaktadır. Yayla şenlikleri de Karadeniz Bölgesi'nde yaylak yaşantının uzantısı olan kültürel bir etkinliktir. Çalışmada Doğu Karadeniz Bölgesi'nde yer alan Trabzon, Giresun, Ordu, Artvin ve Rize illerine ait yol havaları incelenmiş, alan çalışması ve derleme için Trabzon Kadirga Yaylası tercih edilmiştir. Bunun yanında şenlikler bağlamında, alan çalışmasının derlemecinin şenlik sahasında sınırlı sayıda kaynak kişiyle görüşmesi ve şenliğin yılda bir kez düzenleniyor olması gibi birçok olumsuz zorlukları olduğu görülmüştür. Bu kapsamda şenlikler bağlamsal çerçevede incelenerek yorumlanacaktır. Şenliklerde icralara katılarak ezgiler kaydedilecek ve notalar derlenecektir. Çalışmada bağlamsal yapı, performans teori ve işlevsel kuramlardan yararlanılacaktır.

Yol havaları temasının literatür taraması sonucu, halkbilimi alanında günümüze kadar kapsamlı bir biçimde ele alınmadığı gözlemlenmiştir. Doğu Karadeniz Bölgesi'ne yönelik bilimsel disiplin içinde hazırlanmış olan çalışmaların sayısı oldukça azdır. Bu bölge, araştırmamıza yol göstermiş olup bize model sunmaktadır. Yapılan araştırmada, yol havalarının beraberinde getirdiği yayla ve yaylacılık geleneği ile ilgili tüm kaynaklar; sesli ve yazılı arşiv olarak taranmış, Doğu Karadeniz Bölgesi'nde günümüzde hala varlığını sürdüren yayla şenliklerine ilişkin, gerek müzikal gerekse ekonomi ve turizm alanında yapılan tüm kitap, makale ve tez kapsamındaki çalışmalar değerlendirilmiştir.

Türkiye'de Doğu Karadeniz Bölgesi ile ilgili yapılan ve önemli görülen çalışmalardan bazıları şunlardır;

Salih Gündoğdu (2020) İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, "*Kadirga Kültür Havzası Yayla Havaları Repertuarının Vokal İcrada Ağız ve Hançere Özellikleri Açısından İncelenmesi*" isimli yüksek lisans tezinde Kadirga havzasındaki yayla havalarını tespit ederek, ortak özellik gösterenlerini gruplandırmış, farklı gruplardan 14 örneğin melodi ve ritim yapılarını; form, ağız ve hançere açısından incelemiştir.

Mehmet Özdemir (2017) Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Halkbilim Anabilim Dalı, "*Giresun Yayla Şenlikleri*" isimli yapmış olduğu doktora

tezinde Giresun’da düzenlenen yayla şenliklerini mitolojik, tarihi, coğrafi, toplumsal ve kültürel bağlamda ele alarak halkbiliminin bağlam merkezli kuramlarından olan performans teori ve işlevsel kuram verileriyle incelemiştir. Türk kültüründeki şenlikleri, toplumsal görevlerini ve düzenlenme geleneğini çözümleyerek; kültür dönüşümleri, kültür turizmi ve ekonomisi bağlamında ele almıştır. Ayrıca şenlikleri Kümbet yayla şenliği örneklemeden yola çıkarak yapısal ve işlevsel açıdan analiz etmiştir.

Mehmet Gündoğdu (2016) *“Doğu Karadenizde Müzik ve Horan Geleneği”* isimli kitabında kendisine yöneltilen soruları toparlamış, soru-cevap biçiminde tasarladığı bir kaynak oluşturmuştur. Bu kaynakta yöre kültürü hakkında genel bilgilere, kemençenin tarihsel ve yapısal özelliklerine, yöresinde yaptığı araştırmalar sırasında Doğu Karadenizli ustalarla edindiği biyografik bilgilere yer vermiştir.

Sevilay Kıran (2015) *“Trabzon İli Sis Dağı Yaylası Otçu Göçü Geleneğinin ve Değişim Sürecinin Performans Teorisi Üzerinden İncelenmesi”* isimli yüksek lisans tez çalışmasında; yaylacılık geleneğinin yaşandığı Trabzon iline bağlı Şalpazarı ilçesinde yaşayan Çepnilerin icra ettiği ‘Otçu Göçü’nün icra bağlamını, göçün geleneksel yayla şenliğine dönüştürülmesini ve geleneğin günümüzdeki değişimlerini bağlam merkezli halkbilimi kuramlarından Performans Teorisi kapsamında analiz etmiştir.

Mehmet Akif Korkmaz (2006) Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Dursun Yıldırım danışmanlığında yaptığı *“Türkü Türü ve Doğu Karadeniz Türkü Kültürü”* isimli yüksek lisans bitirme tezinde, Doğu Karadeniz Bölgesi’ni temel alarak Türk sözlü kültüründe türkü türünün konusunu, tanımını, özelliklerini ve yöntemlerini kapsamlı bir biçimde incelemiş, türkü türünü dünyada ve bizdeki tanımlarını göz önünde bulundurarak analiz etmiştir. Bu bölge türkülerinin analizinde diğer türdeki türküler arasındaki benzerlik ve farklılıkların beraberinde getirdiği problemleri çözümlenmeye çalışmıştır.

Abdullah Akat (2006) İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, *“Doğu Karadeniz Bölgesindeki Çepniler ve Çepni Müziği”* isimli yüksek lisans tezinde Doğu Karadeniz Bölgesi’ni tarihi olarak araştırmış, Çepnilerin kimlik analizini yapmış, Anadolu’daki etkileşimleri ve dini yapıları konularına yer vermiştir. Ayrıca Çepnilerin

yaylacılık geleneğinin beraberinde getirdiği müzik kültürünü incelemiş ve Çepni bölgesindeki ezgileri notaya almıştır.

Recep Ragıp Demeli (2005) *“Trabzon (Akçaabat) Yöresinden Derlediğimiz ve THM Repertuarındaki Türkülerin Makam-Usûl Açısından Analizi”* isimli lisans bitirme teziyle Akçaabat yöresinin folklorunu incelemiş, bölge sanatçılarının desteğini alarak bu yöreye ait türkülerini derlemiş, bu türküler ile horonların makamsal ve usûl analizini yapmıştır.

Süleyman Şenel (1994) *“Trabzon Bölgesi Halk Musikine Giriş”* isimli kitap çalışmasında Trabzon yöresi araştırmacılığının önemini vurgulamış, yörenin halk müziğine ilişkin arşiv materyallerini ortaya çıkarmış ve yörenin ülkemiz halk müziği içerisindeki yerini belirlemeye çalışmıştır.

Ahmet Adnan Saygun (1990) *“Rize, Artvin ve Kars Havalisi Türkü Saz ve Oyunları Hakkında Bazı Malumat”* isimli çalışmasında yörelerin halk oyunları, çalgıları ve musiki türlerini tespit etmiştir.

Bu çalışmalardan elde edilen bulgular göz önüne alındığında bize, Doğu Karadeniz Bölgesi’nde ezgi çalışmalarının da yapıldığını göstermektedir. Ancak bu çalışmalar halkbilimi yöntem ve teknikleri doğrultusunda incelenmiştir. Konumuza ilişkin olarak müzikoloji alanında yapılan iki tez çalışmasından birinde, genel Çepni müzikleri araştırılmış diğerinde ise Kadırğa havzasındaki yol havaları yayla havası olarak adlandırılarak ağız ve hançere açısından değerlendirilmiştir. Buradan yola çıkılarak bizim çalışmamızda yapmak istediğimiz; yöredeki derleme çalışmalarını arttırmak, eksiklikleri gidermek, yöre kültürüne katkıda bulunmak, ezgilerin müzikal/makamsal yönünü halk bilimi kuramları çerçevesinde değerlendirmek, alana kaynak teşkil etmesini sağlamak, Doğu Karadeniz Bölgesi yol havaları icralarının tespiti ve ezgilerin yalnızca müzikal analiz değil, aynı zamanda kültürel mirasın gelecek nesillere aktarımına ışık tutması amacıyla gerekli görülmüştür.

“Türk Müzik Kültüründe Yol Havaları” başlığını taşıyan tezde, alan araştırmalarının ortaya çıkardığı yol havalara ilişkin müzikal bilgilere ve kültürel açıdan tarihi aktarım

sürecine ulaşılması amaçlanmaktadır. Bu çözümler performans teorisinde doğrultusunda günümüze değin nasıl geldiğini ve uğradığı değişimi gösterecektir. Yol havalarının kökenine inmek çalışma için önemli görülmektedir. Araştırma süresince bilimsel yöntemleri kullanarak, Türk müzik kültüründeki yol ve yolculuk temasının müziğe ve kültüre yansımalarındaki aktarım sürecinin tespit edilmesi, yol havalarının nasıl dönüştüğünün analiz edilmesi, kültüre olan etkilerinin ortaya koyulmasıyla birlikte Türk müzik kültürüne kaynak teşkil etmesi amaçlanmaktadır.

Türkiye’de etnoğrafya ve folklor araştırmalarının memleket ölçüsünde teşkilatlanması gereklidir. Folklor malzemesinden edip, sanatkar kadar idareci de ilhamlar ve fikirler alabilmeli, folklor malzemesinde milli sanatımızın yapı taşlarını ve kerpiçlerini sezenlere hak vermek icap etmektedir. (Yanıkoglu, 1943: 17).

Folklorun ‘köylülerin geleneklerinde yaşayan eski devirlerin kültür kalıntıları’ görüşünün günümüzde artık geçerliliğini kaybettiği, çünkü folklor sahasında yapılan çalışmaların zamanın ihtiyaçlarına göre yeni ürünler meydana getirdiği ve bu ürünlerin sadece köylülerin değil, toplumun bütün sosyal grupları arasında yaşadığı, bu gözlemler ve tespitlerin folklorun ve onu yaratan, yayan, taşıyan, kullanan ve paylaşanların yeniden tanımlanmaları ihtiyacını doğurduğu belirtilmiştir. (Çobanoğlu, 2015: 25).

Bu düşüncelerden hareketle; çalışmanın içeriği, yol havalarını kapsamlı bir bakış açısıyla tespit etme, yorumlama ve değerlendirme şeklindedir. Bu havaların daha iyi anlaşılabilmesi için çıkış noktası olan yaylacılık geleneğinin izlerini ortaya koymak gerekmektedir. Yol havaları, kültürel yapı ile ilgili önemli bilgileri aktaran bir unsur olarak geçmişin izlerini taşıyan köprü konumundadır. Bu çalışma halkbilimi kuram, yöntem ve tekniklerden yola çıkılarak yorumlanacak ve bilim dünyasına sunulacaktır.

Bu tez; yol ve yolculuk kavramlarının, yol havaları özelliklerinin açıklanması ile sınırlıdır. Yol havaları genel itibariyle Karadeniz bölgesini kapsamaktadır. Araştırma, bölgelerde icra edilen yol havalarının ses ve görüntü arşivlerinden faydalanılarak ve yapılan derlemelerin notaya alınarak incelenmesi şeklinde gerçekleştirilmiştir. Alan araştırmalarından elde edilen ezgi kayıtlarının notasyon süreci tamamlanmış, müzikoloji ve etnomüzikoloji yaklaşım ve yöntemleriyle müzikal yapı özellikleri açısından

incelenmiştir. Bu kapsamda 16 yol havasının analizi yapılmıştır. Bunlar arasından 13 eser gerek alan araştırmasından derlenerek, gerekse kaynak kişi ve elektronik ortamda ulaşılan ses kayıt arşivinden dinlenerek notaya alınmıştır. 3 eser ise TRT nota arşivine kayıtlı olması sebebiyle var olan notalar yalnızca makamsal olarak incelenmiştir. Dolayısıyla bölgedeki yaylacılık faaliyetlerinin yol havaları ile olan bağlantısı da ortaya koyulmuştur. Yol havaları bütün bu özellikleriyle yerel kimliğin tarihsel yansımalarına dönüşmüştür. Bu eserlerin incelenmesi yalnızca müzikal analiz değil, aynı zamanda kültürel mirasın gelecek nesillere aktarılmasına da ışık tutmaktadır.

1. BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇÖZÜMLEME

1.1. KÜLTÜR TANIMI, SÖZ VE SES İLİŞKİSİ

Kültür; insanın kendi yarattığı, doğaya eklediği herşeydir. İnsanın kendisi de doğanın bir ürünü ve parçasıdır. Bunun içerisinde kültürü oluşturan pek çok unsur bulunmaktadır. Toplumun toplumsal, sosyal, dini, sanatsal, dilsel ve geleneksel değerlerin bir toplamıdır. Bu değerler; insanların düşünme biçimlerini, yaşam tarzlarını ve etkileşimlerini, aynı zamanda bir toplumun sanatını, edebiyatını, yaşadıklarını, yemeklerini, giyim tarzlarını, göreneklerini ve inanç sistemlerini içermektedir. Kültür nesilden sesile aktararak zaman içerisinde evrimleşerek, toplumların kimlik oluşturmalarına, toplumsal bağların kurulmasına ve değerler hakkında ortak anlayışın geliştirilmesine yardımcı olmuştur.

İşlevsel Halkbilimi kuramının kurucularından Malinovski; kültürü, aletlerden ve tüketim mallarından, çeşitli toplumsal gruplaşmalar için yapılan anayasal belgelerden, insana özgü düşünce ve becerilerden, inanç ve törelerden oluşan bütünsel bir toplam olarak değerlendirmektedir. Ona göre insanın ve ırkın organik veya temel ihtiyaçlarının karşılanması her bir kültüre yüklenen koşullar dizisinin en azıdır. Böylelikle insan, organizmasının ihtiyaçlarını karşılamak zorundadır. (Çobanoğlu, 2015: 269).

Malinowski, bu zorunluluktan doğan gerekliliği, temel ihtiyaçlar başlığı altında metabolizma, üreme, bedensel rahatlıklar, güvenlik, hareket, büyüme, ve sağlık, bunlara verilen kültürel cevapları ise besin sağlanması, akrabalık, barınma, koruma, etkinlikler, yetiştirme ve hijyen olarak belirlemiştir. Bu metabolizmanın ihtiyaçlarının ötesinde insanın ruh dünyası, kültür dünyası ve düşünce dünyası oluşurken seslerin nasıl bir yere sahip olduğu sorusu karşımıza çıkmaktadır.

Yeryüzünde insan 3 milyon yıldır bulunmaktadır. Ancak varolan sözcüklere dayalı bir konuşma dili 50 bin yıldır mevcuttur. Mevcut potansiyelimizde psikolojik ve fizyolojik

olarak 300 bin yıldır bulunmaktayız. 300 bin yılın son 50 bin yılında konuşmaktayız. Öncesinde insanoğlu ve diğer tüm canlılar ses çıkartmaktadır. Hayvanların çıkardığı sesler, yolda giden bir bisikletlinin sesiyle bizi uyarması vb. buna örnek gösterilebilir. Fakat kelimelerle beraber düşünme başlamaktadır. Bu süreçte sesler çok önce yıl kullanılmıştır. Seslerin, sözden daha önceye dayandığı düşünülmektedir. Seslerdeki kalıplaşmalar veya ölçüler, insanın iletişimde sözcüklere dayalı dili meydana getirinceye kadar çok önemli fonksiyonlar üstlenmiş olabilirler.

Walter J. Ong (2014), insanların yaşadığı her yerde dil olduğunu, dilin kullanıldığı her yerde de konuşulan ve işitilen dilin temelini ses dünyasının oluşturduğunu ileri sürmektedir. El kol hareketleri pek çok şey ifade etse de işaret dillerinin konuşmanın yerini tutmak üzere geliştirildiği ve doğuştan sağır larca kullanıldığında bile sözlü konuşma sistemlerine bağlı olduğunu düşünmektedir.

Kelimeler sestem oluşan bir olay, bir eylemdir. Ses doğasına bakıldığında duyuların zaman içinde algılandığı, varlığını yitirirken sesin işitildiği ve geçici olarak duyulduğu düşünülmektedir. Klanlar şeklinde yaşayan insanlar belki değişik şekilde toplanma ve kimlikleriyle ilgili kendilerine has havalar meydana getirmiş olabilirler. Bu durum iletişimin bir sonraki aşaması olabilir ama kelimeyle beraber dışımızdaki herşeyi adlandırırız. Masa, taş, kuş, ağaç vb. gibi öğeler üzerinden düşünmeye başlarız. Dolayısıyla sözcüklere dayalı dil oluşuncaya kadar insanda düşünce unsuru bulunmamaktadır. Lakin ihtiyaçlarımız olan otomatik hareketler vardır. Bu hareketlere üreme, besin, gıda, barınma, korunma vb. diyebiliriz. Düşünmeyle beraber dış dünyanın içinde kendimizi fark ederiz. Dışımızdaki dünya tamamen bir kaosken herşey birbirine karışıktır. Yavaş yavaş herşey birbirinden ayrılmaya başlar. Bu da kaostan kozmosa dönüşümdür. Düşünce çok önemlidir. Sözlü esasa dayalı düşünce ritm ağırlıklıdır. Çünkü ritm, hatırlamayı kolaylaştırmaktadır. Ağızdan ağıza veya kulaktan kulağa dolanan kalıplar belleği desteklemekte ve sözlü kültürdeki tecrübeler, belleği kuvvetlendirecek şekilde akla yerleştirmektedir.

Her düşünce bir ölçüde kalıplaşmış, her kelimenin içerdiği kavram deneyimlerden kaynaklanan verileri işlemenin değişmez bir yolu olup, deneyim ve irdelemenin zihinsel düzenlenişini belirlemekte ve belleğimizde yer etmesine yaramaktadır. Deneyimi

sözcüklerle ifade etmek hatırlanmasını kolaylaştırmaktadır. Sözlü kültürün ayırt edici özelliği olan kalıplar, tek tek sözcüklerden daha fazla işlenmiş kalıplardır. (Ong, 2014: 51). Bu durum ses ve müzikle de ilişkili olmalıdır. Diğer kültür ürünleri gibi Türk müziğinin tarih sahnesine çıkışı da Hunlardan önceki döneme dayanmaktadır. Hun öncesi dönemde müziğin, insan sesine dayalı olduğu düşünülmektedir. Kökleri çok eskiye dayanan diğer müzikler gibi Türk müziği de başlangıçta çok az perdelidir. Zamanla perde sayısı artarak melodik yapının genişlemesi mümkün olmuştur. Bu dönemde davul ve def gibi vurmali çalgılar kullanılmış, kopuzun ilk örnekleri bu dönemde ortaya çıkmıştır. Bu çalgılar, insan sesine eşlik amacıyla kullanılmıştır. Hunlar öncesi dönemde bağımsız yaşayan boyların her birinin müziği diğerlerinden ayrılmıştır. Bu kültürel yapılanmaya sahip olan çeşitli Türk boyları, kültürel birliktelik ve medeniyetlerinin gelişmesine katkıda bulunmuştur. Türk müziğinin zengin bir çeşitlilik göstermesi de bundan kaynaklanmaktadır. (Vural, 2011: 6-7).

Dolayısıyla müzik, yer ve yönleriyle kimlik yapmada da etkilidir. En önemlisi ise ritüellerdir. Bu ritüeller, yüce diye nitelendirilen tanrı, tanrılar ve inançlardır. Onların iyiliğini sağlamak, yardımını almak, kötülüklerden korunmak için örnek üzerine kalıplaşmış hareketler yapılmaktadır. Bu hareketler daha güçlü, daha etkili olsun diye bunu müzikle pekiştirmektedir. İçerisinde söz ve müzik boyutu bulunmaktadır. Toplumsallaşma ve sosyalleşmemizin de önemli bir tarafını oluşturmaktadır. Bu süreç evrilerek, daha tekamül ederek bizi bugüne getirmektedir. Bu bağlamda baktığımızda müzik, söz, hareket; törenleri ve ritüelleri oluşturmaktadır. Günümüzde devam etmekte olan Karadeniz kıyılarına yerleşmiş, çoğunluğunun Çepniler olduğu Türkmen boyları, yılı geleneksel olarak yay ve kış ayları şeklinde ikiye bölmektedir. 10 bin yıldır yaylak ve kışlak arasındadır. Bu geleneğin günümüzde son bin yıldır toprağa yerleşmeye yönelik bütün gayretlerine rağmen, halen son kısıntı ve kalıntıları Karadeniz'de görülmektedir. Bu bağlamda yaylaya çıkışta törenimsi bir havalarm izlerini takip edebilecek olan, geçmişte muhtemel çok kuvvetli bir törenin varlığını gösteren yol havalarıyla karşılaşmaktayız.

1.2. YAYLA VE YAYLACILIK GELENEĞİ

Yayla, Türkçe bir kelime olup, yazın hayvanlarla birlikte çıkılıp ikamet edilen yüksek ve serin yer anlamına gelmektedir. Bu sözcüğün Orhun Kitabeleri'nde yaz mevsimi anlamına gelen 'yay' kökünden türetildiği belirtilmektedir. Kitabelerde 'yayladum' tabiri de kullanılmaktadır. Divânü Lügât'it-Türk'te yayla terimi, 'yaylağ' şeklinde geçmektedir. Türkçede kullanılan yayla, yaylak, yaymak ve yazlak kavramlarının genel olarak aynı anlamda kullanıldığı ifade edilmektedir. (Bostan, 2019: 274).

Yayla kelimesi Türk Dil Kurumu tarafından yüksek ve dağlık yerlerde, kışın yaşam koşulları zor olduğu için genellikle boş kalan, yazın havası serin, suyu, otu bol olduğu için geçici olarak bir süre ikamet edilen yer olarak tanımlanmaktadır. Bunun yanı sıra yaylanın sürü sahiplerinin sürülerini otlaklarda besleyebilmeleri için ilkbaharda çıkılan, yaz boyu kalınan ve hayvansal ürünler üretilen yer manası da bulunmaktadır. Reşit İzbırak'ın Coğrafya Terimleri Sözlüğünde yapılan açıklamada; yaylaların dağlık bölgelerde kışın geçirilmesi zor yerler olduğu, yazın ise serin olan yüksek yerlerdeki hayvan otlatma yerleri olduğu, bu yerlerin orman sınırının yukarısındaki çalılık-oyluk yerler veya daha aşağılarında ormanın yok edilmesiyle elde edilmiş yerler olduğu, buralarda otluklar, pınarlar, dereler bulunduğu, yayla kelimesinin, İslamiyetten önceki Eski Türkçede şimdiki yaz anlamına gelen yay kelimesinden geldiği, hayvanları otlatmak sözünün tam karşılığı olan ve günümüzde Anadolu'da kullanılan 'yaymak' mastarının bununla ilgili olduğu ifade edilmektedir. (Çelik, 2014: 58).

Bahaddin Ögel, (1985) *Türk Kültür Tarihine Giriş* adlı eserinde Türkçede yaylağ ve yaylak denilince ilk akla gelenin hayvanların otlatıldığı dağlar ve yüksek yerler olduğunu, aslında yaylak sözünün kışlak deyiminin karşılığı ve yazın oturulacak yer anlamına geldiğini belirtmektedir.

Türkiye yayla, kom, ağıl, oba, saya, mezraa, dam, bağ-bahçe, evleri gibi dönemlik kır yerleşmeleri açısından büyük bir çeşitlilik göstermektedir. Bunlar içerisinde hem coğrafi dağılımları hem de iktisadi fonksiyonları açısından en yaygın olanı şüphesiz yaylalardır.

Türkiye'nin her bölgesinde yayla sözcüğü yazın çıkıp oturulan serin yerler, dağların üzerindeki yazlık meralar anlamına gelmektedir. Doğu Karadeniz Bölgesi ülkemizdeki en önemli yaylacılık faaliyet alanlarından biridir. Bu alandaki yaylalar, yaz mevsiminde gündüzleri ılıman ve sıcak, geceleri serin hava şartları ile insanlara elverişli bir yaşam ortamı sunmaktadır. (Doğanay, 2019: 692). Yaylacılık, Türk kültüründe geçmişten günümüze varlığını devam ettiren olgulardan biridir. Geçmişte tarım ve hayvancılığın yaygın olduğu dönemde olduğu gibi bugün de ülkemizde yaylacılık devam eden bir olgudur. Kısacası yaylacılık Türk toplumsal hayatının bir geleneğidir. (Gökşen, 2019: 225).

Yaylacılık; Türkiye'nin dağlık ve kırsal bölgelerinde, geleneksel olarak hayvanları otlatmak amacıyla yaz aylarında yaylaya çıkma geleneğidir. Yaylacılık geleneği, eski Türklere ait göçebe yaşam tarzının bir uzantısı olarak düşünülebilir. Karadeniz bölgesinde yılın belirli zamanlarında yaylaya çıkılarak ve kültürel, sosyal, ekonomik faaliyetlerin yürütülmesiyle bu gelenek günümüzde hala varlığını sürdürmektedir. Bu gelenek, hem tarım hem de hayvancılıkla uğraşan köylüler için önemli bir ekonomik etkinliğin ötesinde, aynı zamanda sosyal ve kültürel bir etkinliktir. Aileler ve komşular arasında yardımlaşma, dayanışma ve eğlenceye dayalı oyunlar, festivaller vb. gibi etkinlikler yaylacılıkla birlikte gelmektedir. Ayrıca bu gelenek, Türk yaşantısındaki doğayla uyumlu, mevsimsel iş bölümü temelli yaşam biçimini oluşturmaktadır. Günümüzde hala varlığını sürdüren yaylacılık; modern tarım ve hayvancılıkla ilgili değişiklikler, altyapı gelişimi ve yaylalarda artan yerleşim alanları sebebiyle giderek azalmaya başlamıştır. Ancak yerel festivaller ve etkinliklerle yaşatılmaya çalışılmaktadır.

1.2.1. Doğu Karadeniz Yaylalarının Coğrafi Özellikleri

Doğu Karadeniz Bölgesi, Türkiye'nin kuzeydoğusunda yer alan, yüksek dağlar ve engebeli arazisiyle bilinen bir bölgedir. Bu bölge, yaylacılıkla özdeşleşmiş ve yaylalar, geleneksel yaşam tarzlarının merkezlerinden biri olmuştur. Yaylacılık faaliyetlerinin gelişmesine olanak sağlayan bu bölgenin coğrafi özellikleri oldukça çeşitlidir. Doğu Karadeniz Bölgesi, genellikle yüksek dağlar ve vadilerle kaplıdır. Bu dağlar, bölgenin en önemli coğrafi özelliğidir. Kaçkar Dağları, Aladağlar, Melaçen Dağları, Süphan

Dağları gibi yüksek dağlar, yaylacılığın gelişmesine zemin hazırlamıştır. Bu dağlar, hem yerleşim alanlarının belirlenmesinde hem de yaylaların konumlanmasında etkili olmuştur.

Bölgedeki yaylalar, genellikle deniz seviyesinden 1500-2500 metreye kadar yükselir. Bu yükseklik, hem iklim hem de bitki örtüsü açısından çeşitlilik oluşturur. Dağların yamaçları, yaylaların kurulduğu yerlerdir. Vadi tabanlarında yer alan yaylalar, özellikle su kaynaklarının bol olduğu alanlarda yoğunlaşmıştır. Dağların eteklerinde sıklıkla sis görülmektedir. Sis, denizden kara doğru gelen nemli hava akımlarının dağlarla karşılaşarak yoğunlaşması sonucu oluşur. Bu durum, özellikle yazın akşam saatlerinde yaygın hale gelir.

Doğu Karadeniz Bölgesi, deniz etkisiyle şekillenen karasal iklim ve deniz iklimi arasında geçişken özellikler gösterir. Bu dağlık bölgede, yaylacılık faaliyetlerine olanak sağlayan özel iklim koşulları mevcuttur. Yüksek dağlar, bölgenin iklimini etkileyerek, yaylaların serin ve nemli olmasını sağlar. Yazın sıcaklıklar düşük, kışın ise kar yağışları yoğun olabilir. Karadeniz'in etkisiyle, yaz aylarında yer yer yoğun yağışlar görülür. Bu, yaylacılığın sadece yaz aylarında yapılmasını sağlar. Doğu Karadeniz Bölgesi'nin dağlık yapısı, bitki örtüsünün bölgedeki yüksekliğe göre çeşitlenmesine neden olur. Bölgede, deniz seviyesinden 2000 metreye kadar olan alanda, ormanlar ve çayır alanları bulunurken, 2000 metreden sonra daha farklı bitki örtüsü biçimleri gözlemlenir. Alçak yamaçlarda, Karadeniz İklimi'nin etkisiyle, göller, çam ormanları, meşe ormanları ve kayın ormanları gibi bitki örtüsü görülür. Sahil şeridindeki yerleşim yerleri bu ormanlar içinde bulunur. 1000-2000 metre rakımda, orman örtüsü yerini dağ çayırları ve yayla çayırlarına bırakır. Hayvancılıkla uğraşanlar için bu bölgeler, hayvanların otlatılması için uygun alanlardır. Yüksek yamaçlarda ise bu alanlar alpin çayırları ile kaplıdır. Alpin çayırlarında, çiçekli bitkiler ve otlar yaygın olup, bu alanlar yaz aylarında hayvanlar için önemli otlaklar sunar. Doğu Karadeniz Bölgesi'nde ormanlar oldukça yaygındır ve bölgenin bitki örtüsünü büyük ölçüde oluşturur. Ormanlar, bölgenin iklimine ve topografyasına bağlı olarak farklı ağaç türleriyle zenginleşir. Sahil kesimlerinde, nemli ve ılıman koşulların etkisiyle çam (kızılçam), meşe, kayın, gürgen, fındık gibi ağaç türleri yaygındır. yüksek rakımlarda, kayın ormanları ve ladin ormanları yaygındır. Ladin ve çam gibi türler, bölgedeki dağlık alanlarda sıkça karşılaşılan

ağaçlardır. Ladin ormanları, Doğu Karadeniz'in dağlık alanlarının karakteristik bitki örtüsünü oluşturur.

Doğu Karadeniz'in yüksek dağlarında farklı bitki örtüsü katmanları bulunur. Bu katmanlar, yaylacılığın sürdürülebilirliğine katkı sağlar. Yüksek rakımlarda yer alan yaylalar, çayır bitkileriyle kaplıdır. Bu çayırlar, hayvancılık faaliyetlerinin yoğun olduğu alanlar olup, özellikle koyun ve inek yetiştiriciliği yapılır. Daha alçak rakımlarda, bölge yoğun kayın, meşe ve çam ormanlarıyla kaplıdır. Bu ormanlar, odun ve kereste ihtiyacını karşılamakla birlikte, yaylacılığın başlamasından önce hayvanların barınması için kullanılır.

Doğu Karadeniz Bölgesi, dağlardan doğan birçok dere ve akıntıya sahiptir. Bu su kaynakları, yaylalara hayat veren unsurların başında gelir. Yaylaların çoğu, derelerin ve çayların aktığı vadilerde yer alır, bu da suyun kolayca temin edilmesini sağlar. Yüksek dağlarda yer alan bazı yaylalar, göletler veya doğal göllerin çevresinde kurulur. Yaylacılık açısından önemli olan su kaynakları, hayvancılık ve bitki örtüsünün gelişmesinde önemli rol oynar.

Doğu Karadeniz Bölgesi'nin dağlık yapısı ve sık ormanlık alanları, yaylalarına ulaşımı zorlaştırır. Ancak geçmişten günümüze, yaylacılar bu zorlukları aşarak, dağ yolları ve patikalarla yaylalara ulaşımı sağlamışlardır. Bu nedenle, ulaşım genellikle mevsimsel olarak zorlaşır, kışın ise yaylalar neredeyse tamamen izole hale gelir.

Yaylalar, genellikle büyük orman köylerinden ya da ova yerleşimlerinden uzak, dağlık alanlarda kurulur. Yaylaların konumları, sadece coğrafi koşullara değil, aynı zamanda tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin gereksinimlerine göre de şekillenir. Yaylalarda çoğunlukla taş yapıların kullanıldığı geleneksel evler ve ahırlar bulunur. Bu yapılar, bölgenin iklim koşullarına uygun olarak tasarlanmıştır. (URL-1).

Doğu Karadeniz Bölgesi, coğrafi olarak zengin ve karmaşık özelliklere sahip bir bölge olup, bu özellikler yaylacılığı destekleyici bir rol oynamaktadır. Yüksek dağlar, bol su kaynakları, serin iklim ve verimli çayırlar, yaylacılığın temel dayanaklarını oluşturur. Bu coğrafya, aynı zamanda geleneksel hayvancılık ve köy ekonomisinin

sürdürülebilirliğini sağlayan önemli faktörlerden biridir. Zengin ve çeşitlenmiş bir bitki örtüsüne sahip olan bu bölgenin iklimi, dağlık yapısı, nem oranı ve yağışları bitki çeşitliliğini arttıran başlıca unsurlardır. Sahil kesimlerinden dağ zirvelerine kadar uzanan bitki örtüsü, biyolojik çeşitlilik açısından da bölgeyi son derece önemli kılmaktadır. Bununla birlikte yüksek dağlardan alçak vadilere kadar farklı ekosistemler ve bitki örtüsü katmanları, bölgenin doğal zenginliğini oluşturmaktadır.

Bölgede sahil boyunca yerleşim alanları daha yoğunken, dağ köyleri genellikle daha az nüfuslu ve dağ yamaçlarına yerleşmiştir. Bu köyler bazen birbirlerinden uzak, ulaşımı zor bölgelerde bulunur. Trabzon, Rize ve Artvin gibi büyük illerin sahil bölgeleri, denizle yakınlıkları nedeniyle daha yoğun nüfusludur. Bu şehirler, Karadeniz'in en önemli ticaret, sanayi ve kültür merkezleridir. İç kesimlerdeki köyler, tarım ve hayvancılıkla geçinen yerleşimlerdir. Yaylalar ise yaz aylarında göç alan yerleşim alanlarıdır. Yaylacılık, bölgenin geleneksel ekonomilerinden biridir. Sahil kesimlerinde yoğun nüfus ve ticaret hayatı bulunurken, iç kesimlerde daha geleneksel yaşam biçimleri ve tarım-hayvancılık ön plandadır.

1.2.2. Yaylacılık Bağlamında Ekonomik Faaliyetler

Yaylacılık, özellikle dağ köylerinde yaşayan halk için bir ekonomik faaliyet olmanın ötesinde, bir yaşam biçimi ve geleneksel bir kültürdür. Yaylacılığın ekonomik faaliyetleri, bölgenin dağlık yapısına, iklim koşullarına ve tarım-hayvancılıkla ilgili geleneklere dayalı olarak şekillenmiştir. Yaylacılıkla uğraşan yerleşimlerin en önemli ekonomik faaliyetlerinden biri, koyun ve keçi yetiştiriciliğidir. Bu hayvanlar, bölgedeki çimenli yaylalarda beslenir. Yaylaların yüksek rakımlı ve doğal bitki örtüsüne sahip olması, hayvanlar için beslenme açısından elverişlidir. Hayvancılıkla bağlantılı olarak süt üretimi, bölgedeki yaylacılıkla uğraşan ailelerin önemli geçim kaynaklarından. Yaylalarda üretilen süt, yoğurt, peynir ve tereyağı gibi geleneksel süt ürünleri, hem yerel tüketim için hem de pazara sunulmak üzere üretilir. Rize, Trabzon ve Artvin gibi illerde özellikle 'tulum peyniri' ve 'beyaz peynir' gibi ürünler yaygın olarak üretilir. Koyun ve keçi dışında, bazen sığır gibi diğer büyükbaş hayvanlar da yaylalarda beslenir. Bu hayvanların etinden ve sütünden yararlanır. Yaylalarda genellikle serin iklimden faydalanarak sebze ve meyve yetiştirilir. Patates, mısır, fasulye, kabak, lahana

gibi sebzeler yaylalarda yaygın olarak yetiştirilir. Ayrıca, elma, armut, vişne ve kiraz gibi meyve türleri de bu bölgelerde yetiştirilen ürünler arasındadır. Doğu Karadeniz'in bazı yüksek bölgelerinde, özellikle Rize ve Artvin'in yaylalarında çay da yetiştirilmektedir. Bu çaylar, geleneksel olarak üretilen ve yayla halkı tarafından tüketilen bir üründür. (URL-2).

Yaylacılık, günümüzde turizm açısından da önemli bir ekonomik faaliyet haline gelmiştir. Doğu Karadeniz'in yaylaları, doğal güzellikleri, temiz havası ve geleneksel yaşam biçimleri ile yerli ve yabancı turistlerin ilgisini çekmektedir. Yaylalarda konaklama tesisleri, küçük oteller, pansiyonlar, restoranlar açılmıştır. Bu da bölgedeki yerel ekonomiye katkı sağlamaktadır. Yayla şenlikleri, bölgenin kültürünü tanıtmının yanı sıra ekonomik bir faaliyet olarak da önemlidir. Bu tür şenlikler, geleneksel halk oyunları, müzik, yemekler ve el sanatları ile birlikte yerel esnafın ve üreticilerin ürünlerini satma imkanı bulduğu etkinliklerdir. Zamanla yerel halk, şenliklerin bir turizm etkinliği olarak düzenlenmesini sağlamış ve dışarıdan gelen turistlere yöresel kültürünü tanıtmaya fırsatı bulmuştur. Bu, hem yerel halkın ekonomik durumunu iyileştirirken hem de bölgenin daha geniş bir kültürel harita üzerinde görünür olmasını sağlamıştır.

Yerel ekonomiye katkı sağlayan diğer bir unsur, yaz aylarında özellikle köylüler tarafından yürütülen taşımacılık ve ulaşım faaliyetleridir. Ayrıca yaylalara ulaşım sağlamak için kullanılan traktörler ve diğer araçlar da bir ekonomik faaliyet alanı oluşturmaktadır. Yaylacılıkla birlikte, bölgeye özgü geleneksel yemekler de ekonominin bir parçası olmuştur. Mıhlama, kuymak, hamsi ve karalahana dolması gibi yemekler, yayla yaşamının ayrılmaz bir parçasıdır ve bu yemekler, yaylalarda üretilen ürünlerle yapılmaktadır. Ayrıca yöresel el sanatları, halı, kilim ve el yapımı eşyaların satışları da önemli bir gelir kaynağıdır. Yaylalarda arıcılık da yaygın bir ekonomik faaliyettir. Doğal çiçekler ve ormanlardan elde edilen bal, bölgedeki diğer ekonomilerle birlikte önemli bir üründür.

Yaylacılık, bölgedeki köylüler için bir mevsimsel göç faaliyetidir. Kış aylarında dağ köylerinde yaşayan halk, yaz aylarında daha serin ve hayvancılığa uygun olan yaylalara göç etmektedir. Bu göç, hem yaşam koşullarını iyileştirmekte hem de hayvancılık ve

tarım faaliyetlerinin devamını sağlamaktadır. Yaylacılık, yaşam tarzı ve ekonomik bir strateji olarak sürdürülmektedir.

Yaylacılıkla ilgili geleneksel yaşam tarzı, zaman içinde değişime uğramaktadır. Tarımda modern tekniklerin kullanılmaya başlanması ve yaylaların daha turistik hale gelmesi, eski yöntemlerin yerini daha yenilikçi ve ticari faaliyetlere bırakmasını sağlasa da, yaylacılık hala bölgedeki köylüler için önemli bir ekonomik kaynak olmayı sürdürmektedir. Yaylacılıkla ilişkili olan hayvancılık, tarım, süt ürünleri üretimi, turizm, geleneksel gıda ve el sanatları gibi faaliyetler, bölgenin ekonomik yapısını şekillendirirken, aynı zamanda Doğu Karadeniz'in kültürel mirası ve geleneksel yaşam biçimlerinin devam etmesini sağlamaktadır. Ancak modernleşme ve turizmin etkisiyle bu geleneksel faaliyetler zamanla değişmekte ve dönüşmektedir.

1.2.3. Trabzon İli Yaylaları

Karadağ Yaylası: Düzköy ilçesinde yer almaktadır. İlçeye uzaklığı stabilize yol ile yaklaşık 25 km'dir. Yaylada yeme-içme, fırın, bakkal, hediyelik eşya dükkanları bulunmaktadır. Ayrıca yaban hayatı açısından zengindir.

Pazarcık Yaylası: Araklı ilçesinin 43 km güneyinde yer almaktadır. Gümüşhane'ye ve Bayburt'a ulaşan yolların geçtiği bir yayla köy merkezidir. Alışveriş ve telefon imkanları bulunmaktadır. Etrafı ormanlarla çevrili yaylada bitki inceleme, dinlenme, doğa yürüyüşleri ve bisiklet turları yapma olanakları bulunmaktadır.

Yeşilyurt-Yılantaş Yaylası: Araklı ilçesine 33 km mesafede bulunan yayla 10 km'lik bir toprak yolla Yeşilyurt Beldesi'ne bağlanmaktadır. Çevresinde Arabinyurdu, Taşbaşı, Ağaçbaşı, Çukuryaylası gibi yaylalar yer almaktadır. Zengin bitki örtüsüyle kaplı olan yaylalarda bitki inceleme ve doğa yürüyüşü gibi olanaklar bulunmaktadır.

Çakırgöl Yaylası: Gümüşhane'de bulunan yaylaya Altındere Vadisi Milli parkından yaklaşık 20 km uzunluğunda bir stabilize yol vasıtasıyla ulaşılmaktadır. Rakımı yaklaşık 2500 m'dir. Yayla yolu üzerinde ve yakınlarında Akarsu, Kasapoğlu,

Armutluk, Ayraksa, Livayda Kurugöl, Mesaraş Furnoba, Kırantaş, Camiboğazı, Deveboynu ve Ortaoba gibi yaylalar yer almaktadır.

Çatma Obası Yaylası: Tonya ilçesine 24 km uzaklıkta olup Kadırğa Yaylası'nın 9 km güneyinde yer almaktadır. Yüksekliği yaklaşık 2200 m olan fazla büyük olmayan bir yayladır. Bu yaylada mitolojiye de konu olan Şehitler Tepesi, Mızraklı Su, Çingiraklı Kuyu gibi mitolojiye konu olmuş yerler bulunmaktadır. İnanışa göre, Mızraklı Su'yun hikayesi şu şekildedir; savaş esnasında çok susamış bir asker, mızrağını tam ortadan kırıp sağa sola tüm gücüyle fırlatır. Fırlatılan mızrak parçalarından birinin saplandığı yerden su çıkar, diğer parçanın saplandığı yerdeyse su yok olur. Yaklaşık 50-60 m ileride ilginç bir şekilde çimlerin arasından yok olan su ortaya çıktığı görülür. Bundan dolayı söz konusu bölge daha sonra koruma altına alınmıştır.

Düzköy (Haçka Obası) Yaylası: Yayla Düzköy ilçesinin güneyinde yer almaktadır. Yaylaya 12 km'lik stabilize yolla ulaşım sağlanmaktadır. Rakımı 1784 m olan yaylada, altyapı hizmetleri bulunmakta olup, Temmuz ayının üçüncü Cuma günü Kadırğa Şenlikleri, 14 Ağustos'ta ise Karaabdal Şenlikleri yapılmaktadır. Burada bulunan Haçkalı Baba Türbesi ilgi odağıdır. Ayrıca yaylada her türlü yeme içme olanağı mevcuttur.

Harmantepe Yaylası: Köprübaşı ilçesi Yeşilyurt Beldesi sınırları içerisinde yer alan yaylada 1. Dünya Savaşından kalma siperler ve şehit mezarları bulunmaktadır. Ayrıca her yıl 29 Haziran'da anma günü düzenlenmektedir.

Hıdırnebi ve Kuruçam Yaylaları: Adı geçen yaylalar Akçaabat ilçesinde bulunmakta olup, yaylalara ulaşım stabilize yolla sağlanmaktadır. Yol hem yaz hem de kış mevsiminde ulaşım açıktır ve yaylalar arası mesafe yaklaşık 1 km'dir. Rakımları yaklaşık 1742 m'dir. Hıdırnebi Şenlikleri 20 Temmuz'da başlayıp üç gün sürmektedir. Şenliklerin düzenlenmiş olduğu Hıdırnebi Tepesi, eşsiz bir manzara sunan doğal güzelliğe sahiptir.

Kadırğa Yaylası: Tonya ilçesine yaklaşık 38 km mesafede yer alan yayla Trabzon-Gümüşhane il sınırında bulunmaktadır. Yüksekliği 2300 m olup, orman sınırının

üzerinde yer almaktadır. Kadirga Şenlikleri her yıl Temmuz ayının üçüncü Cuma günü kutlanmakta olup, şenliğe katılım çok yoğun olmaktadır. Şenlikte çeşitli gösteriler, yöresel oyunlar, çalgılı eğlenceler ve yarışmalar düzenlenmektedir. Şenlik alanı bu sayede kalabalık bir panayırı andıran görüntülere sahne olmaktadır.

Kulindağı Yaylası: Maçka ilçesine 15 km uzaklıkta yer alan yayla ve 1650 m yükseklikte bulunmaktadır. Gürgen, Sedir, Ladin gibi ağaçlar ve orman gülleri ve zifin çiçekleri ile kaplıdır. Yaylada temel ihtiyaçlar için altyapı hizmetleri bulunmaktadır. Bu yayla çevre köylerde yaşayan insanlarca hayvan otlatmak için verimli bir mezra olarak da kullanılmaktadır.

Lapazan Yaylası: Maçka ilçesine 27 km uzaklıkta bulunan yaylaya ulaşım toprak yolla sağlanmaktadır. Yayla, Gürgenağaç köyünün güneyinde yer alır ve yüksekliği yaklaşık 2200 m'dir.

Maçka-Kiraz Yaylası: Maçka ilçesine 18 km mesafede yer alan yayla yolunun bir bölümü asfalt, bir bölümü ise stabilize yoldur. Denizden yüksekliği yaklaşık 1850 m'dir. Yaylada çim kayağı etkinliği gerçekleştirilmektedir. Her yıl Temmuz ayının üçüncü Cuma günü "Ayeser Şenlikleri" yapılmaktadır. Yaylada kahvehane, köy bakkaliyesi, kasap, lokanta vb. hizmet vermektedir. Ayrıca bölgenin çevresinde yer alan Hamsiköy ve Gürgenağaç köylerinde ise pansiyonlar bulunmaktadır. Böylece insanların gereksinim duyabilecekleri her türlü ihtiyaç karşılanabilmektedir.

Sisdağı Yaylası: Giresun'un Görele ilçesi sınırları içerisinde yer alan yaylanın sahile uzaklığı 40 km, yüksekliği ise yaklaşık 1850 m'dir. Yaylaya ulaşım belli bir noktadan sonra stabilize yolla sağlanmaktadır. Temel ihtiyaçlara ilişkin hizmetler bulunmaktadır. Sis Dağı Şenlikleri, her sene Temmuz ayının üçüncü Cumartesi günü düzenlenmektedir.

Sazalan Yaylası: Tonya ilçesine yaklaşık 24 km mesafede yer alan yaylaya toprak yolla ulaşılmaktadır. Rakımı 1700 m civarındadır. Yayla mevsiminde özel minibüs ve otobüslerle de ulaşım sağlanmaktadır.

Sultan Murat Yaylası: Çaykara ilçesine yaklaşık 25 km mesafede olan yaylanın yüksekliği ise 2000 m'dir. Ağaç yetişme sınırının üzerinde yer alan yaylada temel altyapı gereksinimleri mevcut olup, kıraathane, bakkaliye, ibadethane, manav, konaklama yerleri vb. bulunmaktadır. Yayla Ortası Şenlikleri 20 Ağustos'ta; birinci dünya savaşında 71 şehit veren yaylada Şehitleri Anma Günü ise 23 Haziran'da kutlanmaktadır. Ayrıca IV. Sultan Murat'ın sefer dönüşünde Trabzon'a giderken burada durup cuma namazı kıldırıldığı ve hutbe taşının bulunduğu yer olması yaylaya tarihi bir önem atfedilmesine sebep olmuştur.

Kayabaşı Yaylası: Yayla Akçaabat ilçesine yaklaşık 32 km mesafede yer almakta olup, 1800 m yüksekliktedir. Yaylanın çevresi ladin ağaçlarıyla örtülü muhteşem bir manzaraya sahiptir. Şenlikleri, bitki örtüsü, yürüyüş parkurları ve safari etkinliklerine uygunluğu ile önemli bir tercih merkezidir. Valilik tarafından söz konusu yaylada ikinci bir yayla kent yapılmıştır. Yayla içinde dinlenme tesisleri de bulunmaktadır. (URL-3).

ADI	YER	TARİH
1 Hidrellez Bahar Bayramı	Şalpazarı/Acısü	Mayıs ayının ilk Pazar günü
2 Şalpazarı Ağasar Kültür Şenliği	Şalpazarı	Haziran ayının ilk Pazar günü
3 Hırsafa Karadağ Şenlikleri	Düzköy/Karadağ	Temmuz ayının üçüncü Cumartesi ve Pazar günü
4 Karadağ Yaylası Şenlikleri	Vakfikebir/Karadağ	Temmuz ayının ikinci Cumartesi ve Pazar günü
5 Uluslararası Akçaabat Müzik ve Halk Oyunları Festivali	Akçaabat	20-23 Temmuz
6 Geleneksel Hıdırnebi Yayla Şenliği	Hıdırnebi Yaylası	20 Temmuz
7 Kadırga Yaylası Şenlikleri	Tonya/Şalpazarı/Gümüşhane/Giresun Sınırı	Temmuz ayının üçüncü Cuma günü
8 Alaca Yaylası Şenliği	Şalpazarı	Temmuz ayının üçüncü Pazar günü
9 Taşköprü Kültür ve Yayla Şenliği	Arsin/Yomra	Temmuz ayının üçüncü Pazar günü
10 Haçkalı Hoca Babayı Anma Merasimi	Düzköy Haçkalı Yaylası	Temmuz ayının üçüncü Pazar günü
11 Sis Dağı Şenlikleri	Beşikdüzü/Şalpazarı	Temmuz ayının dördüncü Cumartesi günü
12 Kaldırım Yaylası Şenliği	Çarşıbaşı	26-27 Temmuz
13 Geleneksel Uğurlu 1. Yayla Şenliği	Uğurlu/Derecik/Akçaabat	Temmuz ayının son Pazar günü
14 Sürmene Kültür ve Turizm Şenliği	Sürmene	31 Temmuz
15 Uzungöl Kültür ve Turizm Şenliği	Çaykara	1-2-3 Ağustos
16 Maçka Kültür Turizm ve Sanat Festivali	Maçka	25-26-27-28 Ağustos
17 Kurtdağı Yayla Şenlikleri	Çaykara	Ağustos ayının ilk Pazar günü
18 Yeşiltepe Yayla Şenliği	Maçka	Ağustos ayının ilk Pazar günü
19 Kuşmer Yaylası Şenliği	Çaykara	Ağustos ayının ikinci Cumartesi ve Pazar günü

Trabzon'da Düzenlenen Bazı Şenliklerin Takvimi

1.2.4. Giresun İli Yaylaları

Kümbet Yaylası: Dereli ilçesine yaklaşık 22 km mesafede bulunan yayla 1600 m yüksekliktedir. Yolu asfalt olup güzergah boyunca dinlenme tesisleri, tarihi ve kültürel yapılar ve eşsiz güzellikteki manzaralar oldukça etkileyicidir.

Bektaş Yaylası: Bulancak ilçesine yaklaşık 75 km uzaklıktadır. Asfalt bir yola sahip olduğu için her dönem ulaşım sağlanabilir. Yol üzerinde pek çok oba bulunmaktadır. Bektaş Yaylası diğer yaylalardan kırsal bitki örtüsüne sahip olması nedeniyle ayrılmaktadır. 2300 m rakımdaki Yörücek Tepesi eteklerinde kayak yapılabilir bir alan üzerine kurulmuştur. Yayla, çevresindeki birçok köyün merkezi konumundadır.

Kulakkaya Yaylası: Giresun merkezine yaklaşık 45 km mesafede bulunan yayla Dereli ilçesi sınırları içerisindedir. Rakımı 1700 m civarında olup, eşsiz doğal güzelliklere sahiptir. Asfalt yola sahip ve ulaşımı kolaydır. Uzun zamanlardan beri bölgenin çok bilinen ve ziyaret edilen yaylalarındandır. Güzergah üzerinde Despot Kayası ve Suyu, Erimez bölgesi, Gelin Kayası ilgi çeken noktalardır. Piknik, günübirlik dinlenme ve eğlenme alanları mevcuttur.

Karagöl Yaylası: Bulancak ilçe sınırları içerisinde yer alan yayla Giresun merkeze 70 km uzaklıktadır. 3107 m yüksekliğindeki Karagöl Tepesi'nin altında Aygır Buzul Gölü bulunmaktadır. Yaylanın yakınlarında Karagöl, Bağısak Gölü, Camlı Göl, Eğrikaya Obası ve Sağrak Göl; Sağrak Göl'ün altındaki vadide ise Kanlağıl, Avşar, Yukarı Belen ve Aşağı Belen obaları yer almaktadır.

Paşakonağı Yaylası: Bulancak ilçesi sınırlarında yer alan yayla merkeze yaklaşık 62 km mesafededir. Deniz seviyesinden 1450 m yükseklikte bulunmaktadır. Yayla, orman gülleri, büyük vadileri ve şelaleleri ile meşhurdur. Görülmesi gereken doğal güzellikler arasında Karasay Şelalesi, Geçilmez Vadisi, Çiğseli Gölü ve Kızılot Çayırı bulunmaktadır.

Çakrak Yaylası: Alucra ilçesinde bulunan yayla il merkezine 80 km uzaklıktadır. Yayla merkezinde kemer köprüler, tarihi kilise ve değirmen kalıntıları bulunmaktadır. Ayrıca Çıkırıkkapı Obası'nda yer alan ve Çin Seddi'nden sonra korunma amaçlı olarak yapılan ikinci büyük duvar olduğu iddia edilen, 404 yıldır ayakta kalan, yaklaşık 6,5 km uzunluğunda ve 1,5 m yüksekliğindeki Hacı Abdullah Duvarı'nın 1610 yıllarında Rum işçiler tarafından yapıldığı söylenmektedir.

Gölyanı Obası: Oba, Yağlıdere ilçesine 51 km uzaklıkta olup, bölgeye özgü hartama adı verilen ahşapla yapılmış evler ve çam ağaçlarıyla süslü, doğal bir gölü içinde barındırmaktadır. Yaylacılar obaya Nisan-Aralık ayları arasında gitmektedirler. Gölyanı

Obası doğal sit alanı konumundadır, bu şekilde betonlaşmanın önüne geçilmiştir. (URL-4).

ADI	YER	TARİH
1 Kümbet Yayla Şenliği	Dereli	Temmuz ayının ikinci haftası
2 Ağaçbaşı Yayla Şenliği	Dereli	Temmuz ayının ikinci haftası
3 Bektaş Yayla Şenliği	Dereli	Temmuz ayının son haftası
4 Sağrak Gölü Yayla Şenliği	Dereli	Temmuz ayının üçüncü haftası
5 Karovacık Yayla Şenliği	Espiye	Temmuzun ayının ikinci haftası
6 Paşakonağı Yayla Şenliği	Bulancak	Temmuzun ayının ikinci haftası
7 Buları Yayla Şenliği	Yağhdere	Temmuz ayının ikinci haftası
8 Çıkrıkçı Yayla Şenliği	Yağhdere	Temmuz ayının üçüncü haftası
9 Günlük Yayla Şenliği	Yağhdere	Temmuz ayının son haftası
10 Çiriş Düzü Yayla Şenliği	Piraziz	Temmuz ayının ilk haftası
11 Yaşmaklı Ağaçbaşı Yaylası Otçu Göçü Şenliği	Doğankent	Temmuz ayının son haftası
12 Dikme Taş Yayla Şenliği	Şebinkarahisar	Temmuz ayının ilk haftası

Giresun'da Düzenlenen Bazı Şenliklerin Takvimi

1.2.5. Ordu İli Yaylaları

Çambaşı Yaylası: Bölgenin önemli yaylalarındandır. Rakımı yaklaşık 1850 m'dir. Yaylada profesyonel doğa sporları yapma imkanı bulunmaktadır. Türkiye'nin en büyük yaylalarından biridir. Yaylanın ulaşım olanakları gelişmiştir. Yaylaya sürekli olarak araç seferleri gerçekleştirilmektedir.

Düzoba Yaylası: Kumru ilçesinde yer alan yaylanın denizden yüksekliği yaklaşık 2000 m'dir. Merkez haline gelmiş olan yaylada Mayıs sonu ile Ekim başı arasında her pazar günü yayla pazarı kurulur. Ramazan ve Kurban Bayramı'nın ilk günü eski zamanlardan bu yana güreşler düzenlenir. Yayla şenliklerinde çeşitli yarışmalar, etkinlikler, güreş müsabakaları düzenlenir. 23-24 Temmuz tarihleri arasında düzenlenen şenlikler festival havasında geçmektedir.

Keyfalan Yaylası: Mesudiye ilçesine 20 km uzaklıkta bulunan yaylanın rakımı 1200 m'dir. Ormanlık alanda bulunan yaylanın üç obası vardır. Geleneksel yayla mimarisi ve yerleşim düzenine örnek teşkil etmektedir. Yaylanın büyükçe bir bölümü bakanlık tarafından üretme sahası ve av koruma alanı olarak koruma altındadır. Temiz havasından ötürü çeşitli hastalıkların tedavisine iyi geldiği söylenmektedir.

Perşembe Yaylası: Aybastı ilçesi sınırlarında bulunan yayla ilçeye 17 km uzaklıkta olup yüksekliği ise 1500 m civarındadır. Yayla alanında menderesler bulunmaktadır. Bu

mendereslerin dünya mirası olarak korunması amacıyla çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Her yıl Temmuz ayı içinde şenlikler düzenlenmektedir. Şenliklerde folklor gösterileri, çeşitli yarışmalar, konserler, sosyal ve kültürel etkinlikler, güreş müsabakaları, at yarışları vb. etkinlikler gerçekleştirilmektedir. Safari, paraşüt gibi farklı doğa sporlarına elverişlidir. Yaylada tarihi eserler ve tarihi alanlar da bulunmakta olup kümbetler, Çiseli Şelalesi, Karga Tepesi bunlara örnek olarak gösterilebilir. (URL-5).

ADI	YER	TARİH
1 Kumru Düzoba Yayla Şenliği	Kumru	Temmuz ayının ikinci haftası
2 Çambaşı Yayla Şenliği	Kabadüz	Temmuz ayının son haftası
3 Geleneksel Uluvahta Yayla Festivali	Gölköy	Temmuz ayının son haftası

Ordu'da Düzenlenen Bazı Şenliklerin Takvimi

1.2.6. Artvin İli Yaylaları

Kafkasör Yaylası: Artvin merkezine yaklaşık 8 km uzaklıkta bulunan yayla 1250 m yükseklikte yer almaktadır. Her yıl Haziran ayının son haftasında boğa güreşleri etkinliği düzenlenmekte ve üç gün sürmektedir. Bu etkinliğe yöre halkı yoğun ilgi göstermekte ve adeta şenlik havasındadır. Ayrıca yaylada çeşitli şifalı suların bulunduğu bilinmektedir.

Bilbilan Yaylası: Artvin-Ardahan sınırında bulunan yayla yaklaşık 2800 m yüksekliğe sahiptir. Yaylaya ulaşım toprak yoldan sağlanmaktadır. Artvin ilinin en büyük yaylası olma özelliğine sahiptir. Yaylada haziranın ilk haftasından eylül ayının sonlarına kadar devam eden büyük bir pazar kurulmakta ve burada hayvan alım-satımı da yapılmaktadır. Bu yayla süt, kaymak ve yağ gibi hayvansal ürünleri ile meşhurdur. (URL-6).

ADI	YER	TARİH
1 Dokumacılar Köyü Yayla Şenliği	Yusufeli	Temmuz ayının ikinci haftasonu
2 Beşpare Köy Yayla Şenlikleri	Saçınka Dağı	Temmuz ayının ikinci haftasonu
3 Demirköy Festivali	Yusufeli	Temmuz ayının üçüncü haftasonu

Artvin'de Düzenlenen Bazı Şenliklerin Takvimi

1.2.7. Rize İli Yaylaları

Ayder Yaylası: Çamlıhemşin'e 19 km uzaklıkta bulunan yayla yaklaşık 1218 m yüksekliktedir. Günümüzde Rize'nin popüler turizm noktasıdır. Yıl boyunca çok fazla turist ağırlayan yayla Gelintülü ve Gürgendibi Şelaleleri'ne de ev sahipliği yapmaktadır. Kaçkar Dağları'na yapılacak tırmanışların kuzeyden başlangıç noktasıdır. Konaklama açısından çok çeşitli alternatifler bulunmaktadır. Temel gereksinimler ve her türlü olanağa sahip olan yayla, tatil köyü havasındadır. Zengin bitki örtüsünün yanında kaplıcası da meşhurdur.

Kaçkar Yaylası: Çamlıhemşin ilçesi sınırları içindeki yayla 2600 m yükseklikte konumlanmaktadır. Orman ve çayırarla kaplı yaylanın turizm potansiyeli yüksektir. Bölgede yaşayan çeşitli yabani hayvanlar izlenip kayda alınabilir. Yayla yolu güzergahında Barhal Kilisesi bulunmaktadır. Köyde halı dokumacılığı yapılmakta ve satışa sunulmaktadır. Civarlarında konaklama yapılabilecek yerler bulunmaktadır.

Handüzü Yaylası: Güneysu ilçesine 16 km uzaklıkta bulunan yayla, 1790 m rakıma sahiptir. Doğallık özelliğini kaybetmiş bir yayladır. Şehir merkezine yakın ve kolay ulaşılabilir olması sebebiyle halkın gözdesi olmuş bir yayladır.

Çağırankaya Yaylası: İkizdere ilçe sınırları içerisinde olan yayla deniz seviyesinden 2392 m yükseklikte bulunmaktadır. Rize'nin en büyük yaylalarından biridir. İkizdere, Çayeli, Güneysu ve Çamlıhemşin güzergahlarının birleştiği merkez konumundadır. Yaylada yoğun şekilde betonarme yapılaşma mevcuttur. Özellikle yaz aylarında nüfus artışı yaşanmaktadır.

Vaşa Yaylası: İkizdere ilçesinde bulunan yayla 2643 m rakıma sahiptir. Mimari olarak kendine has doğal özelliklerini korumakta olup, aynı zamanda hayvancılık ve yaylacılık faaliyetleri yürütülmektedir. Yüksek konumu dolayısıyla doğal bir manzara ve seyir noktasıdır.

Homeze Yaylası: İkizdere ilçesinde 2368 m rakımda yer almaktadır. Yeni yapılaşmaların dikkatli bir şekilde ve çoğunlukla ahşap malzeme kullanılarak inşa

edildiği önemli bir seyir alanıdır. Yüksek bir yayla olması nedeniyle güzel manzaralar sunmaktadır.

Anzer (Ballıköy) Yaylası: İkizdere ilçe sınırları içerisinde bulunan yayla 2105 m rakıma sahiptir. Ballıköy ismi ile de anılmaktadır. Geçiş noktasında yer almasından dolayı önemli bir turizm potansiyeline sahiptir. Konaklama, yeme-içme vb. temel olanakları mevcuttur. Yaylanın çok çeşitli olan çiçeklerinde damıtılan Anzer Balı tüm dünyada tanınmaktadır. Her mevsim farklı güzellikler sunan bitki örtüsü sayesinde hem gezi hem de fotoğraf tutkunları için tercih edilebilecek rotalardan biridir.

Ovit Yaylası: İkizdere'ye uzaklığı 36 km olan yayla ve çevresi kış turizmi merkezi olarak kabul edilmiştir. Yazın dağ tırmanışı ve doğa yürüyüşü gibi aktivitelere ev sahipliği yapmakta olan bölge, kış sporlarına da uygun coğrafi özelliklere sahiptir.

Pokut Yaylası: Çamlıhemşin'e yaklaşık 15 km uzaklıkta yer alan yaylanın rakımı 2032 m'dir. Yayla, Fırtına ve Hala derelerinin oluşturduğu vadiler arasında bulunmaktadır. Yayla yerleşimi özgün mimari yapısıyla dikkat çekmektedir. Genellikle sisli olan havası ve doğal görünümlü ahşap evleriyle büyüleyici manzaralara sahiptir. Yaylada konaklama olanakları da mevcuttur.

Palovit Yaylaları: Çamlıhemşin'e 80 km mesafede bulunan yayla 2400 m rakımdadır. Geleneksel mimari özelliği taşıyan taş evleriyle ilgi gören Palovit Yaylası'nın bir yanı ormanlarla çevrili iken, diğer yanı ise Karadeniz'in en güzel yükseltilerindedir.

Elevit Yaylası: Çamlıhemşin'e 55 km uzaklıkta bulunan yayla 1884 m yüksekliğindedir. Yayla çoğunlukla yaz aylarında turistler ve ülke dışında yaşayanlarca tercih edilmektedir. Yaylada otantik evlerde konaklama olanağı bulunmaktadır. Yörede Ağustos ayında şenlikler düzenlenmektedir. Ayrıca Elevit Yaylası horonları ile meşhur olması sebebiyle ilgi çekicidir. Yaylada bölgeye özgü yabani hayvanların varlığı bilinmektedir.

Aşağı ve Yukarı Kavron Yaylaları: Kaçkar Dağları'nın eteklerinde bulunan yaylalardan olan Yukarı Kavron Yaylası 2267 m, Aşağı Kavron Yaylası ise 1953 m rakıma sahiptir.

Yaylalar arası mesafe yaklaşık 1,5 km civarındadır. Konaklama ve yeme-içme olanaklarına sahip olan yaylanın özellikle yaz aylarında turizm potansiyeli yüksektir. Kaçkar bölgesinde planlanan tırmanış ve yürüyüşlerin çıkış noktası, göllere yapılan yürüyüşlerin ise başlangıç noktası olma özelliğine sahiptir. (URL-7).

ADI	YER	TARİH
1 Çayeli Uluslararası Dağcılık, Turizm ve Yayla Şenliği	Çamlıhemşin	Temmuz ayının son haftası
2 Uluslararası Dağcılık, Turizm ve Yaylacılık Şenliği	Verçenik Dağı	Ağustos ayının ilk haftası
3 Tulum ve Kemeçe Festivali	Ovit Yaylası/İkizdere	Ağustos ayının ilk haftası
4 Ovit Yayla Şenlikleri	Ovit Yaylası/İkizdere	Ağustos ayının ilk haftasonu
5 Koçdüzü Yayla Festivali	Çamlıhemşin	Ağustos ayının son haftası

Rize’de Düzenlenen Bazı Şenliklerin Takvimi

1.3. DOĞU KARADENİZ BÖLGESİNDE YAYLACILIK GELENEĞİNİN TARİHİ AKTARIMI

Yaylacılık Türk milletinin var olduğu bilinen ilk yerleşim yeri olan Orta Asya’dan bu yana taşıdığı özelliklerden biridir. Konar-göçer kültürle yaşayan Türkler Anadolu’ya geldikten sonra da yayla alışkanlıklarından tamamıyla vazgeçmemiş olup yayla göçleri günümüzde de devam etmektedir. Anadolu köylerinde yaşayan halklar yaz mevsiminin gelmesine yakın yaylalara göçer ve mevsim sonunda da tekrar köydeki evlerine dönerler. Bu geleneğin en yoğun yaşandığı yerlerden biri de Doğu Karadeniz Bölgesi’dir. Doğu Karadeniz Bölgesi’nin Türkleşmesini sağlayan en önemli Türk boyu Çepnilerdir. (Akat, 2006: 44). Oğuzların yirmi dört boyundan biri olan Çepniler, Selçuklu Devleti zamanında Karadeniz’e yerleşmeye başlamış, Kürtün ile Tirebolu arasında Vilayet-i Çepni adı verilen bir yapı oluşturmuşlardır. Çepni boyu Görele, Eynesil ve Şalpaazarı bölgelerine yerleşmeye başlamış, Trabzon’u fethetmeye gelen Fatih Sultan Mehmet bu bölgelerdeki insanlardan yardım görmüştür. Bunun üzerine bölge insanına zeamet ve tımar gibi dirlikler verilmiştir. Böylelikle Çepniler 15. yüzyılda yerleşik hayata geçmeye başlamış ve Çepni Türkleri hem Anadolu’nun hem de Karadeniz Bölgesi’nin Türkleşmesine katkı sağlayarak Sis Dağı yaylacılık geleneğinin oluşmasında etkili olmuşlardır. (Boz, 2019: 416). Yöredeki Türkmen aşiretleri diğer yurt köşelerinde olduğu gibi Doğu Karadeniz’in her köşesinde maddi ve manevi kültür unsurlarının inşasında büyük hizmetlerde bulunmuşlardır. Türk kültürü içerisinde yer alan yaylak-kışlak, konar-göçer, atlı-göçebe hayat tarzı Giresun ve havalisinde yüzlerce

yıldır devam eden kültürel zenginliği ifade etmektedir. Her sene bahar aylarının ortalarına doğru özellikle hayvancılıkla uğraşan bölge ahalisi, bütün ağırlıklarını toplayıp yaylaya gitmektedir. Yaylaya gitmek için çok önceden hazırlıklara başlanılmakta, yayla göçü bir şenlik havasında yapılmaktadır. Hazırlık aşamasında yaylaya götürülecek hayvanların hazırlanmasından işe başlanıp, orada kullanılacak eşyaların tamiri, eksikliklerin tamamlanması ve tüketilecek gıdaya kadar her türlü ihtiyaç titizlikle hazırlanmaktadır. Yayla yolculuğu yaklaşık iki gün sürmekte ve bu yürüyüş esnasında çobanların ve göçerlerin dinlendikleri yerlere ‘düşün’ adı verilmektedir. (Hamzaçebi, 2014: 316). Düşün yerinde hayvanlar dinlendirilmekte, suları verilmekte ve hayvanların üzerindeki yükler indirilmektedir. Çobanların birinci ve ikinci gün yürüyüşleri düşün yerinin mesafesine göre sıralanmakta ve ona göre yol boyunca yürünmektedir. Yola çıkışlar mola verilecek yerlerin mesafesine göre ayarlanmaktadır. Düşün yerleri köylerin bittiği dağların başladığı yerlerde bulunmaktadır. Burada ateş yakılıp etrafında toplanılır. Yakılan ateşte çay demlenir. Böylelikle yaylacılar burada hem dinlenir hem de eğlenirler. Yemekler burada yenilir. Herkes getirdiği yemeğini ortaya koyar. Saatin ilerleyen zamanlarında yol türküleri söylenir, kemençeler icra edilir, horonlar oynanır. İkinci gün arazinin yokuş olması sebebiyle yürüyüş hızı yavaşlar. Bu esnada yine yol havaları söylenir. İkinci günün sonunda ise yayla sınırına ulaşılır. Yaylaya gidenlerin dışında köyde kalanlar, mısırların etrafındaki yabani otları imece usulüyle ayıklama görevini tamamlamaya çalışırlar. Mısırın, insanlar ve hayvanlar için çok önemli bir tahıl olması sebebiyle bir kısım köylünün köyde kalıp bu ürünü yetiştirmesi gerekmektedir. Bu görev bittiğinde 20-30 gün sonra gerçekleşecek fındık hasadına kadar köyde yapılacak bir iş kalmamaktadır. Dolayısıyla köydekiler bu 20-30 günlük boş zamanı değerlendirme için Otçu göçü adını verdikleri yolculuğa çıkmaktadırlar. Kadınlar, erkekler ve çocuklar en özel giysilerini giyip sırtlarındaki sepete yaylada bulunmayan sebze, meyveleri ve hazırlamış oldukları hediyeleri koyup ardından belirlenen gün ve saatte yaylaya doğru yola çıkarlar. Yaylada kalanların hayvanlarını iyi besleyip onlardan süt ve süt ürünleri elde etmek ve elde edilen bu ürünleri kışın hem tüketmek hem de satarak ekonomik katkı sağlamak ve kış şartlarında hayvanları besleyecek otu kurutmak gibi önemli görevleri bulunmaktadır. Otçu göçü için giden köylüler yaylada 20-30 gün vakit geçirdikten sonra fındık toplamak üzere hep birlikte köye dönerler. Köye dönme vakti geldiğinde yaylada

kalanlar tarafından sepetleri süt, yoğurt, tereyağı, peynir ve mantarla doldurulup bayram coşkusu içinde köye uğurlanırlar. (Gündoğdu, 2020: 12). Köylerde, mısırların içinde oluşan yabancı otları temizlemek ve hayvanların kışlık yiyeceği olan otları hazırlamakla görevli olan gençler, otçu olarak adlandırılmaktadır. (Kaya, Yılmaz, 2018: 70).

‘Otçu’ kelimesi yaylaya göç eden Çepni Türklerinden oluşan gruplara verilen addır. Bu göçlerin bir zamanı vardır ve o döneme ‘Otçular Haftası’ denilir. Doğu Karadeniz Bölgesi’nde özellikle Çepnilerin yaşadığı Giresun, Trabzon, Gümüşhane illerinde her yaz Otçu Göçü yapılır. Kimi yerlerde buna ‘Çokluk’ ve ‘Gaynak’ gibi isimler verilse de asıl adı Otçu Göçü’dür. Otçu göçleri daha evveliyatından Çepni Türkleri’nin ‘Kurultay’ ya da ‘Toy’ adını verdikleri toplantılardı. Farklı obalardan gelen Çepni grupları burada çeşitli devlet meseleleri ve her türlü konuları konuşur, istişare ederlerdi. Fakat bu göçler zamanla sadece eğlenceye yönelik bir şenlik halini almıştır. (Gündoğdu, 2016: 82). ‘Otçu Göçü’ ya da ‘Yayla Şenlikleri’ adı verilen ve Asya’dan Anadolu’ya taşınan konar-göçer hayat, yaylacılık geleneğiyle birlikte bölgede bir araya gelme ve toplanma aracı olarak görülen ve eski Türk kültürünün en canlı izlerinin gözlemlenebileceği yaylacılık; kemeç, horon, türkü ve adetleriyle dağılmış bir boyun tekrar bir araya gelmesi için yılda birkaç kez de olsa imkanlar sunmaktadır. (Bostan, 2019: 280). Aslında yaylacılık köylünün hayatının bir parçasıdır. Halkımız o devirde yoksulluğun getirdiği sıkıntının bir bölümünü yaylaya aktarmak suretiyle hayatını rahatlatmaya çalışıyor, böylece kapalı ekonomi içinde ayakta kalabilme olanağı bulabiliyordu. (Şirin, 1997: 19).

Otçu göçü geleneği, sadece Doğu Karadeniz’in ekolojik ve ekonomik yapısını değil, aynı zamanda bölgedeki insanların kişisel yaşamlarını, kimliklerini ve sosyal ilişkilerini de derinden etkilemiştir. Bu geleneğin kişisel boyutunu anlamak, bireylerin doğayla, aileleriyle ve topluluklarıyla kurdukları bağları, göç sırasında yaşadıkları deneyimleri ve bu deneyimlerin onların kültürel kimlikleri üzerindeki etkilerini incelemeyi gerektirir. Otçu göçü, bir yandan bireylerin hayvancılık yoluyla geçimlerini sağlarken, diğer yandan geleneksel bir yaşam tarzının içinde, aile ve toplumla kurdukları ilişkileri şekillendirmiştir. Yaylaya göç etmek, sadece iş yapmak anlamına gelmez; aynı zamanda bir yaşam biçiminin de bir parçası olup, aile içindeki rollerin ve sorumlulukların belirginleşmesinde de önemli rol oynar. Çünkü yaylacılık geleneğinde aileler, bir arada

yaşamak ve çalışmak durumundadır. Ebeveynler, çocuklarına hayvancılıkla ilgili bilgi ve becerileri aktardığı gibi, çocuklar da iş gücüne katılarak aileye destek verir. Aile bireyleri arasındaki yardımlaşma ve dayanışma, otçu göçünün kişisel boyutunda da çok önemli bir yer tutmaktadır. Babalar oğullarını yaylacılıkla tanıştırır, onlara sürü yönetiminin ve hayvancılığın inceliklerini öğretir. Benzer şekilde, anneler de kızlarına geleneksel ev işleri, yemek yapma ve hayvancılıkla ilgili yardımcı işler konusunda eğitim verir. Yaylalarda geçirilen zaman, ailelerin geleneksel yaşam biçimlerini, yemek kültürünü, el sanatlarını ve ezgilerini aktarması için bir fırsat yaratır. Bu süreçte, özellikle yemekler, kıyafetler, türküler ve hikâyeler birer kültürel miras haline gelir.

Yaylalara çıkmak, bireylerin günlük yaşamlarını doğanın döngüsüne göre düzenlemelerini gerektirir. Bu, bireylerin mevsimlere, hava koşullarına, hayvanların ihtiyaçlarına göre esnek ve uyumlu bir yaşam tarzı geliştirmelerini sağlar. Hayvanların bakımı, sadece fiziksel bir iş değildir; bir bakıma duygusal bir bağın kurulmasını gerektirir. Yayla geleneğini sürdüren bir birey, hayvanlarıyla kişisel bir ilişki kurar, onların sağlığı ve refahı ile ilgilenir. Bu durum, hayvancılıkla uğraşan bireyler için işten ziyade bir yaşam biçimi haline gelir. Aynı zamanda bireylere zorlu doğa koşullarına ve günlük yaşamın zorluklarına karşı direnç kazandıran da bir deneyim sunar. Yaylaya çıkarken karşılaşılan zorluklar, kişilerin hem fiziksel hem de psikolojik dayanıklılıklarını sınar. Hayvancılıkla uğraşanlar, dağlık arazinin zorluklarına, kötü hava koşullarına ve uzun iş günlerine karşı direnç gösterirler. Bu zorluklar, bireylerin hayatta kalma becerilerini geliştirir, onları daha bağımsız hale getirir ve kendi kendine yetme becerisi kazandırır. Dolayısıyla bireylerin hayatta kalma becerilerini, tarım-hayvancılık bilgisi ve el işçiliği gibi yeteneklerini geliştirir.

Yaylalarda bir araya gelen aileler, birbirlerine destek olurlar ve geleneksel yardımlaşma biçimleri devreye girer. Bir yaylada geçici olarak kurulan topluluk, iş gücünü paylaşarak, zorlayıcı işlerin üstesinden gelir. Bu toplumsal bağlar, bireylerin hem duygusal hem de maddi anlamda birbirlerine bağlı olmalarını sağlar. Yaylaya çıkarken, bazen iş gücü eksiklikleri veya acil ihtiyaçlar nedeniyle komşular birbirine yardım eder. Bu yardımlaşma, sadece maddi değil, duygusal açıdan da destek sağlar. Birlikte yapılan işler dayanışmayı artırarak kişisel ilişkilerin güçlenmesine yol açar. Bölgenin tarihsel, coğrafi ve kültürel yapısının bir yansıması olarak, bireylerin kimliklerinin

şekillenmesinde etkili olur, bireylere ait oldukları kültürün ve toplumun bir parçası olduklarını hissettirir.

Otçu göçü geleneğinin kişisel boyutu, hem bireylerin hem de ailelerin yaşam tarzlarını şekillendirirken, doğayla iç içe bir yaşam sürmelerine, aile bağlarını güçlendirmelerine, toplumsal dayanışmaya katkı sağlamalarına ve bağımsızlık gibi değerleri kazanmalarına olanak tanımıştır. Bu gelenek, bireylerin kişisel gelişimlerini ve kimliklerini büyük ölçüde etkilemiş ve toplumun kültürel yapısının temel taşlarını oluşturmuştur.

Doğu Karadeniz Bölgesi'nde özellikle Trabzon, Giresun, Rize ve Artvin illerinde yapılan otçu göçü şenliklerinin sosyal boyutu ise bölge halkının tarihsel olarak göçebe ve hayvancılıkla geçimini sağlayan geleneksel yaşam biçimlerinin bir yansımasıdır. Bu şenlikler, otçuların yaylalara göç ederken düzenledikleri kutlamaların modern bir versiyonudur ve sosyal boyutları açısından önemli toplumsal işlevler taşır. Bu şenliklerde köy ve mahalle halkı bir araya gelerek işbirliği yapar ve göç sürecini kolaylaştırırlar. Yardımlaşma, dayanışma ve toplumsal bağların güçlenmesi bu şenliklerin temel unsurlarıdır. Şenlikler, yalnızca işlevsel değil, aynı zamanda duygusal bir paylaşımdır; göç etmek, bir ayrılığı ve beklenen zorlukları simgeler. Bu bağlamda, göç dönemi hem kayıpların hem de yeniden bir araya gelmelerin hatırlatıldığı bir sosyal yapı olduğu söylenebilir. Ayrıca yerel kültürün ve geleneksel değerlerin yaşatılması açısından da büyük bir öneme sahiptir. Göçebe yaşam tarzı, yüzyıllardır Karadeniz köylerinde süregelen bir geleneği simgeler ve bu yaşam biçiminin yeniden canlandırılmasını sağlar.

Şenliklerde, bölgeye özgü yöresel müzikler, geleneksel halk oyunları, yemekler ve el sanatları sergilenmesi bölge halkının kültürel kimliğini dış dünyaya tanıtmalarına olanak sağlar ve köydeki gençlerin sosyal çevrelerinde tanışma ve ilişkiler kurma fırsatlarını artırarak sosyal ağların genişlemesi ve kültürel etkileşimin arttığı bir ortam yaratır. Dolayısıyla kültürel mirasın devamı ve yeni nesillere aktarılması, şenliklerin önemli sosyal işlevlerinden biri olarak görülmektedir.

Türk kültüründe özellikle Orta Asya'dan gelen göçebe yaşam tarzı ile ilişkilendirilen halk edebiyatı ve sözlü kültürün önemli bir parçası olan bu geleneğin söz boyutu; halk şairleri, ozanlar, masalcılar ve diğer sözlü kültür temsilcileri tarafından anlatılan

hikayeler, türküler, şiirler ve deyişlerle şekillenir. Göçebe hayatın zorluklarını, tabiatla iç içe yaşamı ve insan ilişkilerini anlatan bir anlatı geleneği olarak sözlü edebiyatın farklı türlerinde kendini gösterebilir. Otçu göçü geleneğinde yer alan destanlar, özellikle bu yaşam tarzının kahramanlıklarını ve halkın direncini anlatan önemli eserlerdir. Bu destanlarda, göçebe halkın doğa karşısındaki mücadelesi, yiğitlikleri ve hayvanlarla olan ilişkileri betimlenir. Ayrıca bu yaşam tarzının insan karakteri üzerindeki etkileri ve toplumun değerleri de işlenir. Halk müziğinde de kendini gösteren göçebe yaşam, halk müziğinde de kendini gösterir. Otçu göçü geleneğiyle ilgili türküler, genellikle göç yolculuklarını, zorlukları, ayrılıkları ve özlemleri anlatır. İnsan ruhunun göçme sırasında yaşadığı duygusal gelgitleri, toplumun birleşme ve ayrılma süreçlerini dile getirir. Bu geleneğin söz boyutu yalnızca yazılı metinlerden ibaret değildir. Aynı zamanda sözlü performansla da yaşatılır. Ozanlar, anlatıcılar ve halk şairleri, göçebe hayatın zorluklarını, kahramanlıkları ve insan ilişkilerini sözlü olarak aktarmışlardır. Bu tür performanslar, toplumsal hafızayı canlı tutarak halkın tarihini, değerlerini ve kültürünü kuşaktan kuşağa taşımaktadır.

Kısacası Otçu göçü geleneğinin söz boyutu halkın yaşam tarzının, değerlerinin ve deneyimlerinin aktarıldığı geleneksel sözlü edebiyatın önemli bir parçası olduğu söylenebilir. Bu geleneğe, göçebe yaşamın zorlukları, doğa ile kurulan derin bağlar, toplumsal ilişkiler ve bireysel mücadeleler sözlü kültürle ifade edilmektedir.

Yaylacılık geleneğini tarihi aktarım olarak ele aldığımızda günümüzde uğradığı değişimi de görmekteyiz. Değirmek gerekirse, yaylacılar eskiden yaylaya vardıklarında getirdikleri samanları kullanmaktayken, artık otların kullanımını ortadan kalkmıştır. Kışın yaylaya gitme geleneğinde yolların dozerler tarafından açıldığı görülmektedir. Artık kış lastiği ve zincirli araçlarla yaylaya gidilmektedir. Teknolojinin gelişmesiyle yaylada telefon ve televizyon kanalları takip edilmekte, internet hattı bile bulunmaktadır. Isınmak için kat kaloriferi taktırılmaktadır. Sıcak su kullanımı için güneş enerjisi çatılara kurdurulmaktadır. Önceleri yayla evleri ahşap iken, günümüzde betonarme evlerin sayısının arttığı görülmektedir. Mısır ekmeği yapma geleneği azalmış, ilçe merkezlerinden günübürlük ekmek gelmektedir. Taş değirmenlerin sayısı azalmış, bugün fabrikalarda mısır ve buğday öğütme uygulaması yaygınlaşmıştır. Hayvancılık, günümüzde azalmakla birlikte yine de geleneğini sürdürmeye devam etmektedir.

Yaylaya yakın olan köylerden yürüyerek gitme dışında, aileler uzak yerlerden yaylaya özel araçlarıyla gitmektedirler. Genellikle bu gidişler sabah gidip akşam dönmek üzere gününbirlik yapılmaktadır. Hayvanları olan insanlar yayla göçü geleneğinin ortadan kalkmasıyla hayvanlarını yine araçlarla yaylaya götürmektedir. Yaylada yemek pişirmek için kullanılan ocaklar yerini kuzinelere bırakmıştır. Otçu göçü yolculuğu olmaması sebebiyle gelenek zayıflamıştır. Yayla şenliklerinde eskiden et kavurması yapılırken günümüzde köfte, et veya tavuk döner yapılmaktadır. Şenliklerde geleneksel kıyafetler giyilmekte ve kemençe eşliğinde oynayanlar halka oluşturmaktadırlar. Bu halkalarda eskiden ellerinde değnek olan meydancılar bulunurken, bu kişiler artık bulunmamaktadır. Görüldüğü gibi, Doğu Karadeniz bölgesinde yayla vazgeçilmez bir hayat tarzıdır. Bu yaşam biçimi, oluşturulan yaylacılık geleneğinin halk kültürüne ve türkülerimize yansıdığını göstermektedir. Türk müzik kültüründe yer alan yol havaları toplumumuzun kültürünü yansıtmaktadır. Dolayısıyla yaylacılık faaliyetleri, gerek coğrafi konumu/yaşam biçimi, gerekse sosyal yapısı/ekonomik şartları ile yol havalarını etkilemiş, kültürel bir boyut kazandırmıştır.

1.4. YOL VE YOLCULUK KAVRAMLARI

Türkçe sözlükte *yol* kelimesinin birbirinden farklı tanımları bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şöyledir;

1. Karada, havada, suda bir yerden bir yere gitmek için aşılacak uzaklık, sırat, tarık.
2. Genellikle yerleşim alanlarını birbirine bağlamak için açılmış ulaşım şeridi.
3. Bir amaca ulaşmak için başvuru yöntem, çare.
4. Davranış biçimi veya tutum.
5. Uyulan ilke, sistem.
6. Bir sonuca ulaşmak için başvuru usul. (URL-8).

Yol kökünden türeyen yolcu kelimesinin ise manevi anlamları da bulunmaktadır. Kısaca değinmek gerekirse, hayatla ölüm arasında çocukluktan gençliğe, yetişkinlikten ihtiyarlığa uzanan bir yolculuktur.

Karaca; yolculuk türlerini iki kategoride ele almaktadır. Birincisi, hayat ile ölüm arasında geçen insanoğlunun yaptığı ruhsal ve manevi yolculuk, ikincisi ise diğer bütün yolculuk türlerini ifade etmek için kullanılan cismani/seküler yolculuktur. (Şahin, 2017: 298). Bostancı (2017) ise yolculuğu; yer değiştirme olarak ele almakta ve bu yer değiştirmeleri, farklı perspektiflerden hayata bakma denemeleri olarak değerlendirmektedir.

Yol ve yol ile ilgili kavramlar türkülerimizde sıklıkla geçmektedir. Türkülerimizde geçen yol kelimesini; Alkan, Yol kelimesinin bize kendi ölçüleriyle geldiğini; ezelle ebedi, Çin ü Maçini, uzak diyarları, şehirleri, iklimler ve gurbetleri birbirine bağlarken dere tepe düz/altı ay bir güz giden, köprülerin sırtında uçurum ve nehirleri bir sıçrayışta geçen, dağ yamaçlarında sancılanır gibi kıvrılarak geçmeye menfez arayan, vadi tabanlarında munis akarsulara refakat eden, bozkır düzlüklerinde biteviye bir türkü tutturarak dalgınlaşan, yolcularını yeryüzünün insansız tenhalıklarından aşırırken ezeli yalnızlarını hatırlatan ama hep çok uzun miktarlar çağrıştıran bir güzergah olduğunu ifade etmektedir. (Duran, 2010: 160).

1.5. YOL HAVALARI VE ÖZELLİKLERİ

Halk türküleri, toplumun gündelik yaşamından birçok alışkanlık, yaşanmışlık, sevinç, keder, aşk gibi çeşitli duygu ve davranışları içinde barındırmaktadır. Bu konuda Gülay Mirzaoğlu, (2015) halk türkülerinin bir toplumun günlük yaşamına ilişkin çeşitli görünümleri yansıtırken ait oldukları toplumun kültürel geleneklerini, sosyal ve kültürel değerlerini de yansıttığını ve günümüze iletildiğini, Özkul Çobanoğlu (2013) ise milletlerin mitolojik döneminde sözlerden önce oluşturulmaya başlanılmış kültürel yaratmalar olduğunu ifade etmişlerdir. Farklı duyguların dışavurumuna yönelik kültürel bir araç olan ezgiler, zaman içinde çeşitlenerek tören veya ayinlerde kalıplaşarak geleneksel havaları, anlatım tutumları ve icra bağlamlarını oluşturmuşlardır. Doğadaki canlı varlıkların pek çoğunda ritim duygusunun olduğu görülmektedir. Aslında bu

duygu müziğın kökenini oluşturmaktadır. İnsanoğlu içindeki ritim duygusunu iki tahta veya taşla ezgi olarak dışavurmuştur. Bu dışavurumda ezgiler, ses ve ritimlerin tekrarlanmasıyla kalıplaşan bir gerçekliğe ve bütünlüğe dönüşmüştür. Zamanla ilkel insan topluluklarının iletişim biçimi olarak sözlere doğru bir gelişim süreci geçirmiştir. Bu bağlamda Türk kültürünün ortaya çıkma sürecinde oluşturulan sözler ve ezgiler, kültürel bir varlık alanıdır. Buna ilaveten türküler, Türk müziğinde sistematik bir bütünlüğe sahip ezgilerin içinde yer alan müzikal bir form adı ve sözlü kültür ortamında geleneksel ezgilerle söylenebilen bir nazım parçası olarak da tanımlanabilir.

Çalışmamızda bu geleneği günümüze yansıtan halk türkülerinin, Türk halk müziğindeki bir türü olan ‘yol havaları’ inceleneyecektir. Yol havaları, Türk halk müziği ve türkülerinde yer alan, özellikle göç ve yolculuklar esnasında söylenen türkülerin adıdır. Bu tür türküler, göç edenlerin ya da yolculuklarda olan insanların yaşadıkları sevinçleri, acıları ve zorlukları anlatmaktadır. Genellikle bir yerden başka bir yere gitmek zorunda kalan insanların ruh hallerini, yalnızlıklarını, özlemlerini, yolculukları sırasında yaşadıklarını, bazen de yolculuklarla ilgili umutlarını dile getirir ve yer değiştirme gibi durumlarda ayrılık duygusunu taşır. Bu sebeple yol havalarında çoğu zaman hüznün ve yalnızlık temaları işlenir.

Yol havaları, Karadeniz bölgesinde yaylaya giderken ya da yayladan dönerken yollarda dinlenme ve konaklama zamanı yapılan sohbet ve eğlencelerde çalınıp söylenen, çoğunlukla uzun hava biçimindeki ezgilerdir. Yürürken de bu havaların çalınıp söylendiği görülmektedir. Uzun hava biçimindeki bir yol havası mutlaka ölçülü bir ezgiye, bir kırık havaya bağlanmaktadır. (Özbek, 2021: 212). Melodileri bakımından usulsüzler içinde yer alan yol havaları konuları bakımından çok çeşitlidir. Genellikle hasret, gurbet, sevda ve doğa temalı olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaz aylarında yayla yoluna çıkan halk coşkusunu yol havaları ile ifade etmektedir.

Genel olarak türküler konuları, ezgileri ve yapıları bakımından sınıflandırılmaktadır. Yanı sıra Pertev Nail Boratov, türkülerin tasnifinde icra ortamlarının da göz önünde bulunması gerektiğini söylemektedir. Yol havaları ise ezgilerine göre tasnif edilmektedir. Hamiye Duran; (2010) konuları sevda, aşk ve doğa olan bu yol türkülerinin, serbest ritimde ve çoğu zaman serbest vezinli güftelere dayalı ezgiler

halinde ve yaylaya çıkış dışında özellikle gurbete gidişlerde ‘yola vurma’ (yolcu etme) da erkeklerce seslendirildiğinden, ayrıca türkülerin sözlerine of, aman, gibi ünlemlerin eşlik ettiğinden bahsetmektedir.

Yol türküleri yukarıda bahsedilen tasnif içinde ezgileri bakımından uzun havalar (usulsüzler) içinde değerlendirilmektedir. Pakize Aytaç; (2003) uzun havaların, ritim ve ölçü bakımından serbest olmakla beraber, dizesi ve dizi içindeki seyrinin belli kalıplara bağlı olduğunu, yani söyleyenin belli üslup ve avaz çerçevesinde istek ve zevkine göre nağmeyi uzatıp kısaltabildiğini belirtmiştir.

Süleyman Şenel de; (1994) Trabzon’da derlenen parçalar içinde, özellikle serbest ritimli bazı ağıt ve yol havalarının serbest vezinde, kafiye dizilişlerinin ise düzensiz ve serbest olduğuna, güftede yörede yaygın yedi ve on bir heceli ifadelerin daraltma ve genişletme ile kullanıldığına dikkat çekmiş, bu tür parçaların yaygın şiir kalıpları ile okunduğunu, zevke göre işlendiğini gösterdiğini, düz yazıya yaklaşan uzun satırların, düzensiz aralıklarla kafiyelendirildiğini, sık sık da aliterasyonlarla ahenk yaratılmaya çalışıldığını söylemiş, usta sanatkarların serbest ritimdeki bu tür parçaları usullü bir parçaya bağladıklarını, buna ‘düzerlemeye geçmek’, usullü parçaya ise ‘doğraması’ adı verildiğini ifade etmiştir.

Sadi Yaver Ataman; serbest ağızların genellikle resitatife yakın ağızlar ve parlonda, rubata denilebilecek olmak üzere iki şekil gösterdiğini, bunlardan birincisinin resitatife yakın ağızların belirli kalıp ve ölçüde veya kadans halinde icra edilen ses gösterileri olduğunu, ikincisinin ise parlonda, rubatonun tamamen serbest yani söyleyenin zevk ve arzusuna göre nağmelerin uzatılıp kısaltılması tarzında bir müziğin ortaya çıktığını ifade etmiştir. (Büyükyıldız, 2015: 178).

Ahmet Adnan Saygun da (1990) Anadolu’daki musikinin iki ayrı ifade tarzına ait olduğunu, bunlardan birinin sabit ritm havalarını kapsadığını, diğerinin ritminin tamamıyla serbest olup kelimelerin resitatife benzeştiğinden geldiğini ifade etmektedir.

Abdullah Akat; yol havası tabirinin yörede yürüyüş temposunda gerçekleşen havalar için söylendiğini ve bu havaların genellikle 2/4 – 4/4’lük ritimler içerisinde olduğunu

söylerken, 7/16'lık–9/16'lık ritim yapılarında da icra edilebildiğini belirtmiştir. (Gündoğdu, 2020: 17).

Hüseyin Akpınar da; (2010) bu havaların hem yaylaya hem de değirmene giderken ve dönerken, gelin almada, asker uğurlamalarında ve düğüne gelen davetlileri karşılarken ve uğurlarken söylenen türküler olduğunu; ritim açısından ele alındığında ise ağır bir seyrinin olduğunu, çoğunlukla 10 zamanlı usulün 2+3+2+3 şekliyle, 5 zamanlı usulün 2+3 şekliyle kullanıldığını söylemiştir.

Gökhan Hamzaçebi (2015) ise yol havası tabirinin özellikle Doğu Karadeniz'de yer alan Trabzon, Giresun, Ordu, Rize yörelerinde çok yaygın olan ve serbest ritimli söylenen bir kalıbı ifade ettiğini, türkülerin daha çok ezgileri ile dikkat çektiğini, türkü sözlerinin ise ezgiye ayrıca bir özellik katarak melodinin daha kolay anlaşılmasını sağladığını, bu yönden sözler ve ezgi arasında bir ahenk olduğunu ve yol havasının, halk arasında 'yayla havası' olarak da adlandırıldığını belirtmiştir.

Görüldüğü üzere yol havası tabiri genel olarak bu tanımlamalardan oluşmaktadır. Ancak Trabzon yöresi alan çalışmamızda Mehmet Gündoğdu ile yapılan görüşmede, yol havasının yanlış aksettirildiği, yol havası denilince uzun hava biçiminde serbest çalınmadığı, yol havasının ritimli olması gerektiği, adı üzerinde yürümeye yardımcı olmalı diyerek, eskiden uzun hava ile yol havasının birlikte icra edildiğini söylemiş ve uzun hava arasına ritmik melodi eklenerek yapılan icrayı da bir form olarak nitelendirmiştir. Tek başına uzun hava çalarak kimse yola gidemez cümleleriyle de bunu ifade etmiştir.

Ordu yöresi alan çalışmamızda Şener Gök ile yapılan görüşmede, yol havasının sadece yaylalarda değil yol havası ağıt olarak icra edildiğini söylemiş ve bunu örneklendirmiştir. Çalışmamızın müzikal bölümünde bu ağıtlara yer verilecektir.

Artvin yöresinde Okan Subaş ile yapılan kişisel görüşmede, alınan kayıtlar bu yörenin Gürcü müziği ile etkileşim içinde olduğunu göstermektedir. Bu ezginin notaları 'Salamuri' isimli Gürcü sazıyla icra edilerek kaydedilmiştir.

Rize yöresinde ise elektronik ortamda ulaşılan ses kayıt arşivinden dinlenilerek notaya alınan ezginin yol havası destan olduğu tespit edilmiştir.

2. BÖLÜM

YOL HAVALARININ MÜZİKAL/MAKAMSAL ANALİZİ

2.1. TRABZON YÖRESİ YOL HAVALARI

Yol havalarının bazıları ezgilerden oluşmaktadır. Hem ezgi hem güfteden olanları da mevcuttur. Ezgili olanları daha işlevseldir. O ezgilerin güfteli hale dönüşümü ise yerel kimliği yansıtmaktadır. Bu bölümdeki icralar; 22.07.2022 tarihinde, alan araştırması kapsamında Trabzon Kadırga Yaylası Şenliği'nde, ilçe ve köylerdeki otçuların şenlik alanına gelirken icra edilen müzikleri kaydedilerek notaya alınmıştır. Buradaki ezgilerin sözleri bulunmamaktadır. Aşağıda ezgilerin icra edildiği bölgeyi daha detaylı görmek açısından ilçeler harita ile gösterilmiştir.

Şekil 1. Trabzon İli İlçeleri

2.1.1. Tonya Otçusunun İcra Ettiği Müzik

Otçu, köyden yaylaya göç eden gruplara verilen isimdir. Çalışmanın ilk bölümünde detaylandırdığımız otçu göçlerinden aşağıda Trabzon'un ilçesi olan Tonya otçularının Kadirga yaylasına gelirken icra ettiği müziğin notalarına yer verilmiştir.

Tonya Otçusunun İcra Ettiği Müzik

Yöresi : Trabzon

Derleme Yeri : Kadirga Yaylası

Notaya Alan : Şeyma DEMELİ

1

Makamı : Uşşak

Donanımı : Si koma bemol

Karar Sesi : La (Dügâh) perdesi

Güçlü Sesi : Re (Neva) perdesi

Yeden Sesi : Sol (Rast) perdesi

Ritm Kalıbı : 4/4 (Sofyan)

¹ Derlenen notalarda, notaya alan kısmında 'Şeyma Demeli' olarak yazan kişi, Şeyma Bülbül'ün evlenmeden önceki soyadıdır.

2

Türk müziğinde seyir bu şekilde gösterilir. Uşşak makamı dizisi olarak adlandırılır. Seyri çıkıcıdır. Halk müziğinde bu diziyeye Kerem ayağı adı verilir. Sonuç olarak ezgi Uşşak makamı içerisinde seyir etmektedir.

2.1.2. Şahmelik Otçusunun İcra Ettiği Müzik

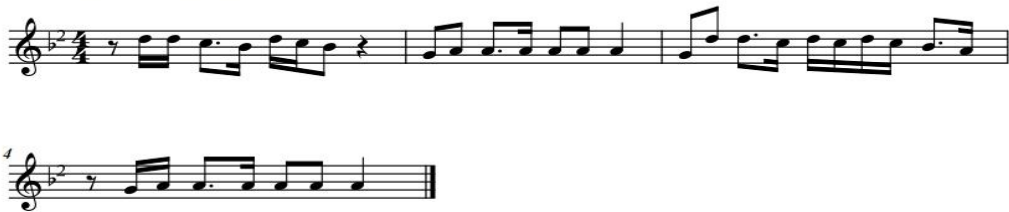
Şahmelik, Trabzon'un Beşikdüzü ilçesine bağlı en büyük köyüdür. Adının Selçuklu imparatoru Melikşah'tan geldiği bilinmektedir. Çoğunluğunu, Türkmen boylarından Çepniler oluşturmaktadır. Kaynaklardan ve elde edilen verilerden ulaşılan bilgilere göre Anadolu'dan gelen Türkmen boylarının Çepni torunları, Şahmelik vb. köy adlarını oluşturmuşlardır.

Şahmelik Otçusunun İcra Ettiği Müzik

Yöresi : Trabzon

Derleme Yeri : Kadirga Yaylası

Notaya Alan : Şeyma DEMELİ

- Makamı** : Uşşak
- Donanımı** : Si koma bemol
- Karar Sesi** : La (Dügâh) perdesi
- Güçlü Sesi** : Re (Neva) perdesi
- Yeden Sesi** : Sol (Rast) perdesi
- Ritm Kalıbı** : 4/4 (Sofyan)

² Çalışmadaki bütün makam dizileri İsmail Hakkı Özkan'ın Türk Musikisi Nazariyatı ve Usulleri Kudüm Vevleleri isimli kitabından alıntılanmıştır. Daha detaylı bilgi için bkz. Özkan (2003).

Türk müziğinde seyir bu şekilde gösterilir. Uşşak makamı dizisi olarak adlandırılır. Seyri çıkıcıdır. Halk müziğinde bu diziyeye Kerem ayağı adı verilir. Sonuç olarak ezgi Uşşak makamı içerisinde seyir etmektedir.

2.1.3. Kızılağaç Otçusunun İcra Ettiği Müzik

Kızılağaç, Trabzon'un Beşikdüzü ilçesine bağlı bir köyüdür. Kızılağaç köyü ile Kovanlık köyü arasında bulunan Karagöl adlı bölgedir. Bölgede Kızılağaçların çok yoğun olması sebebiyle adını buradan almaktadır.

Kızılağaç Otçusunun İcra Ettiği Müzik

Yöresi : Trabzon

Derleme Yeri : Kadirga Yaylası

Notaya Alan : Şeyma DEMELİ

Makamı : Hüseyni

Donanımı : Si koma bemol, fa bakiye diyez

Karar Sesi : La (Dügâh) perdesi

Güçlü Sesi : Mi (Hüseyni) perdesi

Yeden Sesi : Sol (Rast) perdesi

Ritm Kalıbı : 7/8 (Devr-i Turan) 2+2+3 şeklindedir.

Türk müziğinde seyir bu şekilde gösterilir. Hüseyini makamı dizisi olarak adlandırılır. Seyri inici-çıkıcıdır. Halk müziğinde bu diziyeye Kerem ayağı adı verilir. Sonuç olarak ezgi Hüseyini makamı içerisinde seyir etmektedir.

2.1.4. Oğuz Otçusunun İcra Ettiği Müzik

Oğuz köyü, Trabzon'un en eski köylerinden olan ve merkezi Görele olarak bilinen yerleşim merkezidir. Günümüzde Trabzon/Giresun sınırında yer alan Beşikdüzü ilçesine bağlı bir beldedir. Göç nedeniyle nüfusun azalması, yöre halkının birliktelik duygularını canlandırmıştır. Bu sebeple Oğuz köyü isminin, Oğuz beldesi olarak değiştirildiği bilinmektedir.

Oğuz köylüleri, Oğuzlar'ın 24 boyundan biri olan Çepnilere bağlı bir aşirettir. Sultan Alpaslan'ın Malazgirt zaferinden sonra Anadolu'ya yerleşen Türkleri koruması amacıyla Çepnilerden bir kısım askeri sınır boylarında bekçi olarak görevlendirdiği, Pontus devletinin Fatih Sultan Mehmet tarafından tarihten silinmesi sonrasında bugünkü Kadirga yaylası ile civarının Çepnilere yurt olarak verildiği ve eski adı Ağasar olan Şalpazarı ilçesinin Oğuz köylerinin, iki ayrı tımar olarak günümüze ulaştığı bilinmektedir.

Oğuz Otçusunun İcra Ettiği Müzik

Yöresi : Trabzon
Derleme Yeri : Kadirga Yaylası

Notaya Alan : Şeyma DEMELİ

Makamı : Hicaz

Donanımı : Si bakiye bemol, fa ve do bakiye diyez

Karar Sesi : La (Dügâh) perdesi

Güçlü Sesi : Re (Neva) perdesi

Yeden Sesi : Sol (Rast) perdesi

Ritm Kalıbı : 7/8 (Devr-i Turan) 2+2+3 şeklindedir.

S A S T K S T

Hicaz Makamı Dizisi

Türk müziğinde seyir bu şekilde gösterilir. Hicaz makamı dizisi olarak adlandırılır. Seyri çıkıcı-inicidir. Halk müziğinde bu diziye Garip ayağı adı verilir. Sonuç olarak ezgi Hicaz makamı içerisinde seyir etmektedir.

2.1.5. Veyizoğlu Yol Havası (Maçka/Akçaabat)

Mehmet Gündoğdu ile yapılan kişisel görüşmeyle kaydedilerek notaya alınmıştır. Bu yol havası, isminin nerden geldiği bilinmemekle beraber Akçaabat yöresine aittir. Akçaabat adından da anlaşılacağı üzere ‘akçenin abat’ olduğu yer manasına gelmektedir. Akçaabat, Trabzon iline bağlı bir ilçedir. Limanı olması ve merkeze yakınlığı nedeniyle çok göç almıştır. Horon ekiplerinin birincilikleri, yurt içi/yurt dışı başarıları ve coğrafi işaret tescilli köftesi, Akçaabat ilçesini dünyaca tanınır kılmaktadır.

Veyizoğlu Yol Havası

Yöresi : Trabzon/Akçaabat
Kaynak Kişi : Mehmet GÜNDOĞDU

Notaya Alan : Şeyma DEMELİ

Makamı : Uşşak

Donanımı : Si koma bemol

Karar Sesi : La (Dügâh) perdesi

Güçlü Sesi : Re (Neva) perdesi

Yeden Sesi : Sol (Rast) perdesi

Ritm Kalıbı : 7/8 (Devr-i Turan) 2+2+3 şeklindedir.

Yerinde Uşşak 4'lüsü *Nevâ'da Bûselik 5'lisi*

Uşşak Makamı Dizisi

Türk müziğinde seyir bu şekilde gösterilir. Uşşak makamı dizisi olarak adlandırılır. Seyri çıkıcıdır. Halk müziğinde bu diziye Kerem ayağı adı verilir. Sonuç olarak ezgi Uşşak makamı içerisinde seyir etmektedir.

2.1.6. Tonya/Ağasar Ortak Yol Havası

Ağasar, Trabzon'un Şalpazarı ilçesinin güneyinde yer alan bir yöresidir. Otçu geleneğini yaşatan bölge olarak bilinmektedir.

Tonya/Ağasar Yol Havası

Yöresi : Trabzon

Kaynak Kişi : Mehmet GÜNDOĞDU

Notaya Alan : Şeyma DEMELİ

Makamı : Uşşak

Donanımı : Si koma bemol

Karar Sesi : La (Dügâh) perdesi

Güçlü Sesi : Re (Neva) perdesi

Yeden Sesi : Sol (Rast) perdesi

Ritm Kalıbı : 4/4 (Sofyan)

Türk müziğinde seyir bu şekilde gösterilir. Uşşak makamı dizisi olarak adlandırılır. Seyri çıkıcıdır. Halk müziğinde bu diziyeye Kerem ayağı adı verilir. Sonuç olarak ezgi Uşşak makamı içerisinde seyir etmektedir.

2.2. GİRESUN YÖRESİ YOL HAVALARI

2.2.1. Görele Yol Havası

Alan araştırması kapsamında Mehmet Gündoğdu ile yapılan kişisel görüşmeyle kaydedilerek notaya alınmıştır. Halkın Türkmen boyundan gelen Çepnilerden oluştuğu Görele, Giresun'un kuzeydoğusunda yer alan ve Karadeniz'e kıyısı olan ilçesidir.

Şekil 2. Giresun İli İlçeleri

Görelle Yol Havası

Yöresi : Giresun
Kaynak Kişi : Mehmet GÜNDOĞDU

Notaya Alan : Şeyma DEMELİ

Makamı : Hicaz

Donanımı : Si bakiye bemol, fa ve do bakiye diyez

Karar Sesi : La (Dügâh) perdesi

Güçlü Sesi : Re (Neva) perdesi

Yeden Sesi : Sol (Rast) perdesi

Ritm Kalıbı : 2/4 (Nim Sofyan)

Türk müziğinde seyir bu şekilde gösterilir. Hicaz makamı dizisi olarak adlandırılır. Seyri çıkıcı-inicidir. Halk müziğinde bu diziyeye Garip ayağı adı verilir. Sonuç olarak ezgi Hicaz makamı içerisinde seyir etmektedir.

Çalışmanın bundan sonraki bölümünü kapsayan Giresun yöresine ait yol havalarının tümü sözlü eserlerden oluşmaktadır. Güfteleri incelenen eserlerden, ağıt formunda olduğu tespit edilen yol havaları ise hikayeleriyle de zenginleştirilmiştir.

2.2.2. Sis Dağı Yol Havası

Sis Dağı yol havası Şener Gök ile yapılan kişisel görüşmede kaydedilerek notaya alınmıştır. Sis Dağı, Trabzon'un Şalpazarı ilçesi ile Giresun'un Görele ve Eynesil ilçeleri sınırlarının kesişme alanında yer almaktadır.

Şekil 3. Giresun ve Trabzon'un Kesişim Noktasında Bulunan Sis Dağı

Sis Dağı

Yöresi : Trabzon
Kaynak Kişi : Şener GÖK

Notaya Alan : Şeyma DEMELİ

Ne iş le rin var i di sis da ğın baş la rın da sis da ğın baş la rın da

Al lah ca nı mı al sın gen ce cik yaş la rım da gen ce cik yaş la rım da oy_____

SÖZLERİ

Ne işlerin var idi sis dağın başlarında
Allah canımı alsın gencecik yaşlarımda

- Makamı** : Uşşak
- Donanımı** : Si koma bemol
- Karar Sesi** : La (Dügâh) perdesi
- Güçlü Sesi** : Re (Neva) perdesi
- Yeden Sesi** : Sol (Rast) perdesi
- Ritm Kalıbı** : 10/8 (Aksak Semai) 2+3+2+3 şeklindedir.

Türk müziğinde seyir bu şekilde gösterilir. Uşşak makamı dizisi olarak adlandırılır. Seyri çıkıcıdır. Halk müziğinde bu diziyeye Kerem ayağı adı verilir. Sonuç olarak ezgi Uşşak makamı içerisinde seyir etmektedir.

2.2.3. Tamzaranın Üzüümü

Tamzara, Giresun ili Şebinkarahisar ilçesinde yer alan bir mahalledir. Ayrıca adını yerleşkeden alan Tamzara; Ermeniler, Rumlar ve Türkler tarafından oynanan bir halk oyunudur. Bu nota TRT nota arşivine kayıtlıdır. Ancak eserin gerek nota gerekse müzikal/makamsal analizi yapıldığında; eserde 2/4'lük ritim ile başlayan sözsüz saz bölümü yer almaktadır. Dördüncü porte sonunda -oy, -of nidalarıyla başlayan usulsüz (ritimsiz) uzun hava gibi serbest bölümleri görülmektedir. Serbest bölüm sözlüdür. Sonrasında eser yine ritmik ve serbest bölümleriyle üç tekrardan oluşmaktadır. Picoğlu Osman tarafından repertuvarımıza eklenen bu eserin, çalışmamız kapsamında 13.09.2023 tarihinde Ordu'da Şener Gök tarafından bağlama ile icra edilip kaydedilerek ve analiz edilerek yol havası olduğu tespit edilmiştir.

Şekil 4. Şebinkarahisar İlçesinin Tamzara Mahallesi

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR No : 564
İNCELEME TARİHİ : 03. 03. 1999

DERLEYEN
İSTANBUL
BELEDİYE KONSERVATUVARI

YÖRE
GİRESUN
KAYNAK KiŞİ
BİCİOĞLU OSMAN

TAMZARANIN ÜZÜMÜ

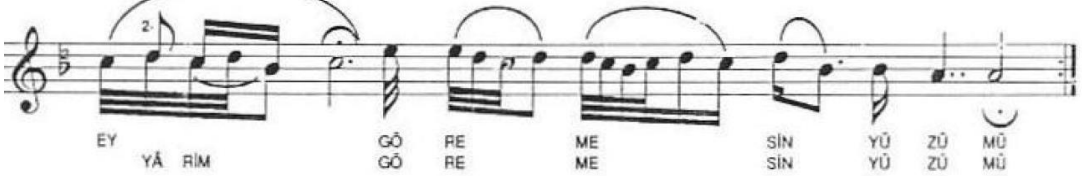
DERLEME TARİHİ

1937

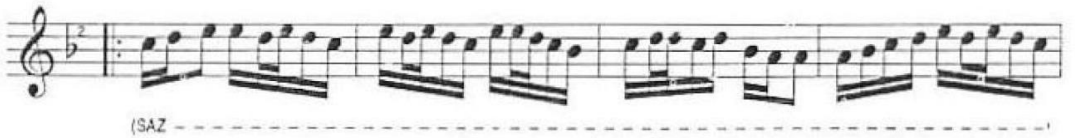
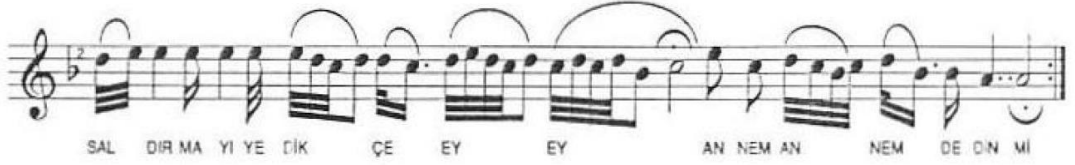
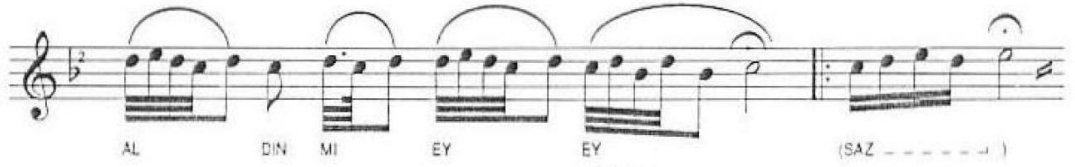
NOTALAYAN

TUNCER İNAN

SÜRE : 1. 00

TAMZARANIN ÜZÜMÜ
- 2 -

TAMZARANIN ÜZÜMÜ
- 3 -

LER FIS TAN EY EY ... (SAZ - - - - -)

OL MA DI ÇI KA MA DIM EY EY

ŞU GAY BA NA MA PIS TAN

TAMZARANIN ÜZÜMÜ
DINLE BENİM SÖZÜMÜ
VALLAHİ BIRAKIRSAM (BİLLAHİ TERK EDERSEM)
GÖREMEZSİN YÜZÜMÜ

TAMZARA YA VARDIN MI
GAMA BIÇAK ALDIN MI
SALDIRMAYI YEDİKÇE
ANNEM ANNEM DEDİNMI

GİRASUN'UN GIZLARI
FISTAN GEYİLER FISTAN
OLMADI ÇIKAMADIM
ŞU GAYBANA MAPİSTAN

TAMZARA : Yör, yorkeşim adı
SALDIRMA : Büyük bıçak
GAYBANA : Yararsız, kötü şey
MAPİS: Tutukerdi

- Makamı** : Hüseyni
- Donanımı** : Si koma bemol, fa bakiye diyez
- Karar Sesi** : La (Dügâh)
- Güçlü Sesi** : Mi (Hüseyni)
- Yeden Sesi** : Sol (Rast)
- Ritm Kalıbı** : 2/4 (Nim Sofyan)

Türk müziğinde seyir bu şekilde gösterilir. Hüseyini makamı dizisi olarak adlandırılır. Seyri inici-çıkıcıdır. Halk müziğinde bu diziyeye Kerem ayağı adı verilir. Sonuç olarak ezgi Hüseyini makamı içerisinde seyir etmektedir.

2.2.3.1. Eserin Hikayesi

Türküde bahsedildiği gibi fistan giymeyen, yani basit veya hafif davranan, kimilerince kendini korumaya özen göstermeyen kadının adı başkalarıyla anılmıştır. Kocasını kendisinin sözünü dinlemeyen ve davranışlarına dikkat etmeyen karısını onu terketmekle korkutmuştur. Buna rağmen sözlerini dinletemeyince adam karısını Tamzara'da bıçaklayarak hapse düşmüştür. Ancak işlediği suç sebebiyle çevresindekiler tarafından kınanmamış aksine namus davası diye algılanarak haklı görülmüştür. Toplum yapısı göz önüne alındığında bu gibi durumlarda işlenen suç hak olarak görülüp, alınan ceza onur kaynağı, hapisane ortamı ise şerefli bir mekan olarak gösterilmektedir. "Tamzaranın Üzümlü" adlı eser böyle bir hikaye üzerine yazılmıştır. (K.K-2).

2.2.4. Eşref Bey Ağdı

TRT MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
TMM REPERTUAR SIRA NO: 3389
İNCELEME TARİHİ : 19.1.1990

DERLEYEN

PLAKTAN YAZILDI

YÖRESİ

DERLEME TARİHİ

GİRESUN

KİMDEN ALINDIĞI

GİRESUN ÜSTÜNDE VAPUR
BAĞRIYOR

NOTAYA ALAN

OSMAN BİCİOĞLU

TUNCER İNAN

SÜRESİ: ♩ = 60

SAZ

Gİ RA SU NÜS TÜN DE

VA PUR BAĞ RI YO R EŞ RE- FİN- YA RA SI- NI

DOKTOR SA RI- YOR SAZ

EŞ RE Fİ NAN NE Sİ

YAN MIŞ AĞ LI YO R AT MA HAK KI- AT MA

PİŞ MA- NO- LUR- SU N Gİ RA SU NUN BEY LE-

RI NE- A NAM- HA SI- M O LU- R SUN

(SAZ)

GİRESUN ÜSTÜNDE VAPUR BAĞRIYOR
(SAYFA - 2)

BA ZAR SU DE RE LE Rİ

Bİ Rİ FAK DE RE EŞ RE Fİ VUR DU LAR

A NA M NA Fİ LE YE RE (SAZ

NA Fİ LE NA Fİ LE O DA NA Fİ LE

CE NA ZE Mİ GOY DU LA R O TO MO Fİ LE

Gİ RA SUN DA YA RİM VAR O DA NA Fİ LE

(SAZ

AT MA HAK KI AT MA PİŞ MAN O LUR

GİRESUN ÜSTÜNDE VAPUR BAĞRIYOR
(SAYFA_3)

SU: _____ N Gİ RA SUN GENÇLE_ Rİ NE_ A NAM_ DÜŞ MA_

NO_ LUR_ SUN_ AT_ TI ĞİN GUR ŞUNDAN_

SE NU_ TA_ NIR_ SIN DURMUŞ

— 1 —

GİRESUN ÜSTÜNDE VAPUR BAĞRIYOR
EŞREF'İN YARASINI DOKTOR SARIYOR
EŞREF'İN ANNESİ YANMIŞ AĞLIYOR

— BAĞLANTI —

ATMA HAKKI ATMA
PIŞMAN OLURSUN
GİRESUN BEYLERİNE (AMAN)
HASIM OLURSUN

— 2 —

BAZARSU DERELERİ BİR İFAK DERE
EŞREF'İ YURDULAR (AMAN) NAFİLE YERE
NAFİLE NAFİLE O DA NAFİLE
CENAZEMİ KOYDULAR OTOMOFİLE

— BAĞLANTI —

ATMA HAKKI ATMA
PIŞMAN OLURSUN
GİRESUN GENÇLERİNE (AMAN)
DÜŞMAN OLURSUN
ATTIĞIN GURŞUNDAN
SEN UTANIRSIN

- Makamı** : Hüseyni
- Donanımı** : Si koma bemol, fa bakiye diyez
- Karar Sesi** : La (Dügâh)
- Güçlü Sesi** : Mi (Hüseyni)
- Yeden Sesi** : Sol (Rast)
- Ritm Kalıbı** : 4/4 (Sofyan)

Türk müziğinde seyir bu şekilde gösterilir. Hüseyini makamı dizisi olarak adlandırılır. Seyri inici-çıkıcıdır. Halk müziğinde bu diziyeye Kerem ayağı adı verilir. Sonuç olarak ezgi Hüseyini makamı içerisinde seyir etmektedir ve ağıt³ formunda olduğu tespit edilmiştir.

Karadeniz Bölgesinde ağıt töreni şöyle yapılmaktadır; cenaze orta yere koyulur, kadınlar ayakta cenazenin etrafında bir halka oluştururlar, kuşaklarını omuzlarına atarlar, bir elleriyle de şalın bir ucundan tutarak peş peşe dizilirler, ilk sıradaki kadın ağlamaya başlar, ezgili bir deyiş eder, sonra sıra yanındakine gelir, sırayla her biri deyişlerle ağlarlar, sıra bitince yine başa dönerler, bir yandan da cenazenin çevresinde dönerler. (Görkem, 2003: 487).

2.2.4.1. Eserin Hikayesi

Eşref, Piraziz ilçesinde doğmuştur. Gedikalizadelere mensuptur. Halk tarafından çok sevilen Eşref, Giresun'un merkezinde abisi ile ortak oldukları fındık fabrikalarını işletirlermiş. Fabrikasında muhasebe bölümünde çalıştırmak üzere Hakkı isimli birini yanına almıştır. Hakkı, bayan işçileri rahatsız etmeye başlamış ve kendisini Eşref'e şikâyet etmişlerdir. Hakkı, Eşref tarafından uyarılmayı hazmedememiştir. Akabinde bir gün limanda fındık yüklenecek gemiye dönemin ilk nakliye seferi için tören

³ Ağıtlar, Türk halk şiirinde başta insanlar olmak üzere ölen canlılar ve kaybedilip uzağına düşülen, özlenen mekanlar için ağlatmak ve yas tutturmak anlatım tutumuyla söylenen veya yazılan şiirlerdir. Daha fazla bilgi için bkz. (Çobanoğlu, 2013: 15). Ağıt kavramını; Ş. Elçin, insanoğlunun ölüm karşısındaki düzenli-düzensiz söz ve ezgiyle ifade edilen türküler, P. N. Boratav, acıklı bir olayı konu edinen, metni ve ezgisi bu olayı yaşatmaya elverişli türkülerin bütünü, S. Şenel ise ölen kişinin ardından nağme ile terennüm edilen sözler, yas töreninde söylenen şiir, şarkı ve türküler olarak açıklamaktadırlar. Daha fazla bilgi için bkz. (Görkem, 2003: 453-454).

düzenlenmiştir. Törenin ardından Hakkı ve Eşref yemeklerini yiyip fabrikaya dönmüşlerdir. Hakkı, Eşref'e tabancasının çok hoşuna gittiğini, ona bakmak istediğini söylemiş ve Hakkı orada Eşref'i o silahla vurmuştur. Eşref vurulduktan sonra fabrikadan çıkmış ve oradan geçmekte olan Talat'a "Hakkı beni vurdu" demiştir. Bunun ardından esnaf onu hastaneye kaldırmış ancak Eşref kurtarılamamıştır. Hakkı ise yakalanarak cezaevine getirilmiştir. Hakkı cezaevindeyken Eşref'in akrabası Ahmet Gedikali, onun intikamını almak için basit bir suç işleyerek cezaevine girmiş ve keskinlettiği kaşığının sapını Hakkı'ya saplamıştır. Ancak ölmemiştir. Daha sonra çıkan af kanunundan yararlanarak serbest bırakılmıştır. Eserin bu dizeleri hikayeyi kanıtlar nitelikte olduğunu göstermektedir. Hikaye, Eşref Bey'e yakılan bir ağıt olarak aşağıdaki gibi bir türküye dönüşmüştür. (K.K-2).

Giresun üstünde vapur bağırtıyor

Eşref'in yarasını doktor sarıyor

Eşref'in annesi yanmış ağlıyor

Pazarsu dereleri bir ufak dere

Eşref'i vurdular anam nafile yere

Nafile nafile o da nafile

Cenazemi koydular otomobile

Giresun'da dostum var o da nafile

Atma Hakkı atma pişman olursun

Giresun gençlerine anam düşman olursun

Attığın kurşundan sen utanırsın

2.2.5. Ova Garibi

Serbest

A ma na ma na ma
n A man Ben bir ga rip bül bü li dim
sa ri pa tü ner dim Çır pı nıp uç mu ya yok
tur ka ne dim Be
n ni bu ka ra ba h tı çok yer
le ri de sı na dim Ka ra
taşa bas sam i zım bel li dir oy

Makamı : Hicaz

Donanımı : Si bakiye bemol, fa ve do bakiye diyez

Karar Sesi : La (Dügâh) perdesi

Güçlü Sesi : Re (Neva) perdesi

Yeden Sesi : Sol (Rast) perdesi

Ritm Kalıbı : Serbest

Türk müziğinde seyir bu şekilde gösterilir. Hicaz makamı dizisi olarak adlandırılır. Seyri çıkıcı-inicidir. Halk müziğinde bu diziyeye Garip ayağı adı verilir. Sonuç olarak ezgi Hicaz makamı içerisinde seyir etmektedir.

2.2.4, 2.2.5 nolu türküler elektronik ortamda ulaşılan ses kayıt arşivinden dinlenmiştir. Bu yol havaları ağıt formundadır. Ova Garibi isimli eser ayrıca 'Ben Bir Garip Bülbül İdim' adıyla da bilinmektedir. Ancak esere ait hikaye bilgilerine ulaşamamıştır. Aynı zamanda ritim kalıbı serbest olduğu için usul tespiti yapılamamıştır.

2.3. ORDU YÖRESİ YOL HAVALARI

Alan araştırması kapsamında 13.09.2023 tarihinde Ordu'da Şener Gök ile yapılan kişisel görüşmeyle kaydedilerek notaya alınmıştır. Bu bölümdeki eserler de sözlü olup, hikayeleriyle anlatılmıştır. Bu yörede derlenen ezgilerden biri yine ağıt formunda bir yol havasıdır. Akkuş, Ordu iline bağlı bir ilçedir.

Şekil 5. Ordu İli İlçeleri ve Eserde Geçen Akkuş İlçesi

2.3.1. Şu Akkuş'un Gürgenleri

Şu Akkuş'un Gürgenleri

Yöresi : Ordu
Kaynak Kişi : Şener GÖK

Notaya Alan : Şeyma DEMELİ

Şu ak ku şun gür gen__ le ri yı kıl_____ ma dı mı_____

³ yar üs tü ne_ yar sev_____ me ye sı kıl_____ ma dı mı_____

SÖZLERİ

Şu Akkuş'un gürgenleri yıkılmadı mı
Yar üstüne yar sevmeye sıkılmadın mı

Şu garşı ki tarlayı kime gazdurdun
Gönderdiğin mektupları kime yazdurdun

Geldepenin daşlarını boyun mu sandın
Sevip sevip ayrılmayı oyun mu sandın

Irmakların çağlıyor da çağlatma beni
Yetimlikten büyüdün de ağlatma beni

Öyle mi derler güzelim öyle mi derler
İki depe arasına yayla mı derler

İN aşağı çık yukarı salla mendili
Tanımıyom yar seni de tanıt kendini

Makamı : Çargâh

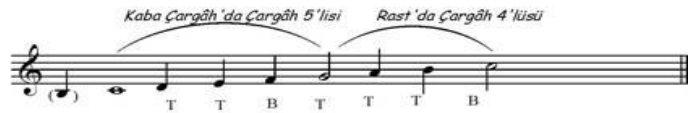
Donanımı : Yok

Karar Sesi : Do (Çargâh) perdesi

Güçlü Sesi : Sol (Gerdaniye) perdesi

Yeden Sesi : Si (Buselik) perdesi

Ritm Kalıbı : 4/4 (Sofyan)

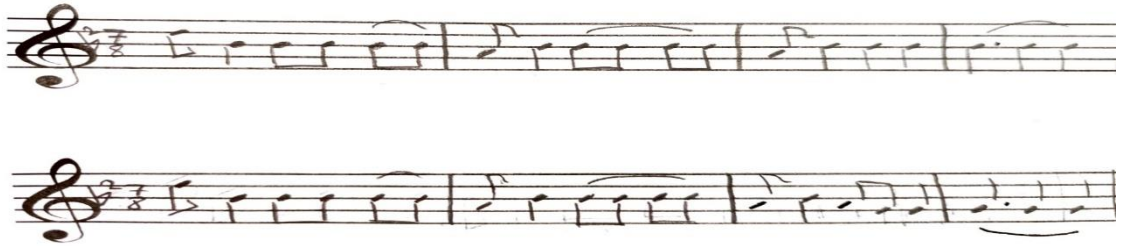

Türk müziğinde seyir bu şekilde gösterilir. Çargâh makamı dizisi olarak adlandırılır. Seyri çıkıcıdır. Sonuç olarak ezgi Çargâh makamı içerisinde seyir etmektedir.

2.3.1.1. Eserin Hikayesi

Bu eser 'Keltepe'nin Taşları' adıyla da bilinmektedir. Ordu'nun Aybastı ilçesinde yaşayan Sevdesli Adem Akça, bir kızını sevmektedir. Kızı ister fakat vermemişlerdir. O da kızını kaçırmış, ancak yakalanmıştır. Bu sebeple 18 ay cezaevinde yatmıştır. Dışarı çıktığında ise sevdiği kızın başkasına verildiğini öğrenmiştir. Bunu gururuna yediremeyen Adem büyük bir öfke haline girmiştir. 10 kişiyi öldürmüş, lakabı ise Canavar Adem'e çıkmıştır. Tutuklanan Adem, cezaevine getirilmiş ve Ordu Hapishanesinde idam edilmiştir. (K.K-2).

2.3.2. Fadiğin Ağdı Yol Havası

Makamı : Rast

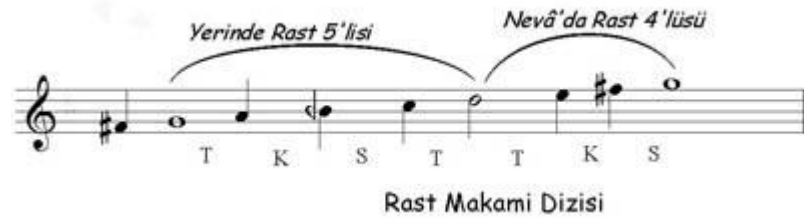
Donanımı : Si koma bemol, fa bakiye diyez

Karar Sesi : Sol (Rast) perdesi

Güçlü Sesi : Re (Neva) perdesi

Yeden Sesi : Fa diyez (Irak) perdesi

Ritm Kalıbı : 7/8 (Devr-i Hindi) 3+2+2 şeklindedir.

Türk müziğinde seyir bu şekilde gösterilir. Rast makamı dizisi olarak adlandırılır. Seyri çıkıcıdır. Halk müziğinde bu diziyeye Müstezat ayağı adı verilir. Sonuç olarak ezgi Rast makamı içerisinde seyir etmektedir ve ağıt formunda olduğu tespit edilmiştir.

2.3.2.1. Eserin Hikayesi

Fadik Niksarlıdır ve fakir bir aileden gelmektedir. Kocasını da çobanlık yapmaktadır. Kendisi ise Niksar'ın fırınlarına katırla odun taşımaktadır. Hayatını ve geçimini bununla idame ettirmektedir. Akkuş ile de akrabadırlar. Yörede karı koca çok sevilmeaktedirler. Bir gün Fadik kalp rahatsızlığından dolayı vefat etmiştir. Aşağıda yer alan söz konusu eser de bunun üzerine Fadiğe bir ağıt olarak yakılmıştır. (K.K-2).

Sabahtan kalktım da gündün ileri, gündün ileri

Ben seni seviyorum da Fadik senden ileri, canım ileri

Bir canım var da feda olsun yoluna, senin yoluna

Daha ne istiyon da Fadik candan ileri, gülüm ileri

Yaylalarda yaslanıyor can cana, can cana

Kömür gözlüm de kurban olam ben sana, ben sana

2.4. ARTVİN YÖRESİ YOL HAVALARI

Bu yöredeki çalışmalar 29.08.2022 tarihinde Artvin’de Okan Subaş tarafından kaydedilerek notaya alınmıştır. Bu bölümdeki ezgiler batı müziği olduğu için makamsal olarak incelenememiştir.

Şekil 6. Artvin İli İlçeleri

2.4.1. Gelino

Gelino

Yöresi : Artvin
Kaynak Kişi : Okan SUBAŞI

Notaya Alan : Şeyma DEMELİ

Gelino ezgisinin, gelin çıkartmalarda icra edilen bir müzik olduğu görülmektedir. Sözleri bulunmamaktadır. Ezgi müzikal olarak incelendiğinde melodideki hüzünlü yapı, gelinin baba evinden çıkarken ki üzüntüsünü karşılar niteliktedir.

2.4.2. Artvin Yol Havası

Artvin Yol Havası

Yöresi : Artvin
Kaynak Kişi : Okan SUBAŞI

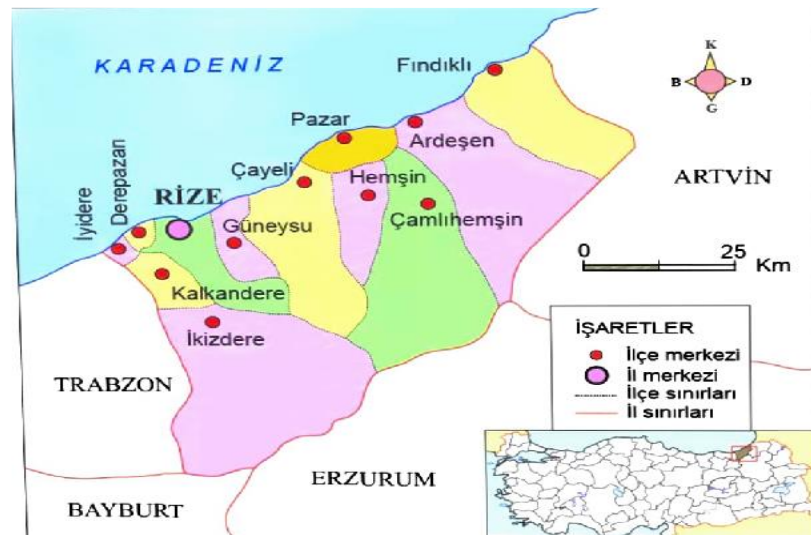
Notaya Alan : Şeyma DEMELİ

Bu ezgi de Okan Subaş tarafından Gürcü sazı olan ‘Salamuri’ eşliğinde kaydedilerek notaya alınmıştır. Ezgi incelendiğinde, Artvin yöresinin Gürcü müziği ile etkileşim içerisinde olduğunu ve aynı zamanda yol havası olarak icra edildiğini göstermektedir.

2.5. RİZE YÖRESİ YOL HAVASI

Bu yöredeki ezgi, elektronik ses kayıt arşivinden dinlenerek notaya alınmıştır. Yol havası olarak icra edildiği tespit edilen bu ezgi, zamanla destana dönüşmüştür.

Şekil 7. Rize İli İlçeleri

2.5.1. Nokta Ana Destanı (Ahmedum)

Nokta Ana Destanı (Ahmedum)

Yöresi : Rize

Notaya Alan : Şeyma DEMELİ

Çı ka ma dum çol va ro şun du_ zi na_ dü ğün o lur ge li ni na ki zi na

oy a na oy ben ne e de yim bu dert i le ne re le re gi de yim oy__

oy__ ge lin e dup ba ka ma dum yu zi na_ sen den son ra ge lin gör mem

ah me dum oy a nam oy ben ne e de yim bu dert i le ne re le re

gi de yim oy__

SÖZLERİ

Çıkamadum çol varoşun duzina
Düğün olur gelinina kizina
Oy ana oy ben ne edeyim
Bu dert ile nerelere gideyim oy, oy

Gelin edup bakamadum yuzina
Senden sonra gelin görmem Ahmedum
Oy ana oy ben ne edeyim
Bu dert ile nerelere gideyim oy, oy

Bülbül öter ilga eder dalini
Ördek yüzer dalga eder gölini
Oy ana oy ben ne edeyim
Bu dert ile nerelere gideyim oy, oy

Gittun mesken ettun Kirum eluni
Bundan sonra daha koymam Ahmedum
Oy ana oy ben ne edeyim
Bu dert ile nerelere gideyim oy, oy

Yaz gelende yaylaların yeşili
Kış gelende mısırların seçili
Oy ana oy ben ne edeyim
Bu dert ile nerelere gideyim

Bizum köyün kız gelini puşili
Bundan sonra puşi takmam Ahmedum
Oy ana oy ben ne edeyim
Bu dert ile nerelere gideyim oy, oy

Nokta ana etsun bir tava helva
Toplanup yesunler Emine Heva
Oy ana oy ben ne edeyim
Bu dert ile nerelere gideyim oy, oy

Ağlama validem yureğüm sava
Bir tükenmez derde düştüm Ahmedum
Oy ana oy ben ne edeyim
Bu dert ile nerelere gideyim oy, oy

Makamı : Uşşak

Donanımı : Si koma bemol

Karar Sesi : La (Dügâh) perdesi

Güçlü Sesi : Re (Neva) perdesi

Yeden Sesi : Sol (Rast) perdesi

Ritm Kalıbı : 5/8 (Türk Aksağı) 2+3 şeklindedir.

Türk müziğinde seyir bu şekilde gösterilir. Uşşak makamı dizisi olarak adlandırılır. Seyri çıkıcıdır. Halk müziğinde bu diziyeye Kerem ayağı adı verilir. Sonuç olarak ezgi Uşşak makamı içerisinde seyir etmektedir ve destan türünde olduğu tespit edilmiştir.

Özkul Çobanoğlu (2000) *Âşık Tarzı Kültür Geleneği ve Destan Türü* isimli çalışmasında, destanların birden çok ezgiyle ve bu ezgilerin varyantlarıyla söylendiğini ifade etmektedir. Destanların çok ezgililiği ve destan ezgilerinin müzikal yapısı konusunda ise Ahmet Kutsi Tecer'in görüşlerine yer vermiştir. Kendisi destanların uzun hava ile de ölçülü ritimlerle söylenen şeklinin türkü olduğunu, destanların bir vaka üzerine işlenmiş geniş konulardan oluştuğunu, uzun havanın bunlara daha çok benzediğini, halk şairlerinin ölçülü destan sözlerini 5 dörtlüğe kadar indirdiğini, uzun hava ile okunduğu zaman şüphesiz okuyucunun manaya göre yer yer ezgiyi zenginleştireceğinin mümkün olduğunu ileri sürmektedir.

2.5.1.1. Eserin Hikayesi

Çolvaroş köyünde yaşayan, bir Hemşin gelini olan Nokta hala ismindeki kadın, 3 kızı ve 1 oğlu doğduktan sonra çok genç yaşta dul kalmıştır. Tek derdi oğlu Ahmet'i büyütme ve onu gurbete göndermektir. Hemşin'de gurbete Kırım denmektedir. Çünkü yöre halkı için gurbete gitmek, Kırım veya Batum'a gitmektir. Ahmet büyümüş ve ailesinin geçimini sağlamak için gurbete çıkmıştır. Kırım'a hemşerisinin yanına gitmiş ve orada çalışmaya başlamıştır. Ancak bir gün patronuyla kavga eden Ahmet, kısa bir

süre hapis yatmış, orada verem hastalığına yakalanmıştır. Memlekete hasta olarak dönen Ahmet bu illetten kurtulamayarak vefat etmiştir. Annesi Nokta hala için tarifsiz bu acı destan olarak dilden dile yayılmış ve günümüzde ‘Ahmedum’ adıyla da bilinmektedir. (URL-9).

3. BÖLÜM

YOL HAVALARINDA ENSTRÜMAN TARİHİ AKTARIMI

3.1. KEMENÇE

Doğu Karadeniz Bölgesi müzik kültüründe ve yol havaları icralarının vazgeçilmez temel enstrümanı kemençedir. Kemençe 50-60 cm boyunda, uzun gövdeli 3 veya 4 telli bir yaylı sazdır. Trabzon başta olmak üzere, Giresun, Ordu, Rize ve Artvin’de kullanılmaktadır. Yayla yollarının engebeli, dik ve uzun olması taşıma kolaylığı açısından bu yörede kemençe boyutlarının küçük olmasının sebepleri arasında gösterilebilir. Örneğin, bu yöre üzerine çok geniş çalışmaları bulunan Mustafa Duman; kemençenin büyüklüğünün çalma şekliyle ilgili olduğunu, uzun yayla yolculuklarında ayakta çalınan ve elde kolay tutulması için yapılan kemençelerin küçük, oturarak çalınan kemençelerin ise daha büyük olduğunu belirtmektedir. Kemençenin sesi ile boyutu arasında da bir ilişki bulunmaktadır. Küçüldükçe tizleşmekte akort düzeni de ona göre ayarlanmaktadır. Boyutu büyüdükçe akort düzeni pesleşmektedir.

Kemençe, kökleri itibariyle Kumanlara ait bir enstrüman olup, kopuzun bir çeşidi olarak değerlendirilmektedir. Bu saz, yöre halkının müziğine, oyununa, sevincine hüznüne, hayatın birçok aşamasına anlam katan bir kültür aracıdır. Kemençenin nereden geldiği hususunda bazı araştırmacılara ait görüşler bulunmaktadır. Bu görüşlere yer vermek çalışmamız kapsamında önem arz etmektedir.

Türklerde yaylı sazların atası olarak kabul edilen kopuzun tarihi, söz uygarlığının geçerli olduğu Orta Asya bozkırlarında hüküm süren Türk kültür tarihi ile paralellik göstermektedir. Kemençe bugünkü haliyle yaylı bir sazdır ve Türk müzik aletlerinin proto-tipi olarak kabul edilen kopuzun bir çeşidi gibi durmaktadır. Kemençenin tarihte Kumanlara ait bir enstrüman olduğu ve adının da Kumança’dan geldiği şeklinde rivayetler olmasına karşın; bu konuda otorite olarak kabul edilen bazı müzikologlar onun küçük bir kemana benzediğini ve bu sebeple Farsça keman sözcüğüne ‘çe’ küçültme ekinin getirilmesiyle elde edilmiş bir kelime olduğunu belirtmektedirler. W.

Radloff, Kırgız baksılarının törenlerinden bahsederken şaman davulu yerine iki telli kemençe kullandıklarını ve bunun 'kobus' olarak adlandırılan bir çalgı olduğunu belirtir. (Şişman, 2007: 212). Bahaeddin Ögel ise *Türk Kültür Tarihine Giriş* isimli eserinde kemençenin Orta Asya'dan Anadolu'ya gelen Türk boyları tarafından geldiği görüşünü savunmaktadır.

Ögel'e göre, (2000) Azerbaycan'da görülen kopuz başlı kemençelere Güney Anadolu'daki yörüklerde de rastlanmaktadır. İkliğden gelen ayaklı-ayaksız birçok Türk kemençesi vardır. Anadolu köylerinde İklik, Altay Türklerinde İglic veya İkik, Hakaslarda İyık yahut İlk, Tuva Türklerinde İgil, Kazak ve Kırgızlarda Kıyak, Özbeklerde Gıçak, Türkistan'daki Kabak Kemaneler, diğer Türk boylarındaki Yaylı Kopuz ve Arap kökenli Rebab adı verilen müzik aletleri kemençenin türevleridir. Hatta Afganistan'dan Romanya'ya kadar rastlanan tüm yaylı sazları kemençe olarak adlandırmaktadır. Bunu da telli bir saza yine telli bir yay sürme yolu ile elde edilen kemençe veya kemançenin basit bir çalgı olduğunu, bunun herhangi bir ulusa veya belirli bir kültüre mal etmenin doğru olmayacağını söyleyerek özetlemektedir.

Karadeniz kemençesinin tarihi ile ilgili araştırmalarda bulunan bir diğer isim müzikolog Mahmut Ragıp Gazimihal'dir. Gazimihal, (1929) Trabzon yöresinde yaptığı derleme gezisinden elde ettiği bilgilere dayanarak kemençenin Ortaçağda Trabzon'da bir ticaret bölgesi kuran Haçlılar ve Cenevizliler aracılığıyla Batıdan Anadolu'ya, özellikle Trabzon'a getirildiğini bildirmektedir. *Asya ve Anadolu Kaynaklarında İkliğ* adlı kitabında 'İkliğ' yani 'oklu' denilen, yayla çalınan sazın kökeninin Avrupa değil, Asya olduğunu ileri sürmektedir. Bunu şu görüşleriyle özetlemektedir. (1958) "*Karadeniz kemençesi, Karadeniz Bölgesinde hala kesafet ve canlılığını koruyor. Dar ve uzun biçimli, sırtı düz, bir nevi halk oyunu cep kemancıdır. Avrupai gustoda ve pek zarif yapıda olması, evvelce kudemini Karadeniz antrepo merkezlerinin Venedikli mahalleleri kültürüne gerilek tahmin ettirmişti. Fakat o belgesiz faraziye bugün terkedilmiştir. 16. Yüzyıl Macar hegedüsü ile yakınlığa inanıyoruz.*" Mahmut Ragıp bir diğer çalışması *Türk Halk Oyunları Kataloğu*'nda ise (1997) "*Karadeniz yakamızda bütün Türkiye'de olduğu gibi 18. Yüzyıldan önceleri yalnız ikliğ kullanıldığı biliniyor. Hatta önce Karadenizlilerin aslen Türk işi olan bu çalgının adına Azeiler gibi kemençe de deyip bu yeni adın onlardan gerek İstanbul'a, gerekse dahil Romen ve Gagauz halkına geçtiği en*

kestirme imkandı. Şimdi düşünüyöruz. Acaba üstüvani kemençeyi de zekasıyla meşhur Karadenizlilerimiz mi doğrudan doğruya icatla ıklığın yerine Karadeniz'in dört bir yanına yaymışlardır." şeklinde görüşlerini anlatmaktadır.

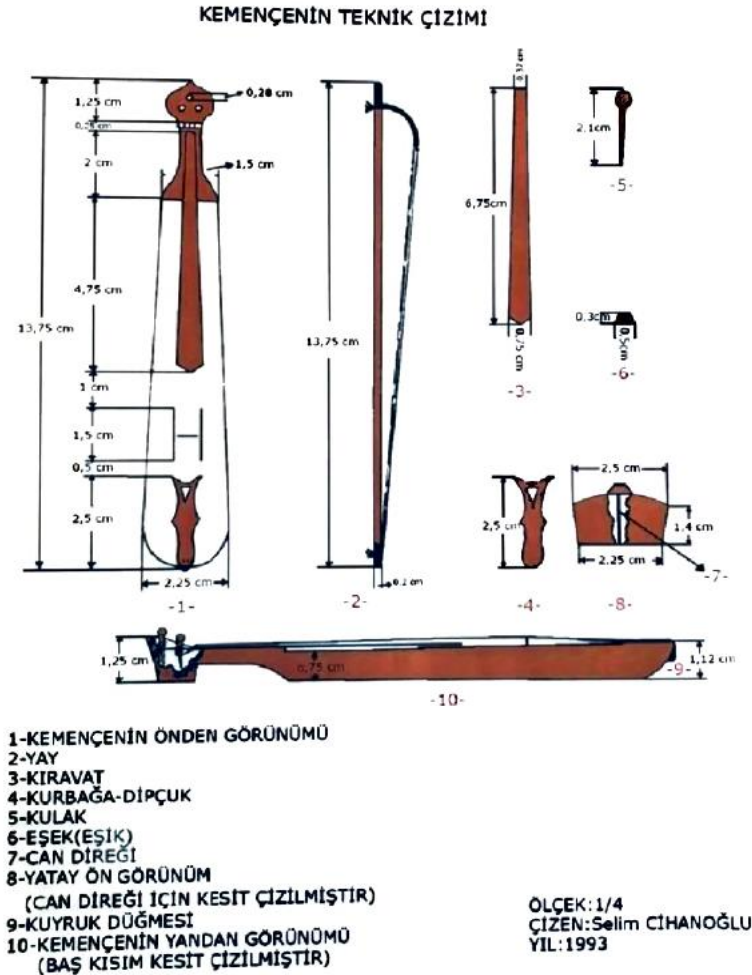
Mehmet Bilgin, Karadeniz kemençesinin Orta Asya'dan yayılan Peçenek, Uz, Kuman, gibi Türk boylarıyla Karadeniz'in kuzeyinden Balkanlara indiğini ve Doğu Karadeniz bölgesindeki Türklerden başka Gagauzların da kemençe kullandıklarını söylemektedir. L. Razonyi'nin yazısını kaynak göstererek de Kumanlar arasında kemençe adının varlığına değinmekte, 1923 Mübadelesiyle Yunanistan'a giden Rumların Karadeniz kemençesini kullanmalarının bu çalığının bir Rum çalgısı olduğunu göstermediğini belirtmektedir. (Duman, 2004: 32-33).

Alman etnomüzikolog Christian Ahrens, (1977) alan çalışmaları sonucunda; kemençenin polifonik bir çalgı olduğunu, dolayısıyla menşenin çok sesli müziğın olduğu yerde aranması gerektiğini ileri sürerek, prototipinin 12. yüzyılda Fransa'da yapılan bir kilise duvarında resmedildiğini ve ortaçağda Avrupa'da görülen 'rebec' ile 17. Yüzyılda kullanılan 'poşette' adlı yaylı çalgı olarak kullanıldığını belirtmiş, Kuzey Yunanistan'da Türkiye'den göç eden Rumlar arasında yaptığı araştırmalarla da kemençenin Yunanistan'a, Doğu Karadeniz Bölgesi'nden göç eden Rumlar tarafından getirildiğini müzikolojik değerdirmelerle tespit etmiştir.

Laurence Picken ise, *Folk Instrument of Turkey* isimli çalışmasında, (1975) erken batı kemençelerinin Anadolu'ya iki ayrı periyotta gelmil olabileceğini, 15. yüzyılda Avrupa'da kaybolan eski kemençe tiplerinin büyük çapta Anadolu'da korunmuş olabileceğini ve Christian Ahrens'in aksine Karadeniz kemençesinin 'rebec' ile 'poşette' olmadığını belirtmektedir. Bunu da "*Karadeniz'in sahil kısmında yaylı çalgı kültürü sınırlıdır. Bazı Kafkas ve Orta Asya halkları ve bazı Türkler ve diğderleri. Karadeniz kıyılarından Yunan adalarına giden göçmenler kemençeyi oralara götürmüşlerdir. Eski Bizans, Laz ve Türk unsurlarının Karadeniz kıyısında uzun süren beraberliklerinin en büyük kanıtı kemençedir.*" cümleleriyle özetlemektedir.

Tüm bu araştırmacıların görüşleri göz önünde bulundurulduğunda, Karadeniz kemençesinin kökeninin Orta Asya'dan Anadolu'ya geldiğı ancak zaman içerisinde

batılı kaynaklardan elde edinilen bilgiler doğrultusunda, Ortaçağda Trabzon'da ticaret bölgesi kuran Haçlılar ve Cenevizliler aracılığıyla Batıdan Anadolu'ya oradan da Trabzon'a geldiği söylenebilir. Bununla birlikte, Trabzon halkının ani parlamaları, hızlı konuşma biçimleri ve tezcanlı yapıları Kemeç sazının Karadeniz kültüründen doğduğunu kanıtlar niteliktedir. Öte yandan kültürlerarası etkileşimlerin olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Elimizdeki belgelerin, kemeçenin tarihi aktarımının nereden geldiğine dair bilgilere yer vermesiyle birlikte Karadeniz kemeçesinin bugünkü şeklini Doğu Karadeniz Bölgesi'nden aldığı da göstermektedir. Lâkin, bu konudaki araştırmaların bilimsel çalışmalarla sürdürülmesi, yeni yönlerinin ortaya çıkarılabilmesi için elzem görülmektedir.

Şekil 8. Kemeçenin Teknik Çizimi (Cihanoğlu, 2004).

3.2. TULUM

Tulum, üflemeli bir halk çalgısıdır. Genellikle Doğu Karadeniz Bölgesi'nin Artvin ve Rize illerinde; düğünlerde, şenliklerde ve yol havalarında icra edilmektedir. Bu çalgı, halkın yoğun bir şekilde yaşadığı yüksek dağlık alanlarda ve yaylalarda sıklıkla görülmekte olup, si-la-sol karar seslerinde akort edilmektedir.

Tulumun tarihçesi hakkında fazla tespit bulunmamaktadır. Ancak tespit edilebildiği kadarıyla araştırmalar, Türkiye, Azerbaycan, Hindistan, İran ve Orta Asya'nın belirli bölgelerinde, Doğu ve Kuzeydoğu Anadolu, Kafkasya, Kırım, Balkanlar, Orta Avrupa, Özellikle Macaristan, Batı Avrupa, İspanya ve Fransa'nın Bröton bölgesinde ve İskoçya'da farklı biçim ve isimlerle kullanıldığını göstermektedir. Tulum ile ödeşleşmiş olan İskoçlar, tulumu Romalılardan öğrenerek gayda ismiyle bu çalgı aletini kullanmışlardır. İskoçya halkı bu çalgıyı, düğünlerde, resmi geçit törenlerinde ve ulusal bayramlarda varlığını sürdürmektedir. Mahmut Ragıp Gazimihal, gayda kelimesinin tulumla aynı manada kullanıldığını ve Türk boylarının bulduğu bir çalgı olduğunu açıklayarak tulumun, Türk olduğunu iddia etmektedir. Tulum sazının yoğun olarak kullanıldığı ülkelerin başında Türkiye ve Azerbaycan'ın geldiğini söylemek mümkündür. Türkiye'de öncelikle Laz ve Hemşin kültürünün yaşandığı Rize, beraberinde ise kısmen Artvin, Trabzon ve Trakya bölgesinde özellikle halk oyunları eşliğinde, düğünlerde, şenlik ve festivallerde ayrıca yöresel şarkılar eşliğinde icra edilmektedir. (Çalık, 2020: 287). Tulum çalgısının yapısal teknik bilgilerine aşağıda yer verilmiştir.

Çalgı, oğlak tulumundan bir hava deposu, buraya hava üflemeye yarayan, bir çifte düdükten oluşmaktadır. Halk arasında ağızlık parçasına 'lülük' veya 'goda', düdük parçasına ise 'nav' denmektedir. (Özbek, 2021: 194).

Belli bir kurala uyularak yüzülmüş ve deri önü yırtılmadan olduğu gibi çıkartılmış, kuzu, koyun ve oğlak derisinden yapılır. Gövde kısımlarının boğumları kesilir. Temizlendikten sonra kurutularak delikler sıkıca bağlanır. Üst deliğe hava üflemek üzere yukarıdaki tanımlamada belirtilen ağızlık, alt deliğe ise 'nav' denilen oluk takılır. Bunlar şimşir ağacından yapılmaktadır. Nav'ın oluk kısmına iki sıra halinde perdeli

kamışlar yerleştirilir. Bu kamış veya borular tek de olabilir. İki kamışlı olanların delik sayısı birinin 2, diğerinin 5'tir. Tek kamışlılarda ise üstte 6, altta 1 delik sayısı bulunmaktadır. Nav'ın tuluma bağlanan kısmının ucuna ince kamıştan düdük şeklinde dillik konulmaktadır. Sesin çıktığı kısım daha geniştir. Şişirilen tulum, koltuk altına alınarak kolun dirsek içine gelen bölümüyle de sıkılarak düdüklerden ses çıkarılması sağlanmaktadır. Tulumun sol ayağına yerleştirilen ve dem tutan parçasına 'nare', ezgiyi çalan parçasına ise 'zimok' denmektedir. (Emnalar, 1998: 96-97).

Tulum, halk müziğinde iki çeşittir. Birincisi Karadeniz tulumu, diğeri Trakya tulumu'dur. Trakya'da 'gayda' diye anılmaktadır. Her ikisinin de yapımındaki ortak özellik, keçi derisinden olan tulum gövdedir. Farklılıkları ise ses veren kısımlarıdır. Karadeniz tulumunda bu kısım 'çifte', Trakya tulumunda ise 'kaval'dır. Çifte demsiz çifte olup 5 çift perdelidir. Kaval ise 6 perdeli ve 24 cm uzunluğundadır. (Say, 1998: 23).

Şekil 9. Tulum (Gündoğdu, 2016).

3.3. DAVUL

Davul, büyük ve enlice bir kasmağın iki tarafına deri geçirilerek yapılan, tokmak ve çıbıkla çalınan gür sesli bir vürmalı çalgıdır. (Özbek, 2021: 56). Tarihin en eski çalgılarından biri olan davul, perdesi tanımsız, ses gücü yüksek, büyük boyutlu bir

enstrümandır. Halk müziğimizdeki köklü geçmişini günümüze kadar sürdürmüş, zurnanın değişmez eşlikçisi, mehter müziğininde önde gelen çalgısıdır. Tarih öncesi çağlardan beri kullanılan, ancak müzik yapmak bilinciyle yaklaşık M.Ö. 3000 yılından beri birçok uygarlıkta kullanılan davul, Asya kökenli bir çalgıdır. M.Ö. 1135 yılında yazılmış Çin şiirlerinde adı geçmektedir. Bir Hun ile evlenmiş Çin prenseslerinden biri gurbette yaşamının zorluklarını anlattırken memleketine gönderdiği mektupta şu dizeleri okumuştur:

“Davulu her gece durmaz döverler

Ta güneşler doğana dek dönerler.” (Say, 2002: 141).

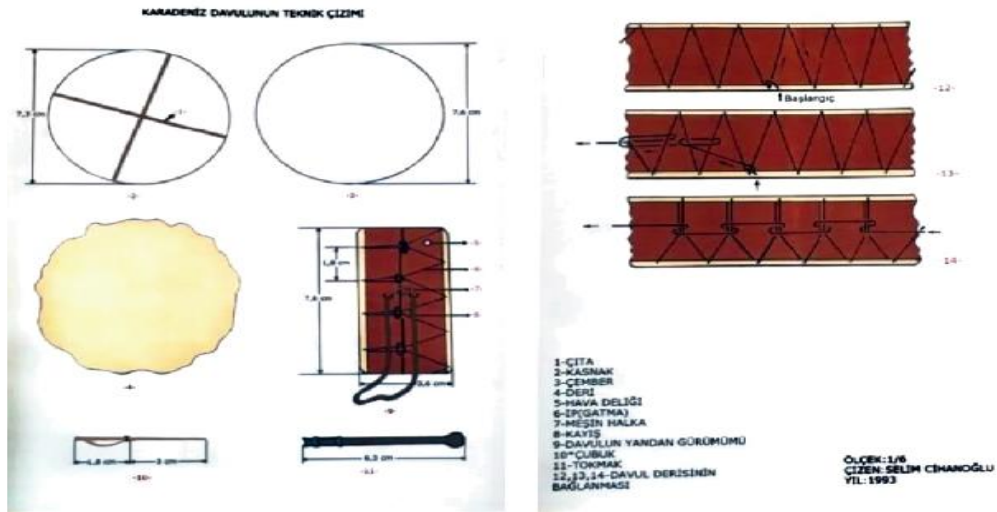
Davulun tarihi ile ilgili kayıtlara baktığımızda; davula ait en eski resimleri Sümerler ve Hitit rölyeflerinde görmekteyiz. Selçukluların süslü tokmaklı ve altın işlemeli davullar kullandıklarını tarihler kaydetmiştir. Bir diğer tarihi kaynak davulun Türkler’de dini ve din dışı törenlerde, askerlikte, eğlencede, oyunlarda çok önemli bir yeri olduğu görülmektedir. M.Ö. I. yy.’dan M.S. XIII. yy. arasında yaşamış olan Uygurlarda davul tokmağına ‘topığa’ denmektedir. Orta Asya Türklerinden Güney Hiyong-Nu, Doğu Tukyü, Batı Tukyü devletlerinde ve dinleri olan Şamanlıkta çok önemli bir yer teşkil ettiği bilinmektedir. İslamiyetten sonra da davula verilen önem devam etmiştir. İslami inanişaya göre davulun çok öncelerden geldiği ilk çalanın da İsmail Peygamber olduğu düşünülmektedir. İlk İslam fakifleri davulu 3’e ayırmıştır. Bunlar;

1. Tabl-ı Harb (Savaş Davulu)
2. Tabl-ı Hacc (Hac Davulu)
3. Tabl-ı Lehv (Oyun Davulu) (Emnalar, 1998: 98-99).

Görüldüğü üzere davul, Türk hayatında çok önemli bir yere sahiptir. Türk çalgılarının sembolü olarak görülmektedir. Gerek askerlikte, gerekse eğlencelerde, inanişalarda, dinsel ve din dışı törenlerde icra edilmektedir. Ramazan ayında Sahur vaktini bildirme

aracı olarak kullanılması, dini yönüne örnek gösterilebilir. Davulun teknik bilgilerine ise aşağıda yer verilmiştir.

Silindir biçiminde olan kasnak, çoğunlukla gürgen, çam, kayın ve ceviz ağacından yapılmaktadır. Deri olarak genellikle keçi derisi gerilmektedir. Tokmak tarafına kalın, çubuk tarafına ise ince deri kullanılmaktadır. Kasnağın her iki tarafından kasnak kenarlarına monte edilen çemberler deriyi germeye yaramaktadır. Kasnak bağı ketenden yapılan bir iptir. Nadiren kayış ya da kıl ip kullanılmaktadır. Bağlanış biçimleri de değişiklik göstermektedir. Sol omuza asılarak kullanılan davulun sağ tarafına vurulan tokmaklar sert ağaçlardan yapılmaktadır. Tokmak uzunluğu 28-46 cm arasında değişmektedir. Davulun sol tarafına vurulan çubuk ise kızılılık olmak üzere pırnal, yılgın ve badem gibi esnek ağaçlardan yapılmaktadır. Çubuk boyu da 30-53 cm arasındadır. (Say, 1998: 24). Notaları ise süre belirtmeye yarayan fa anahtarıyla yazılmaktadır.

Şekil 10. Karadeniz Davulunun Teknik Çizimi (Cihanoğlu, 2004).

3.4. ZURNA

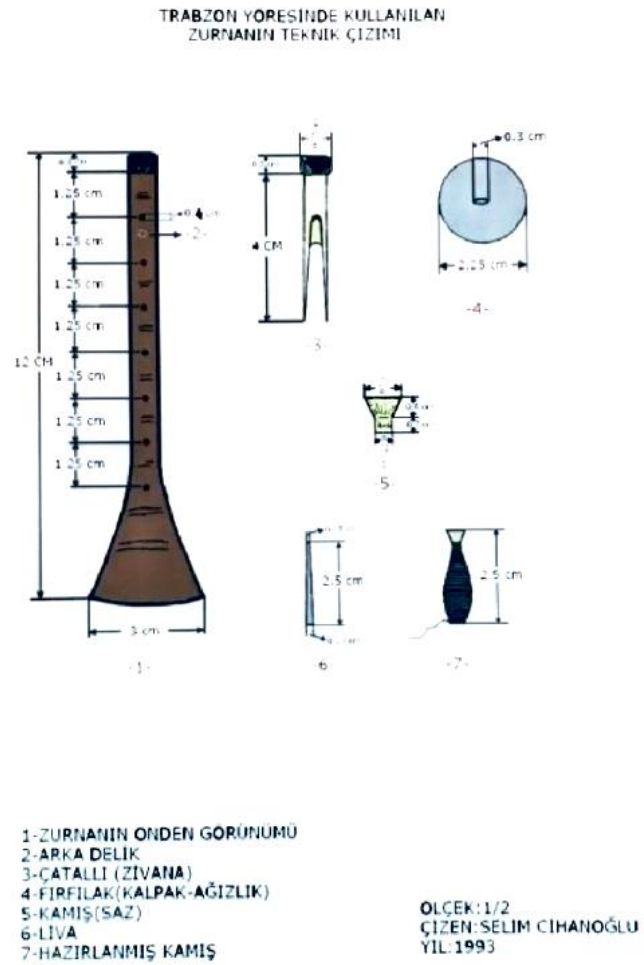
Halk müziğimizde üflemeli çalgıların en yaygın olanı ve davulun ayrılmaz sazıdır. Zurnanın yurdumuzda davulun eşlikçisi olarak önemli bir yeri bulunmaktadır. Yüzyıllar boyunca geleneksel askeri müzikte kullanılmış, mehterhanenin önde gelen çalgılarından

biri olmuştur. Çalgının adı Farsça ‘sûrnâ’, Arapça ‘mızmar’ veya ‘zamlr’ sözcüğünden gelmektedir. (Say, 2002: 599).

Yörede zurnaya ince zurna, cura zurna ya da zil zurna isimleri verilmektedir. Cura denmesinin sebebi boyutunun küçük olması, ince ve zil denmesinin sebebi ise sesinin tiz olmasından kaynaklanmaktadır. Zurnalar; erik, sarmaşık, dişbudak ve ardıç ağaçlarından yapılmaktadır. Uzunluğu 23-25 cm, ağız kısmı 5.5-6 cm, kamışın takıldığı ağız kısmı 1.5 cm’dir. İç deliği 9 mm, nota delikleri ise 8 mm matkapla delinmektedir. Nota deliklerinin biri arkada, yedisi önde olmak üzere toplam sekiz nota deliği bulunmaktadır. Ayrıca bölgede genellikle enstrümantal olarak çalınmaktadır. (Akat, 2006: 73). Zurnanın bölümleri;

1. Lüle: Zurnanın nezik kısmının içine geçirilmiş ağaç veya madenden yapılan bir zıvanadır. Bu kısma ‘etem’ de denmektedir.
2. Nezik: Zurnanın ağaç kısmına başka renkte bir ağaçtan yapılmış ve monte edilmiş kısmıdır.
3. Soluk deliği: Zurnanın alt taraftaki neziğe en yakın deliğinin ismidir.
4. Şeytan deliği: Zurna borusunun sağ ve sol tarafında açılmış ince deliklerdir.
5. Zurna borusu: Zurnanın ses çıkaran geniş ağızıdır. Borunun kenarları ve üst kısmı ekseriya gümüştendir.
6. Hava döndüren: Zurnanın deliklerine verilen isimdir. Yedi tane olan deliklerin yukarıdan dört tanesini sağ, 3 tanesini ise sol el idare etmektedir.
7. Avurtluk: Etem’e geçirilen değirmi bir alettir. Ağaç, kemik ve metalden yapılmaktadır. Havanın dışarıya kaçmasını önlemektedir. (Emnalar, 1998: 89-90).

Zurna için notalar sol anahtar ile yazılmaktadır. Mi bemol zurnanın aktarımcı bir çalgı olması nedeniyle yazılan notaya göre bir küçük üçlü yukarıdan seslendirilmektedir. Do zurnanın ses sırası; fa sol la si do re mi fa sol şeklindedir. Si notası iki koma değerinde pestir. Zurnanın büyük dokuzlu ses genişliği bulunmaktadır. Hatta usta zurnacılar, kullanmış oldukları teknikle bu ses genişliğini tam beşli olarak arttırabilmektedirler. Bu artık seslere de 'sefir ses' adı verilmektedir. (Özbek, 2021: 219-220).

Şekil 11. Zurnanın Teknik Çizimi (Cihanoğlu, 2004).

3.5. SALAMURİ

Salamuri, Gürcistan'ın tüm bölgelerinde çok yaygın bir üflemeli çalgıdır ve çobanlar için vazgeçilmez olarak kabul edilmektedir. Arkeolojik kazılardan elde edilen kalıntılar,

Salamuri'nin antik çağlardan beri Gürcistan'da var olduğunu kanıtlamaktadır. Mtskheta'da (Gürcistan'ın doğu kısmı) bir arkeolojik keşif gezisi tarafından bulunan kalıntılar arasında, Gürcü müzik kültürü için dikkat çeken bir unsur göze çarpmaktadır. Bu, 1938'de Samtavro'nun mezarının kuzey bölümünde bulunan bir kemik pipodur. Bu "Salamuri" kuğu (kaval kemiği) kemiğinden yapılmıştır. Kamışsızdır ve sadece üç ön deliği vardır. Enstrümanın yüzeyi iyi cilalanmıştır. Uzunluğu 19,9 cm'dir. Üfleme kısmının boyutu 1,1 cm ve alt kısmının boyutu 1,8 cm'dir. 14-15 yaşında ölmüş bir çocukla birlikte mezara konmuştur. Burada toprak kaplar, çanak çömlek, silahlar, giysiler, bir tılsım vb. gibi birçok şey bulunmaktadır.

Salamuri'nin ilk belgelenmiş kanıtı, keşif gezisinin başkanı akademisyen Iv. Djavakhishvili'nin "*Küçük bir çobanın mezarı*" adını verdiği mezarın incelenmesi, mezarın MÖ XII-XI. yüzyıllara tarihlendiğini ve söz konusu tarihten çok önce Gürcistan'da yaygın olarak kullanılmış olması gerektiğini göstermesidir.

Günümüzde Salamuri "Simon Djnashia Eyalet Müzesi"nde tutulmaktadır. Araştırmacılar bir zamanlar ondan ses çıkarmaya çalışmışlar ve sadece dört ses çıkarmışlardır. Araştırmacıların bu dört sese yeterince dikkat etmediklerini belirtmek gerekmektedir. Çünkü bu çalgı, binlerce yıllık Yunan tetrakor oluşumunu geride bırakan doğru bir tetrakorda sahiptir. Görünüşe göre, aşırı üflemeyle değil, enstrümanı farklı açılarda eğerek ondan 10 ses çıkarmak mümkündür ve bu şekilde, nihai sonuç olarak ses sistemini temsil eden yedi farklı tetrakord elde edilmektedir.

Gürcistan'da günümüze kadar korunan kamışlı ve kamışsız olmak üzere iki salamuri çeşidi bulunmaktadır;

Kamışlı salamuri, 23-36 cm uzunluğunda, kesik başlı tahta bir boruyu temsil eder. 8 ön tuş ve bir arka tuşa sahiptir. Bu salamuri daha çok ceviz ve kayısı ağaçlarından yapılır. Kamışlı salamuri kamışsız olandan daha küçük olmasına rağmen, teknik olarak daha zengin ses ve daha geniş ses aralığı açısından önemli ölçüde daha yüksektir. Bir oktavlık diatonik bir gamdan oluşur. Aşırı üfleme ile ses aralığı artar. Salamuri için kullanılan ağaç malzeme, orantılı olarak büyütülmeli, düz olmalı, dikkatlice kesilmeli ve baştan sona kadar delinmelidir. İçi boş ve yüzey iyi cilalanmış olmalıdır. Daha sonra

borunun başı kesilir ve enstrümanın kamışı buraya takılır. Yüzeyde kamış alanı biraz kesilir. Sadece bu hava yolundan hava verilmelidir, bu nedenle üfleme kısmı (sap) tamamen kapatılır. Daha sonra enstrümanın kamışı boyunca 8 oval ön tuş kesilir. Bunlar birbirinden eşit mesafede (2 cm) ayrılmalıdır. 9. tuş borunun karşı tarafında (birinci ve ikinci tuşlar arasında) kesilir. Böylece salamuri baş veya boyun kısmı, gövde veya tuş kısmı ve bitiş kısmı olarak üç bölüme ayrılır. Her birinin kendine özgü bir boyutu ve belirli bir karşılıklı ilişkisi vardır. İlk tuş, enstrümanın kamışına ne kadar yakınsa o kadar tiz bir ses üretilir. Bu salamuri çeşidi tüm Gürcistan'da yaygın olarak kullanılmaktadır.

Kamışsız salamuri, yaklaşık 380-400 mm uzunluğunda bir boruyu temsil etmektedir. 8 ön tuşa ve bazen arka tarafta bir tuşa sahiptir. İlk ön tuş kafadan 13 cm uzağa yerleştirilir, ancak diğer 6 ön tuş eşit mesafede (3 cm) ayrılır. Genellikle baston, kayısı ağacı, kamış (sambuca) ve mürverden yapılır. Rahatlıkla üflemek için sona doğru biraz daha darlaşır. Kamışsız Salamuri'nin bir oktavlık diatonik bir gamı bulunur. Aşırı üflemeyle ses aralığı artar. Bu salamuri çeşidi genellikle Doğu Gürcistan'ın bazı bölgelerinde (Kaheti, Kartli, Meskheta, Tuşeti ve Pşavi) bulunmaktadır. Salamuriler, yaptıkları malzeme, form, ses aralığı ve diyapazon açısından birbirlerinden farklılık göstermektedirler.

Salamuri ezgileri genellikle çoban melodilerinden oluşmakta ve çoğunlukla erkekler tarafından çalınmaktadır. Salamuri, Gürcistan'da uzun bir tarihe sahiptir ve birçok efsanenin konusudur. Halkın inancına göre, salamurinin yaratılmasının sebebi insanoğlunun üzüntüleridir. Efsaneye göre, kamışın ilk oluşumunda rüzgar esmiş ve kamış hüzünlü bir sesle inlemiştir. Bu çalgı, bir çiftçinin ayrılmaz yakın arkadaşısıdır. üzüntülü zamanlarında onu neşelendirmiştir. Halkın bir diğer inancına göre ise, hiçbir şey bir kamışı bozamaz, hatta ateş bile ona zarar veremez. Yanarsa küllerinden anne ve babasının yüzleri görünür ve hatta kırılan kısımlarından bile tatlı melodiler duyulur. Bu efsanelere göre, enstrümanın insanlara Tanrı tarafından hediye edildiği ve ilahi bir müzik aleti olarak görüldüğü kabul edilmektedir.

Salamuri çalgısının akort düzeni;

5 delikli kamışsız salamuri akordu: a1 – h1 – cis2 – d2 – e2 – f2

6 delikli kamışsız salamuri akordu: e1 – fis1 – g1 – a1 – h1 – c2 – d2

7 delikli kamışlı salamuri akordu: h – c1 – d1 – e1 – f1 – g1 – a1 – h1
(aşırı üflemede c2 – d2 – es2 – f2 – g2 – a2 – h2 – c3)

6 delikli kamışlı salamuri akordu: e1 – fis1 – g1 – a1 – h1 – c2 – d2
(aşırı üflemede e2 – fis2 – g2 – a2 – h2 – c3 – d3) şeklindedir. (URL-10).

Şekil 12. Salamuri

4. BÖLÜM

DOĞU KARADENİZ BÖLGESİNDE HORON GELENEĞİ VE HALK OYUNLARI

4.1. HORON GELENEĞİ

Orta Asya'dan batı dünyasına hareket eden Türkler, sosyo-kültürel özelliklerini de yanında götürmüşlerdir. Göçler aracılığıyla, uluslar daima etkileşim içinde olmuştur. Yörelere yapılan tarihi göçlerle, Doğu Karadeniz bölgesinin Türkleşmesini sağlamışlardır. Yörenin dağlık, dik ve engebeli özellikleri olması, halkın bu yöreye özgü folklorunun oluşmasında etkili olmuştur. Halk oyunları gibi folklorik öğelerin veya ezgilerin ortaya çıkmasının tarihi bilinmemekle birlikte yüzyıllar öncesine dayandığı düşünülmektedir. Horon; bayramlarda düğün ve eğlencelerde, yaylalarda, asker uğurlamalarda vb. neşeli vakitlerde oynanmaktadır.

Horon; çadırıyla, çoluk çocuğuyla, silahıyla, hayvanıyla, kılık kıyafetiyle dağlara çıkılması, yol boyunca yol havalarının kemeçe, davul ve zurna eşliğinde çalınıp söylenmesi, oynaya oynaya yolların bitirilmesi, yaylada silah ve nara atılarak kol kola girme halinde halka oluşturulması ve bahara olan özlemin coşkuya dönüşmesi, dile gelmesi, el ele verip birlikte çalışmaya duyulan ihtiyacın anlatımı, kardeşliğin, dürüstlüğü, yiğitlik ve mertliğin sembolüdür. Horonun yapısı tarım kültürünün varlığını yansıtmaktadır. İlkbahar aylarında bahçe ve tarlalarda gruplar halinde yapılan kazma ve bellemedeki ritmik hareketler oyuna da yansımıştır. Buradaki kol ve bacak hareketleri horon oyununun hareketleridir. Günümüzde Ordu, Giresun, Trabzon, Rize ve Artvin'de oynanmaktadır. Karadeniz'in doğa yapısının dağlık olması, yöre insanı hareketli kılmasında etkili olmuştur. Yanı sıra tarlada yük taşıyan insanların oturup kalkması, Karadeniz'in hırçın dalgaları, kayıklar, ağlara takılan balıkların çırpınışı vb. öğeler horonun figürlerinde belirleyici rol oynamaktadır. Horonlar davul, zurna, kemeçe ve tulum sazları eşliğinde olup; halka şeklinde, yarım daire ve düz çizgi formunda oynanmaktadır. Küçük grupları ekip başı, birkaç halkadan meydana gelen grupları ise çalgıcı idare etmektedir. Yalnızca erkek veya yalnızca kadın tarafından

oynandığı gibi karma olarak da oynanmaktadır. Oyun geçişlerinde ‘al aşağı’, ‘hop hop’, ‘kim ula’ vb. gibi komutlar kullanılmaktadır. Genellikle 2/4, 4/4, 5/8 ve 7/8’lik usûl (ritim) kalıplarından oluşmaktadır. (URL-11).

Otçu göçü şenliğinin şenlik bölümünün oluşmasını sağlayan unsur ‘horon’un oynanmasıdır. Bu göç esnasında ve şenlik alanında kendini ifade etme horon oynanarak sağlanmaktadır. Burada yapılan çeşitli figürlerle horon icracıları kendini gösterme fırsatı bulurlar. Atılan naralar, düzen içerisinde öne geri gidip gelmeler yeteneklerini sergilemek için en önemli bölümlerdir. Erkekler bu boy gösterisi içerisinde, bayanlar ise giysileriyle, çeşitli renklerde fistan, eşarp ve aksesuarlarıyla göz doldururlar. Günümüzde tekstilin gelişmesiyle bu kıyafetler renk ve kumaş açısından pek çok değişikliğe uğramıştır. Düz pazen olan fistanlar pullu şekillere, çiçekli veya sade olan eşarplar parıltılı şekillere, aksesuarlar da altın veya gümüşe dönüşmüştür. Bu durum şenliklere olumlu yansımıştır; çünkü daha fazla renk ortama daha çok enerji katmıştır. Bu enerji performansları gösterme açısından kişiler üzerinde pozitif bir durumdur. (Kıran, 2015: 70-71).

Yörelere göre farklı varyantları bulunan horonlar, genellikle üç bölümden oluşmaktadır;

1. Düz Horon Bölümü: Horon oynanmaya başlarken ağır tempoda oynanır. Bundan dolayı oyunun bu bölümüne ‘ağır horon bölümü’ denir. Oyun halkası saat

ibresinin tersi yönünde döner. Söylenen türkülere ellerle tempo tutulur. Müzik ne kadar yüksek tempoda çalınırsa oyuncular o kadar hareketli olur. Ritim arttıkça vücut dikleşir ve kollar yukarıya kalkar. Gelen ‘yenlik yenlik’ veya ‘al aşağı’ vb. komutlarıyla oyuncular uyarılır ve yenlik bölümüne geçilir.

2. Yenlik Bölümü: Kollar aşağıya iner, dizler kırık ve bel kısmı dizlerin açısında öne doğru eğiktir. Kol çıkarmalar ve omuz sallamalar bu bölümde ön plandadır. Adımlar geriye, yana ve öne basarak belli alan içinde gezilir. Vücudun yapmış olduğu çalımlar yumuşak ve hafiftir. Oyunun ritmi düz horun bölümüne nazaran biraz daha hızlıdır. Yine gelen komut nidalarıyla sert bölümüne geçilir.
3. Sert Bölümü: Diğer bölüme oranla hareketler daha sert ve canlıdır. Omuz sallamalar daha seri, ayaklar yere daha sert basar. Oyunun en gösterişli, ritminin oldukça yüksek olduğu ve oyuncuların tüm yeteneklerini ortaya koyduğu bir bölümdür. (URL-12).

Horon Halkası İçinde Horon Oynayan Kadınlar

Çeşitli köylerden ve obalardan, naralar ve oyunlar eşliğinde yaylaya varan topluluklar, kendi köylerini en iyi bir şekilde temsil etmek için yayla girişinde daha düzenli, nizami ve coşkulu bir şekilde olmaya çalışırlar. Önde erkekler ve arkada kadınlar olmak üzere

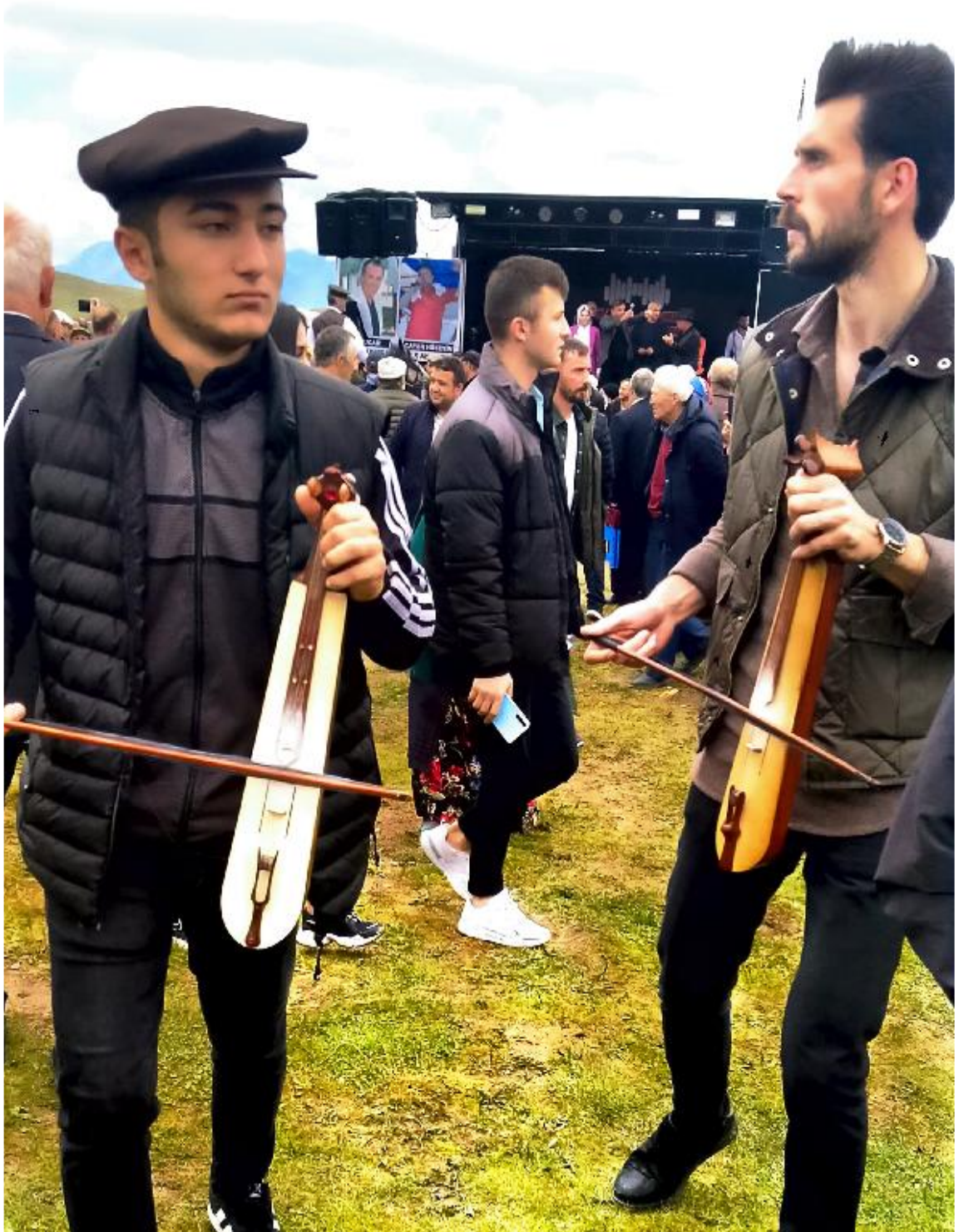
horon düzüne doğru en coşkulu şekilde inişe geçerler. Horon düzüne iniş esnasında coşkunun ve bağrıışların artmasıyla kemençeye davul da eşlik eder.

Çokluk içinde hemen herkes bu iniş esnasında kendinden geçer ve bireysel figürler sıkça gözlemlenir. Çünkü insanların performanslarını sergileyebilecekleri yer tam da burasıdır. Burada coşkunun artmasıyla birlikte metronom yükselir ve horon artık daha sert ve hızlı adımlarla oynanır. Bu esnada komutçular oldukça zorlanır, ancak düzenin bozulmaması için taviz verilmez.

Horona Komut Verip Yönlendiren Değnekbaşı

Bu düzen ve coşku içerisinde horon düzüne inilir. Horon düzüne inildiğinde horon halka şeklini alır ve kemençeciler de halkanın orta yerine girerler. Bu esnada başka köy ve obalardan gelenlerle ve dışarıdan katılanlarla birleşilir. Horon halkası büyüdükçe kemençe duyulmadığı için birkaç kemençeci bir araya gelerek çalmaya başlar.

Buradaki amaç daha çok ses çıkmasını, halkadakilerin sesi ve komutları düzenli bir şekilde duyabilmesini sağlamaktır. Halkalar gittikçe büyür, kemençecilerin sesini

duymak iyice güçleşir. Bu durumda davul-zurna devreye girer, bu ikilinin sesi sayesinde halkdakiler sesi rahatça duyar ve horon çok daha büyük bir halkaya dönüşür. (Kıran, 2015: 71-72).

Halka İçinde Koşarak Sesin Duyulmasını Sağlayan Davul ve Zurnacı

4.2. HALK OYUNLARI

Trabzon yöresinde oynanan halk oyunları; Erkek horonu, Kız horonu, Atlama horonu, Bıçak oyunu, Düz horon, Kolbastı, Sallama oyunu, Sıksara horonu, Sürmene sallaması ve Vaybeni (seyir oyunu)'dur.

Giresun yöresinde oynanan halk oyunları; Sallama horon, Dik horon, Sık horon (Sıksaray), Çeçen kızı, Metelik, Üç ayak (Karahisar), Tamzara, Rum diki, Üç ayak, Giresun karşılaması, Gürcü sallaması, Atalık horonu, Bıçak horonu, Hasbal horonu, Karma horon, İnce oyun (Görel çiftetellisi), Kolbastı (Fingil-Metelik), Timiye oyunu, Tuzcuoğlu oyunu ve Tüfekli çandır oyunudur.

Ordu yöresinde oynanan halk oyunları; Gürcü horonu, Dik horon, Mısırlı horonu, Ordu karşılaması, Ordu'nun sokakları, Su sızıyor sızıyor, Miralay, Tulum horonu, Sallama,

Nalçı horonu, Melet horonu, Kol oyunu, Lazutlar, Bahçelerde pırasa ve Tamzara-Temurağa oyunudur.

Rize yöresinde oynanan halk oyunları; Alike horonu, Atlama oyunu, Bakoz horonu, Çarışka horonu, Hemşin horonu, İki ayak oyunu, Ortaköy horonu, Memetina horonu, Millet horonu, Noktalı Anzer horonu, Papilat horonu, Rize horonu, Sallama oyunu, Şçano horonu, Sıksaray, Titreme horonu ve Yüksek Hemşin horonudur.

Artvin yöresinde oynanan halk oyunları; Atabarı, Deli Horon (Coşkun Çoruh), Berobana, Düz horon, Koçeri/Koççari, Cilveloy, Hemşin horonu, Sarı çiçek (Sarı kız), Şavşat barı (Çift jandarma), Kobak, Uzun dere, Acara horonu ve Teşi oyunudur. (URL-13).

Ahmet Adnan Saygun; (1990) Rize, Artvin ve Kars yöresine ait türküler, sazlar ve halk oyunları hakkında alan çalışması yapmıştır. Rize yöresi çalışmasında en sık oynanan horonun ‘Sıksaray’ ve ‘Sallama’ olduğunu, horonların otuz, kırk hatta elli kişilik gruplarla oynandığını, ek olarak iki, üç veya tek kişiyle de oynanabileceğini, ‘Çiftayak’ horonunun köylerde özellikle kadınlar tarafından oynandığını gözlemlemiştir. Ayrıca Rize kadınları genellikle erkeklerle birlikte horon oynamamaktadır. Bazı köylerde ise halkada bir kadınla bir erkek olmak üzere sıralanılır. Hatta kadın ve erkek aralarına mendil koyarak el ele tutuşurlar. Köylerde ve Çayeli taraflarında kadınların oynadıkları bu oyuna ‘Pabuç kıran’ horonu denmektedir. Horondan farklı bir oyun olan ‘Daşı’ isimli oyunları da bulunmaktadır. Rizelilere göre Gürcülere ait olduğu bazılarınca ise Azerbaycan Türklerine ait olduğu söylenmektedir. Ancak Saygun, şarktan gelmesinin muhtemel olduğunu düşünmektedir.

Ahmet Adnan Saygun’un Artvin yöresi çalışmasında ise Artvin horonlarını koşmalı ve koşmasız olarak ikiye ayırmaktadır. Koşmalı horona hiç rastlamamıştır. Bu sebeple bu horonu örneklendirememiştir. Koşmasız horonun, tulum-zurna eşliği ile icra edildiğini, sazının melodinin ritmine göre ayak vurma adeti olduğunu, sazıcı icra ederken oyuncuların halkanın içinde bulunduğunu, bazen halkanın yarım daire biçiminde de olabildiğini tespit etmiştir. Artvin yöresinde ‘Köçek’ adıyla oynanan kadınlara has

oyunları da mevcuttur. Ayrıca ‘Şamili’ isimli oyun da Artvin yöresinde oynanmaktadır. Bu oyunun da Azerbaycan ve Kafkasya’dan geldiği söylenmektedir.

Görüldüğü üzere Saygun, bu alanda çalışarak Anadolu'nun çeşitli bölgelerinden, özellikle Karadeniz Bölgesi'nden, türkü ve halk müziği örnekleri derlemiş ve bu ezgileri hem halk müziği araştırmalarında hem de kendi orkestra ve oda müziği eserlerinde kullanmıştır. Kendisinin türkü, saz ve oyunlarla ilgilenmesi, ona bölgesel müzikleri araştırma ve bu müzikleri modern bir bakış açısıyla değerlendirme fırsatı sunmuştur. Rize ve Artvin yöresine ait türküler, tipik olarak hızlı tempolu, melodik yapıları yoğun, duygusal derinliği olan ve genellikle kemençe, davul ve zurna gibi enstrümanlarla icra edilen parçalardır. Saygun, bu yörede derlediği ezgileri orkestra düzenlemeleriyle birleştirerek hem halk kültürünü korumuş hem de bu kültürü modern müzikle birleştirerek daha geniş bir kitleye sunmuştur. Bu da Saygun'un müzik anlayışındaki geleneksel ve yenilikçi yönünü göstermektedir. Saygun'un çalışmaları, Karadeniz müziğinin modernize edilmesinin yanı sıra, bölgenin kültürel mirasını daha geniş bir şekilde tanıtmayı hedeflemiştir. Bu tür çalışmalar, onun halk müziği araştırmalarının, Türk kültürünü anlamadaki derinliğini ve saygısını da gözler önüne sermektedir. Rize ve Artvin yöresine ait türkü, saz ve oyunlar üzerine yaptığı çalışmalar da ise Türk halk müziği ile batı müziğini birleştirmenin ötesinde, Türk kültürüne olan derin ilgisini de yansıtmaktadır. Onun müzikal mirası, bu türkülerin sadece halk arasında değil, aynı zamanda akademik ve sanatsal alanda da takdir edilmesini sağlamıştır.

4.3. YÖREDE TANINAN KEMENÇE VE TULUM İCRACILARI

4.3.1. Tuzcuoğlu Osman Efendi

Osman Efendi, 1839 yılında doğmuştur. Görele'nin Çavuşlu beldesine bağlı ‘Beyli’ köyündendir. Fatih Sultan Mehmet'in Karadeniz'e yerleştiği Tuzcuoğulları sülalesinin torunlarından. Soyadından da anlaşılacağı üzere Osmanlı Devleti'nin tuz ihtiyacını Tuzcuoğulları karşılamaktaydı. Osman Efendi'nin babası eşekle tuz satıp geçimini sağlamaktaydı. Birgün köyden çarşıya inerken Osman, kemençe çalan Ali Mustafa'yı görmüş, ağlayarak babasına kemençe çalmak istediğini söylemiştir. Bunun üzerine babası Osman'a kemençe almıştır. Hocasından absolut kulağa sahip olduğunu

öğrendiğimiz Tuzcuoğlu'nun babası, o zamanın saygın mesleklerinden biri olan çobanlık yapmaktaydı. Osman, birgün Sis dağına keçilerini çıkarmak üzere gittiğinde keçilerin boynuna takılan çan vb. gibi zil takımlarının birbirine çarparken oluşturduğu seslerle beyinde melodiler oluşturmaya başlamıştır. Koyunhamza'ya vardığında kulağına davul-zurna sesi gelmiştir. Kime ait olduğunu soran Tuzcuoğlu, Tengoğullarının çaldığını ilk olarak orada duymuştur. Burada duyduğu ezgiyi kendi tavrı ile eserinin son bölümüne eklemiş ve 'Tuzcuoğlu Horon Havası' ortaya çıkmıştır. Bu eser enstrümantal olmak üzere üç ana ve yedi ara bölümden oluşmaktadır. Hicaz makamına yakın, ritmi 9/16'lık çok önemli bir eserdir. (Gündoğdu, 2016: 178-180).

4.3.2. Karaman Halil Ağa (Halil Kodalak)

Halil Ağa, 1878 yılında Görele'nin Karadere köyünde dünyaya gelmiş, 1964 yılında vefat etmiştir. Göreleli kemençecilerin en tanınmışlarından. Kodalakoğlu ailesine mensuptur. Babası zurnacı Süleyman, amcası ise davulcudur. Ancak o kemençeyi, Kandahor köyünden Kuyucuoğlu ve Tuzcuoğlu'ndan öğrenmiştir. Kendisi Picoğlu Osman'ın ve Durkaya'nın ustasıdır. Kodalak, birçok savaşa katıldığı için kahraman anlamında 'Karaman' olarak anılmaktadır. Karaman Halil, İstanbul'da sarayda ve radyoda kemençe çalarak türküler icra etmiştir. Kendisi de birçok oyun havası ve ezgi çıkarmıştır. 'Hasbal Havası', 'Cezayir Karşılması', 'Şırp Şırp Havası' gibi ezgileri bulunmaktadır. Halil birgün Karadere köyünde ilahili bir düğüne çağrılmıştır. Halil düğün meydanında şu türküyü atmıştır:

“Mayıs ayı gelende

Balıkçı göle daldı

İmam ile bayrağı

Bakın kapıda kaldı”

Horon sonunda bahşişi beğenmeyen Halil, bunun üzerine:

“Baktım da göremedim

Gözünün karasını

Bakın da geri verin

Muhtarın parasını” dizeleriyle devam etmiştir. (Duman, 2004: 75-76).

4.3.3. Picoğlu Osman

Picoğlu lakabıyla bilinen usta kemençe sanatçısının gerçek adı Osman Gökçe'dir. Görele'nin Daylı köyünde 1901 yılında dünyaya gelmiştir. Babasının adı İsmail, annesinin Esmadır. İlk evliliğinden üç kızı ve iki oğlu olmuştur. Picoğlu'nun babası da kemençe çaldığı için ilk hocası babası olmuştur. Küçük yaşta babasını kaybeden Osman, Karaman Halil Ağa'dan kemençeyi öğrenmiş ve çok yol katetmiştir. Ünü Görele'yi aşarak Doğu Karadeniz'in illerine yayılmıştır. Columbia ve Odeon Plak Şirketlerine birçok plak doldurmuştur. Siroz tedavisi için İstanbul'a gelen Osman 1946'da vefat etmiş, İstanbul'da toprağa verilmiştir. (Akpınar, 2010: 33).

Hocası Karaman'ın çıkardığı bir gaydeyi ondan öğrenmek için başvurduğu yoldan ötürü kendisine Picoğlu denmiştir. Osman, Karaman'ın ürettiği gaydeyi öğrenmek için birkaç kişiyi ayarlayıp, *“Karaman köprüünün başına geldiğinde ona bu gaydeyi çaldırın ben de köprüünün altında bu havayı dinleyip kapayım”* der. Karaman bu gaydeyi köprüde çalar ve Picoğlu köprüünün altından dinler. Horon bitip Karaman köprüyü geçtiğinde Picoğlu gaydeyi çalmaya başlar. Bunun üzerine Karaman, Picoğlu'na *“Sen picsin ama meğer picoğlu picmişsin”* demesi üzerine bu lakapla anılmıştır. TRT arşivine kayıtlı notalarda kaynak kişi olarak Bicoğlu şeklinde yazıldığı görülmektedir. (Akat , 2006: 76). Başka bir rivayete göre, çalışmamız içinde incelemiş olduğumuz, Picoğlu'na ait 'Tamzaranın Üzümü' isimli eserini *“Oy Giresun'un kızları, fistan giyerler fistan”* biçiminde değil de *“Ne don giyer ne fistan”* sözleri ile söylemesi üzerine Giresun valisi Osman'ı hapse attırıştır. Bir süre sonra hapisten çıkan Osman'ın taş plağında geçen *“Olmadı çıkamadım şu şerefli hapistan”* sözlerinde de hapisteki serüvenini anlattığı bilinmektedir. (Gündoğdu, 2016: 195). Belirtmek gerekirse araştırmamız sonucunda,

çalışmamızın konusuyla da bağlantılı olan Otçu geleneği üzerine icra edilen Aluğu Kazım'ın 'Otçu Havası'nın, Picoğlu Osman'ın 'Fadime' isimli türküsünden esinlendiği düşünülmektedir. Ezgilerin farklı varyantı olarak değerlendirilebilir. ⁴

4.3.4. Durkaya (Kemal İpşir)

1911 yılında Giresun-Görel'e bağlı Arduç köyünde dünyaya gelmiştir. Kökeni İpşiroğullarından gelmektedir. Durkaya olarak nam salmıştır. Bu ismi almasına dair iki rivayet bulunmaktadır. Birincisi Kemal'in bebekken ağır bir hastalığa yakalanması sonucuyla, ilaçların artık fayda vermemesi üzerine iyileşme umudu kesilmiştir. Birgün babası başında beklerken, ak sakallı bir adam gelip bebeğin başını okşamış ve bu sayede Kemal şifa bulmuş, iyileşmiştir. Ancak ak sakallı bundan sonra onu Durkaya diye çağrılmasını istemiştir. O günden sonra Kemal Durkaya adıyla çağrılmıştır.

Kemençeyi çocuk yaşta, Giresun merkezdeki teyzesine gittiğinde, Velioğullarına çobanlık yaparken öğrenen, Kemal'in hocasının Karaman olarak bilinmesine rağmen ilk ve asıl hocası Picoğlu Osman'dır. Karadeniz'in hemen hemen her yöresine düğünlere giden Kemal artık geçimini kemençesinden kazanmıştır. Kemençesi eşliğinde söylediği türküler kayda alınarak günümüze ulaşmıştır. Türküleri Çepni ağzının güzel örnekleridir. Görel'e'nin tanınmış kemençe ustası olan Durkaya 1989 yılında ölmüştür. (Duman, 2004: 97).

4.3.5. Kâtip Şadi

Giresun-Görel'e bağlı olan Derekuşçulu köyünde 1938 yılında doğmuştur. Kendisine kemençeyi ilk tanıtan ve sevdiren babası olmuştur. İlk kemençesini Tirebolu'dan 'takacu' lakaplı bir marangozdan almıştır. Babası 10 yaşlarında ona, yöresel havaları ağzıyla çalarak öğretmiştir. Tuzcuoğlu havasını bu şekilde öğrenen Katip'e babası, "*seni okutamadım, bu mesleğin üzerine gideceksin*" demiştir. Kemençe çalmak o dönemlerde günah sayıldığından iyi karşılanmamıştır. Ancak kendisi kemençe çalmaya

⁴ Picoğlu Osman'ın sözü edilen 'Fadime' isimli türküsü, taş plağında 'Milli Trabzon Şarkısı' isimli olarak geçmektedir. TRT nota arşivine 'Anam Vay Olsun Beni' ismiyle kayıtlı olup, çalışmanın 'Ekler' bölümünde notasına yer verilmiştir.

devam etmiştir. Ustaları Karaman Halil Ağa, Picoğlu Osman ve Durkaya'dır. Durkaya'nın çırağı denilince akla gelen ilk isim Katip Şadi'dir. 1966 yılında ilk plağı çıkan Şadi'nin 10'dan fazla plağı, 15 civarında kaseti bulunmaktadır. Görele dışında Giresun, Ordu, Rize'ye düğün ve şenliklerde çalmak üzere davet edilmiştir. Gittiği yörelerde birçok hava öğrenmiş, kemençesine uyguladığı kendi tavrıyla Karadeniz halkına sunmuştur. Kadırga ve Sis dağı yayla şenliklerinde yöre halkı, Katip Şadi'yi bir bütün olarak görmüş her yıl şenlik zamanı aranır olmuştur. Onun kemençe çalmasının yanında bir diğer önemli özelliği ise horonudur. Horonunda Görele, Ağasar, Tonya ve Beşikdüzü ilçelerinin motifleri de bulunmaktadır. Başka bir özelliği ise yöre türkülerini ustalıkla seslendirmesidir. Kemençenin tellerini parmakla çekerek, kemençeyi keman gibi boynuna dayayarak, hatta normalde dizlerin üzerine koyarak çalınan kemençeyi kulaklarının hizasında havada çalabilen bir ustadır. Tüm bunlar göz önüne alındığında bu özellikleri onu diğer kemençecilerden ayrı kılmaktadır. (Gündoğdu, 2016: 238-248).

4.3.6. Mehmet Sırrı Öztürk

1938 yılında Giresun-Görele'nin Hürriyet mahallesinde doğmuştur. 6 yaşlarında kemençeye ilgi duymuş, mısır sapından kemençe yaparak ona iplikten tel takmıştır. Kemençeye ve horona çok meraklı olan annesi, Sırrı'nın bu ilgisi üzerine ona kemençe almıştır. 9 yaşında da düğünlere gitmeye başlamıştır. Kendisi Picoğlu Osman'ın çırağıdır. Özellikle ustası gibi türkü atmada çok başarılıdır. Ustasının vefatından sonra yörede aranılan tek sanatçı olmuştur. Askere gidene kadar köy düğünleri ve yayla şenlikleri devam etmiştir. Askerlikten sonra, İstanbul Teknik Üniversitesi'nde televizyon deneme yayınlarına katılmış, 1967 yılında ilk yöresel plağını yapmıştır. 1969 yılında İstanbul ve Ankara radyosunda program bandı doldurmuştur. 1973 yılında ilköğretim okullarında horon ekipleri çalıştırmıştır. 1976 yılında İstanbul Üniversitesi Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı Türk Halk Oyunları Bölümü'ne hoca olarak girmiştir. O yıllarda plak çalışmalarına devam etmiş, 12 plak doldurmuştur. (Akpınar, 2010: 40).

4.3.7. Yusuf Cemal Keskin

1954 yılında, Trabzon'un ilçesi olan Çaykara'nın Günebakan köyünde doğmuştur. Trabzon'un en ilginç kemençecilerindendir. Kemençesi pes perdeden akortlanmış olup, kemençelerinden biri 4 tellidir. Basın ve yayıncılık asıl mesleğidir. Günümüze kadar çeşitli kemençe şenliklerine katılmış, çok sayıda kaset doldurmuştur. (Duman, 2004: 191).

4.3.8. Ordulu Yunus

Ordu'nun Perşembe ilçesinin Çerli köyünde doğmuştur. Ailesi 'Bücüroğulları' olarak tanınmaktadır. Köyün şehre yakın olması sebebiyle Ordu'ya gelir, kıraathaneler ve davet edildiği meclislerde kemençesi ile kendi bestelediği türkülerini okumuştur. O dönemde ünlü Rizeli Sadık vb. gibi kemençecileri takip eden Yunus, Ordu ve çevresinde yavaş yavaş tanınmaya başlamıştır. Rivayete göre kendisine ait 50 civarında türküsü bulunmaktadır. Bazı eserleri taş plağa kaydedilmiş, birçoğu günümüze ulaşmamıştır. Ankara radyosunda bu plaklarıyla tanınan Yunus, radyoda ilk Ordu türküsü okuyan sanatçıdır. (Can, Turhan, 2007: 371).

4.3.9. Rizeli Sadık (Sadık Aynacı)

1888 yılında Rize'nin Yeniköy mahallesinde dünyaya gelmiştir. 15 yaşından itibaren kayıklarda çalışarak denizciliğe başlamıştır. Kemençe çalmanın günah sayıldığı yıllarda kemençesini birçok kez kırmışlardır. Kendisi yenisini yapmış, devam etmiştir. Kısa zamanda sanatında çok yol katederek, Doğu Karadeniz Bölgesi'nin en başarılı kemençecilerinden biri olmuştur. Kemençe eşliğinde söylediği türkülerini 'Sahibinin Sesi' şirketinde plağa okumuştur. Buradaki 7 türkü ve 1 horon havası Ahmet Adnan Saygun tarafından notaya alınarak, İstanbul Devlet Konservatuarı'nın 15. defteri olarak yayınlanmıştır. 1946 yılında İstanbul'da vefat etmiştir. (Duman, 2004: 77).

4.3.10. Garipoğlu (Mustafa Tahir Taşer)

Tahir, 1902 yılında Sibirya’da dünyaya gelmiştir. Karipler ismiyle anılan ailesi Çamlıhemşin’e bağlı Aşağı Şimşirli mahallesindedir. Babası Hüseyin, annesi Rus kızı Nurka’dır. Bir de kız kardeşi vardır. Rusya’da çıkan savaş sebebiyle babası, çocukları güvence altına almak için onları Çamlıhemşin’e göndermek istemiştir. Bu duruma sıcak bakmayan annesini ve kardeşini son kez gören Tahir, 7 yaşında babası tarafından Türkiye’ye getirilmiştir. Tahir, Türkiye’ye geldiğinde Türkçeyi çok az bilmektedir. Sonrasında Tahir ismi, Rus adı olması sebebiyle Mustafa olarak değiştirilmiştir.

Yörede gördüğü tek enstrümanın tulum olması, Mustafa’da merak uyandırmış ve bu saza ilgi duymuştur. Tulumun çibun parçasını bulmuş ancak diğer parçaları için gerekli bütçeyi temin edememiştir. Yaptığı çeşitli işlerden kazandıklarıyla nav ve post temin edebilmiş, tulumunu yapmaya başlamıştır. Cereh Hakkı isimli kişiden tulum çalmayı öğrenmiştir. Mustafa Tahir Taşer, 1946 yılında radyoda, tulumu solo olarak ilk kez çalan kişidir ve 1987’de yaşamını yitirmiştir. (URL-14).

4.3.11. Remzi Bekâr

1937 yılında, Rize’nin Hemşin ilçesinin Nurluca köyünde doğmuştur. Tulumu dünyaya tanıtan kişi olarak anılan üstat, ilkokulunu bitirdiğinde Hemşin’de dünyaca ünlü olan Lauranc Picken önünde tulum çalmış ve böylece müzik hayatına atılmıştır. Ankara’da askerliğini yapan Bekâr, Orduevi sıralarında Ziya Taşkent ile tanışmıştır. Ona radyoda tulum çalmak istediğini söylemiş, Taşkent de kendisini Ankara radyosu personeli olan Ali Can Bey’e yönlendirmiştir. Bu sayede radyoda ‘Yurttan Sesler’ programında tulum çalmaya başlamıştır. Bekâr’ın *Hemşin ve Türk Folklor Araştırmaları* dergisinde yazıları yayınlanmıştır. 1974 yılında Picken, *Folk Musical Instrument of Turkey* isimli kitabının tulum bölümünde, Bekâr’ın fotoğrafı ve tanıtıcı bilgilerine uzun bir bölümde yer vermiştir. Bekâr, Türkiye’de tulumla plak çalışmaları yapan ilk kişidir. Müzik yaşamı boyunca 6 plak ve 8 tulum kasedi çıkarmış, UNESCO tarafından ‘Yaşayan İnsan Hazinesi’ listesine dahil edilmiştir. (URL-15).

4.3.12. Laz Yaşar (Yaşar Turna)

1931 yılında Arhavi’de doğmuştur. Rizeli bir kemençeciye olan hayranlığı sayesinde kemençeye ilgi duymaya başlamıştır. Küçük yaşta kemençeye başlayan Turna, kısa zamanda ustalaşmıştır. Kemençeyi kendi kendine hem yapıp hem de çalmıştır. 18 yaşında kemençe yapım ustası olmuştur. ‘Kemençeci Yaşar’ lakabıyla nam salmıştır. Ayrıca 1970 yılından sonra ‘Arkaburi Yaşarı’ (Arhavili Yaşar) olarak tanınmıştır. Arhavi’de Folklor Derneği kurarak halk oyunları hususunda birçok genç yetiştirmiştir. Halk oyunları ekiplerine Laz horonları çalıştırmıştır. Kendisinin Türkiye’de 1968 yılında ilk Lazca plağı çıkarması, bu müziğin tanınmasında büyük rol oynamıştır. Derlediği Lazca türkülerini, kendine has tavrıyla yorumlayarak bu ezgilerin günümüze kadar ulaşmasını sağlamıştır. Yurt içi ve yurt dışı festivallerde kemençesiyle horon ekiplerine eşlik etmiştir. Kemençe yapım ustası olduğu için kemençenin klavye kısmını uzun tutarak, yaygın olanın aksine melodik yapısını genişletmiş, şarkı ve türkülere eşlik edilebilir hale getirmiştir. 1970’li yıllarda Karadeniz müziği yapan kişilere Laz müziği derlemeleri ve besteler vermiş ancak kayıtlarda Turna’nın ismi hiç geçmemiştir. Yaptığı kemençeler ile bazı yabancı sanatçıların ilgisini çekip sipariş alması, bu çalgının dünya çapında tanınmasına katkı sağlamış, 1990 yılında Arhavi’de vefaat etmiştir. (URL-16).

Doğu Karadeniz bölgesinin müzik kültüründe önemli bir yeri olan kemençe çalma geleneği, ustalık ve çıraklık ilişkisi üzerinden nesilden nesile aktarılmaktadır. Kemençe, hem halk müziği hem de geleneksel düğünlerde önemli bir enstrümandır. Bu geleneğin sürdürülebilmesi, usta-çırak ilişkisi ile gerçekleşir ve bu ilişki, sadece müzik öğretimiyle sınırlı kalmaz, aynı zamanda bir yaşam biçimi ve kültürel değerlerin aktarılması anlamına gelir. Usta-çırak ilişkisi bir yandan müziğin inceliklerini öğretirken, diğer yandan geleneksel değerlerin ve yaşam felsefelerinin aktarılmasını sağlar. Yani kişi ustasından kemençe çalmayı öğrendiğinde sadece teknik bilgiyi almaz, müzikle ilgili kültürel deneyimleri de edinir. Geleneksel müziğin sadece doğru bir şekilde icra edilmesi değil, bu geleneğin yaşamaya devam etmesi de önemlidir. Usta, çıraklarına bu geleneği nasıl yaşatacaklarını, aynı zamanda yeni yorumlar katacak şekilde nasıl yaratıcı olabileceklerini de öğretir. Bu, hem müzikal bir yolculuk hem de kültürel bir sorumluluktur. Usta-çırak ilişkisi, Karadeniz’de sosyal etkinliklerin ve toplumsal yaşantının önemli bir parçasıdır. Kemençecilik; toplumla iç içe olma,

düğünlerde, festivallerde ve köy etkinliklerinde yer alma anlamına da gelir. Günümüzde kemençecilik geleneği biraz daha profesyonelleşmiş ve kemençe çalmak için daha fazla teknik eğitim alınabilirken, geleneksel usta-çırak ilişkisi hala önemli bir yer tutmaktadır. Ancak, müzik okulları ve özel dersler sayesinde bu ilişkilerin dinamikleri değişmiş olsa da, usta-çırak ilişkisi Karadeniz'deki geleneksel müzik pratiğinde hâlâ belirleyici bir faktördür. Doğu Karadeniz'in kemençecileri, halk müziği ve özellikle horon, kemençe havaları gibi türlerde ustalaşırlar. Bu türler, sadece enstrümanın teknik becerisini değil, aynı zamanda bölgesel halkların yaşantılarını, duygularını ve kültürlerini yansıtır. Usta, çıraklarına müziğin bu derin bağlamını da aktarır. Sonuç olarak, Doğu Karadeniz'in kemençecilik geleneği, usta-çırak ilişkisi üzerinden şekillenen, çok katmanlı bir kültürel aktarım sürecidir. Bu süreç, hem müzikal yeteneklerin hem de toplumla ve gelenekle bağların güçlenmesini sağlar.

4.4. KAYNAK KİŞİLER

4.4.1. Mehmet Gündoğdu

Giresun Tirebolulu olan Gündoğdu, 1984 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Küçük yaşlarda müzikle tanışmış, babasının okuduğu türküler hafızasına yerleşmiştir. Lise eğitimini meslek lisesinde tamamlamasına rağmen, müziğe ve Karadeniz sanatçılarında olan tutkusu onu kemençe çalmaya yöneltmiştir. 16 yaşında kemençe çalmaya başlamıştır. Dolayısıyla liseyi bitirdikten sonra İstanbul Teknik Üniversitesi Türk Musikisi Devlet Konservatuarı, Müzikoloji bölümünü kazanmıştır. Bu bölümü, 2011 yılında “*Karadeniz Kemençe Sanatçısı Katip Şadi ve Tekniği*” isimli teziyle tamamlamıştır. Akabinde Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Entitüsü, Türk Müziği Ana Sanat Dalı'nda yüksek lisans eğitimine başlamıştır. Bu programı da, 2013 yılında “*Picoğlu Osman Efendi'nin Hayatı ve Karadeniz Kemençe Kültürüne Olan Etkileri*” isimli teziyle bitirmiştir. Bu çalışması, “*Mihr-î Kemençevî-Picoğlu Osman Efendi*” ismiyle 2014 yılında kitap olarak yayınlanmıştır.

4.4.2. Şener Gök

1954 yılında Ordu'nun Uzunmusa köyünde dünyaya gelmiştir. Ortaokulu Ordu merkezde okuyan Gök, eğitimi tamamladıktan sonra Perşembe öğretmen okulunu kazanmıştır. 1972 yılında buradan sınıf öğretmeni olarak mezun olmuştur. Ordu'nun köylerinde uzun yıllar görev yaptıktan sonra Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Önlisans Eğitimi'ni tamamlamıştır. Milli Eğitim Bakanlığı'nın açtığı 'Hizmet İçi Müzik Dersi Öğretmenliği' kurslarına katılmıştır. Müzik öğretmenliğini Ordu merkez İlköğretim okullarında yapmış, 1998 yılında emekliliğe ayrılmıştır.

Küçük yaşlarda müziğe ilgi duyan Gök, İlkokul yıllarında okul korolarına katılmış, öğretmen okulu yıllarında ise bağlama çalmaya başlamıştır. Ordu'da bulunan Türk halk müziği korolarında bağlama çalmış, solo türküler söylemiştir. Öğretmenlik yaptığı yıllarda, yetenekli öğrencileri yönlendirerek okul koroları oluşturmuştur. Ordu ve Perşembe'nin 'Halk Eğitim Müdürlüğü' bünyesinde koro şefi ve eğitmen olarak çalışmıştır. 'Ordu Musiki Cemiyeti' Türk halk müziği korosunda 2 sene şeflik yapmıştır. 1987 yılında ise TRT'nin açtığı sınavı kazanarak radyo ve televizyon programları yapmıştır. Birçok türküyü derleyip notaya almıştır. 1996 yılında kurulan 'Ordu Belediye Konservatuvarı'nda bölüm başkanı olarak görev yapmıştır. Halen çalışmalarına devam etmekte olan Gök, emekli olduktan sonra Ordu merkezde 'Kültür Sanat Evi' açmıştır. Burada Türk halk müziğini küçük yaştan, yetişkin öğrencilere kadar sevdirecek; bağlama, solfej, repertuarı vb. dersleri vermektedir.

4.4.3. Okan Subaş

1989 yılında Artvin'in Borçka ilçesinde dünyaya gelmiştir. İlköğretimi köyünde, lise eğitimini Artvin Anadolu Lisesi'nde tamamladıktan sonra İstanbul Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Radyo Sinema Televizyon bölümünü bitirmiştir. Küçüklüğünden bu yana müzik, yaşamının hep bir parçası olmuştur. Üniversitedeyken 'Öğrenci Kültür Merkezi'nde Karadeniz müziği yaparak çeşitli müzisyen ve gruplarla tulum ve salamuri çalmış, vokaller yapmıştır. Bayar Şahin'den Gürcü müziğini öğrenen Subaş, albüm ve sahne çalışmaları yapmıştır. İstanbul'da Gürcü folk müziği yapan 'Ligani' isimli grubu kurmuştur. Ancak bir süre sonra müzik yaşamına, kültürel müziğimizi farklı projelerle

devam ettirebilmek adına Artvin'e dönmüştür. Şuan memleketinde ata mesleği olan arıcılık yaparak, organik bal ve arı ürünleri üretmektedir.

4.4.4. İrfan Çalık

1978 yılında Rize'nin Çamlıhemşin ilçesinde doğmuştur. Ailesi Çalıkoğulları soyundan gelmektedir. İlköğretim ve lise eğitimini Ardeşen'de tamamlayan Çalık, Erzurum Atatürk Üniversitesi Müzik Bilimleri Bölümü'nden mezun olmuştur. Mezun olduktan sonra 2 yıl özel müzik kursu işletmeciliği yapmıştır. 2010 yılında İstanbul Yeditepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Müzik Öğretmenliği yüksek lisans programını tamamlamış, aynı yıl Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi'nde Öğretim Görevlisi olarak çalışmıştır. Birçok sayıda solo ve koro olmak üzere yöresel konserler vermiştir. 3 yıl Rize Valiliği'nde Türk sanat müziği koro şefliği yapmıştır. 2012 yılında Azerbaycan Müzik Akademisi'nde Doktora eğitimine başlamış ve "*Türkiye Tulum Çalgısı*" üzerine tez yazmıştır. Marka patent haklarının kendisine ait olduğu, Tulum çalgısının elektronik versiyonu olan 'Navtronik' üzerine çalışmıştır. Tübitak projesi olarak tamamlanan bu ar-ge çalışması 2020 yılında tanıtıma sunulmuştur.

4.4.5. Yusuf Kurt

1972 yılında Trabzon'un Tonya ilçesinin Kaleönü mahallesinde doğmuştur. İlk, orta ve lise eğitimini Tonya'da, lisans eğitimini ise İstanbul Teknik Üniversitesi, Devlet Konservatuvarında tamamlamıştır. 2004 yılında memleketine dönen Kurt, akrabası belediye başkanı olan Ahmet Kurt tarafından belediyede göreve başlamıştır. 20 yıldır folklor eğitmeni olarak çalışmaktadır. Horon ekipleri kurmuş ve Türkiye birincilikleri almıştır. Köyde yetiştiği için horonu ilk babaannesi tarafından (Lermiyanoğulları) öğrenmiştir. Tonya'nın çok eski bir folklor geçmişi bulunduğundan 1950'lerin sonu, 1960'ların başı ve 1970'lere kadar Tonya halkından yararlanarak halk oyunları mirası bırakmışlardır. 2010 yılından bu yana Giresun Üniversitesi, Devlet Konservatuvarı, Halk Oyunları Bölümünde hocalık yapmaktadır. Burada Giresun, Trabzon horonu ve Erzurum yöresi bar oyunlarını çalıştırmaktadır. 'Toyder' isimli Tonya çevre platformunda doğaya duyarlı olan insanların bir araya gelip kurduğu sosyal bir cemiyetin üyesidir.

4.4.6. Recep Ragıp Demeli

1983 yılında Trabzon merkezde dünyaya gelmiştir. İlkokulu Cudibey, Ortaokulu Kanuni Ortaokulu'nda okumuş, müziğe piyano ile bu yıllarda başlamıştır. Liseyi Affan Kitapçioğlu Lisesi'nde tamamlamıştır. Lise son sınıfta gitar eğitimi almış, 2000 yılında müzik bölümüne hazırlanmaya başlamıştır. 2001 yılında Atatürk Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Müzik Bilimleri Bölümünü kazanmış ve üniversite hayatına atılmıştır. Burada piyano eğitimini ilerletip anadal keman eğitimi almaya başlamıştır. Okulun birçok konserlerinde görev almış ve lisans eğitimini kendi yöresiyle ilgili olarak 'Trabzon (Akçabaat) yöresinden derlediğimiz ve Türk halk müziği repertuarındaki türkülerin makam-usûl açısından analizi' konulu teziyle tamamlamıştır. Mezun olduktan sonra memleketi Trabzon'a dönerek sanat merkezlerinde öğretmenlik yapmış, özel dersler vermiştir. Akabinde Neşem Koleji'nde 10 yıl müzik öğretmeni olarak çalışmıştır. Trabzon Karadeniz Folklor ve Müzik Eğitimi Gençlik Derneği (Kafem) de 10 yıl kadar Türk Sanat Müziği Koro Şefliği yapmış, birçok ödül almıştır. 2020 yılında Trabzon'da açtığı Trio Sanat Merkezi'nin kurucusu olan Demeli, evli ve 3 çocuk babasıdır.

4.4.7. Eren Yıldız

1986 yılında Ordu merkezde doğmuştur. İlköğretimi Şehit Üsteğmen Doğan Gökbulut Okulu'nda okumuş, lise eğitimini Ordu Meslek Lisesi elektrik bölümünde tamamlamıştır. İlk müzik eğitimini 12 yaşından itibaren akademik olarak Ordu Belediye Konservatuvarında almaya başlamıştır. Üniversiteyi ise Ordu Üniversitesi, Müzik ve Sahne Sanatları Fakültesi, Türk Müziği Bölümü'nde tamamlamıştır. 2015 yılından itibaren Ordu'nun Gülyalı ilçesinde 'Küçük Ev Restaurant' isimli mekanda bağlama ve ses sanatçısı olarak program yapmış, burada 8 yıl hizmet vermiştir. Ordu'da yöresel birçok konser ve etkinliklerde ses ve enstrüman icracısı olarak bulunmuş, yöresel sanatçılara eşlik etmiştir. 15 yıllık sahne deneyimine halen devam etmekte olan Yıldız, şuanda enstrüman tamir ve bakımı olarak Ordu merkezde kendi iş yerinde çalışmakta olup, yörede kullanılan birçok enstrümanın tamirini ve bakımını yapmaktadır.

SONUÇ

Doğu Karadeniz Bölgesi, tarihi olarak incelendiğinde birçok egemenliğin mevcut olduğunu görmekteyiz. Bölgeye giren ilk Türk topluluğu Kıpçak Türkleridir. Çepniler ise Trabzon'daki Rum Devleti ile mücadeleye girmesinin ardından Trabzon'a komşu olmuştur. Kıpçaklar ile Çepnilerin etkileşimleri neticesinde kemeçe ve horon varlığını sürdürerek günümüze kadar ulaşmıştır. Diğer bir topluluk Lazlardır. Bu topluluğun Rize'ye yerleşen Çepniler olduğu bilinmektedir. Söz konusu etkileşimlerin yanı sıra Artvin yöresinin de Gürcü müziğinin izlerini taşıdığı görülmüştür.

Yol havalarının kaynağı olan yayla ve yaylacılık geleneği hakkında tarafımızca yapılan araştırma ve çalışmalar dikkate alındığında bu gelenek, yaşam biçimi ile yol havalarının bir bütün olduğunu göstermektedir. Halk ezgileri içinde yer alan yol havaları çeşitli yönleriyle toplumumuzun kültürünü yansıtmıştır. Bölgelerin coğrafi konumları, ekonomik şartları, sosyal yapısı ve yaşam şekilleri ezgileri de önemli ölçüde etkilemiştir. Bu etkilerden birisi de yaylacılıktır. Araştırmamız, yaylacılığın işlevsel değişime ve dönüşüm sürecine uğradığını göstermektedir. Günümüzde yayla kültürü turizm kültürüne/faaliyetlerine dönüşmüş, geleneksel kültür yavaş yavaş kaybolmaya başlamıştır. Ulaşım şartlarının kolaylaşmasıyla birlikte kişiler, yaylalara gününbirlik, dinlenme veya eğlenme amacıyla çıkmaktadırlar. Böylelikle yaylacılık kültürü yerini yayla turizmine bırakmıştır. Kültürel ve sosyal yapıyla ilişkili olan yaylacılık, yol havalarının müzikal ifadesine yansıdığını da göstermiştir. Yol havalarının kendine has karakteristik özellikleri bulunmaktadır. Böylelikle ezgiler yalnızca halkın duygularını değil, yaşadığı günlük hayatının ve coğrafyanın izlerini de taşımaktadır. Bu bağlamda yol havaları icraları halkbilimi, edebiyat, tarih, sosyoloji vb. alanları içine almaktadır. Bölgenin kültürel kimliğiyle sıkı bir bağa sahiptir. Sosyal, kültürel ve dini ritüellerin bir parçasıdır. Enstrüman ve müziğin aktarımı sözlü gelenek yoluyla gerçekleşmektedir. Dolayısıyla ezgilerde yaşanan coğrafyanın kültürel öğelerini tespit etmek bu sayede mümkün olmuştur. Yol havalarının toplumun yaşam şekillerini anlaşılır kılması sebebiyle ezgiler mutlaka korunmalı ve gelecek kuşaklara aktarılmalıdır.

Yol havaları genel itibarıyla Karadeniz bölgesini kapsamaktadır. Bu kapsamda; *Türk Müzik Kültüründe Yol Havaları* adını taşıyan bu çalışmada öncelikle Kadırga

Yaylas'ında alan çalışması yapılarak bütün otçuların şenlik alanına gelişleri ve alanda birleşmeleri gözlemlenmiş, orada icra edilen müzikler kayıt altına alınarak derlenmiştir. Trabzon, Giresun, Ordu, Artvin ve Rize yörelerine ait ezgilerin analizi yapılmıştır. Dolayısıyla bölgedeki yaylacılık faaliyetlerinin yol havaları ile bağlantısı da ortaya konulmuştur. Çalışmada, yol havaları müzikal açıdan incelenmiş olup makamsal bilgilere yer verilmiştir. Trabzon yöresinde Kadırğa yayla şenliğindeki otçuların şenlik alanlarına gelmeleri ile icra edilen kayıtlar notaya dökülmüştür. Giresun, Ordu ve Rize yörelerinde elde edilen kayıtlar ise hikayelerle zenginleştirilmiştir. Trabzon yöresine ait yapılan derleme çalışmaları; Tonya, Şahmelik, Kızılağaç, Oğuz otçularının icra ettikleri müzikler, Veyizoğlu, Tonya/Ağasar yol havaları olarak sınıflandırılmış ve notaya alınmıştır. Makamsal olarak da incelenmiştir. Artvin yöresinde Okan Subaş ile yapılan görüşmede Gürcistan etkileşimlerinin olduğu tespit edilmiştir. Gürcistan sazı salamuri eşliğinde yol havası ve Gürcistan'ın Tuşeti bölgesine ait salamuri açışı kaydedilmiştir. Bununla birlikte Rize yöresine ait eser, Nokta Ana Destanı olarak belirlenmiştir. Bu eser, elektronik ortamda ulaşılan ses kayıt arşivinden dinlenerek notaya alınmıştır. Giresun yöresine ait eserler; Görele yol havası, Sis Dağı yol havası, Tamzaranın Üzüümü, Eşref Bey Ağdı ve Ova Garibi olarak sınıflandırılmıştır. Bu bölümdeki Görele yol havası Mehmet Gündoğdu ile yapılan görüşmede kaydedilerek notaya alınmıştır. Ordu yöresine ait eserler; Şu Akkuş'un Gürgenleri ve Fadiğin Ağdı olarak sınıflandırılmıştır. Bu yöreye ait çalışmalar, Şener Gök ile yapılan görüşmede kaydedilmiştir. Yol havalarının bilinen aksine uzun hava biçiminden ziyade yürüme temposunda ritmik bir forma sahip olduğu, Giresun ve Ordu yörelerine ait yol havalarının ağıt olarak icra edildiği, Rize yöresindeki yol havasının ise destan türü olarak karşımıza çıktığı tespit edilmiştir. Karadeniz Bölgesi'nde icra edilen yol havaları yörelere göre gruplandırılarak toplamda 16 örnek müzikal ve makamsal olarak incelenmiş, müzikal incelemelerde makamsal ve usul bilgilerine yer verilmiştir. Analiz edilen eserlerde Uşşak, Hüseyini, Hicaz, Çargâh ve Rast makamları; usul yapılarında ise 2/4, 4/4, 5/8, 7/8, 10/8'lik ritim kalıpları olduğu tespit edilmiştir. Ancak incelenen eserlerin çoğunluğunun Uşşak ve Hüseyini makamında ve 4/4 ile 7/8'lik ritim kalıbında olduğu saptanmıştır. Çalışmada yol havasının uzun hava olarak icra edilen bir tür olmasının dışında ağıt olarak yakıldığı ve destan türü olarak söylendiği de örnekleriyle gösterilmiştir.

Bu araştırmada, enstrüman tarihine baktığımızda icra edilen ezgilerde kemençenin yanı sıra davul ve zurna olduğu da tespit edilmiştir. Ordu’da icra edilen ezgilere bağlama da eşlik etmektedir. Artvin ve Rize yörelerinde ise tulum sazı ön plandadır. Tulum çalgı aleti için İrfan Çalık ile yapılan görüşmede Çalık; bu sazın nefesli bir enstrüman olması sebebiyle müzisyenlerin nefesini kontrol edebilmesi gerektiğini söylemiştir. Kontrolsüzce harcanan nefesin bedenini kasılmasına ve yorulmasına neden olacağı ve çalgının ses rengini olumsuz etkileyeceği için, nefes gerektiren üflemeli bir saz olduğundan dolayı diyaframımızı kullanmada çalmaya engel olacak astım vb. rahatsızlıkların olmaması ve nefes problemlerinin aşılması için Tübitak destekli elektronik tulum çalışması yapıldığını beyan etmiştir. Artvin’de derlediğimiz yol havalarından biri Gürcü sazı olan ‘salamuri’ isimli enstrümanla icra edilmiştir. Bu enstrüman da Gürcü etkileşimini ve icra edilen bölgelerde yaşanan etnik kültürü şekillendirdiğini ortaya koymaktadır.

Yol havalarının ritmik ve eğlenceli olmasının yaylaya çıkış ya da dönüş yolculuklarında neşe ve coşkuyu yansıtması ile ilgili olarak halk müziği araştırmacıları, etnomüzikologlar ve halk kültürü uzmanları çoğunlukla halk müziği türlerinin işlevine ve toplumsal bağlamına odaklanır. Yol havalarının genelde hızlı, hareketli ve ritmik bir yapıya sahip olması, yolculuğun dinamik ve coşkulu atmosferini yansıtmak içindir. Müzikal yapının bu şekilde düzenlenmesi, dinleyiciyi ve icracıyı enerjik tutar. Yol havalarının bir başka önemli yönü, toplumsal bağları pekiştirmesidir. Yaylaya çıkmak veya dönmek, insanların birlikte hareket ettikleri ve kolektif bir deneyim paylaştıkları özel bir anıdır. Yolculuk sırasında türkü söylemek, bir arada olmanın keyfini ve dayanışmayı artırır. Bu yolculuklar sadece fiziksel bir hareketlilik değil, aynı zamanda kültürel bir kutlama anlamına gelir. Yol havaları da bu kutlamanın müzikal ifadesidir. Bu tür müziklerin temel kriterleri arasında ritmik uyum, sosyal bağları güçlendirme, moral kaynağı olma ve coşku oluşturma gibi unsurlar bulunmaktadır. Ancak bu kültürde tabii olarak insan faktörü ön planda olduğundan neşe, sevinç, sevgi, aşk temalarının yanında keder, acı, hasret duygularının da hayatın bir parçası olduğunu unutmamak gerekir. Ağıtların, yol havalarında icrası, halk müziği bağlamında oldukça ilginç bir olgudur. Bu durum, ağıtların içeriği ile yol havalarının genel karakteri arasındaki zıtlıkları ortaya koyar. Yol havaları genellikle coşkulu, enerjik ve neşeli iken, ağıtlar

daha çok hüznün, yas ve kayıp duygularını dile getirir. Bazen acı ve hüznün coşkusuyla iç içe geçtiği anlar yaratabilir. Özellikle kayıp, ölüm gibi ağır temalar işlenirken, yolculuğun bitmek tükenmek bilmeyen uzunluğunda bu ağır duygular hafifletilebilir. Yol havalarının genellikle ritmik, hareketli yapısı, bazen yavaşça başlayıp tempo kazanan ve duygusal bir yük taşıyan ağıtlarla birleşebilir. Ağıt, başlangıçta hüznü bir melodik yapıya sahip olsa da, yol havalarında bu melodinin daha geniş bir sosyal bağlama oturtulması gerekebilir. İnsanlar birlikte hareket ettikleri için, bu ağıtlar daha kolektif bir hale gelir ve yalnızca kayıp duygusundan değil, aynı zamanda birlikte güçlü olmanın, bir arada olmanın coşkusundan da beslenebilir. Ağıtların bu bağlamda icra edilmesi, kaybın yalnızca bireysel değil, toplumsal bir duygu olduğunu hatırlatır. Ağıtların ritmik ve daha canlı hale getirilmesi, o anki duygusal durumu yansıtır.

Etnomüzikologlar, ağıtların yol havalarındaki rolünü incelerken, ezgilerin sadece hüznü değil, aynı zamanda insanların sosyal bağlarını güçlendiren, toplumsal aidiyet duygusunu pekiştiren araçlar olduklarını vurgularlar. İncelediğimiz örneklerde görüldüğü gibi bazı yol havalarında içinde acıyı ve pişmanlığı barındıran ağıt olarak yakılmış sözler de kullanılmaktadır. Buna rağmen ezgilerinin bilinenin aksine uzun havadan ziyade hareketli ve ritmik bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Giresun yöresindeki yol havalarının ritmik bir şekilde icra edilmesi, yolculuk esnasında yürüme temposuna uyum sağlamayı kolaylaştırmaktadır. Bu durum, yöredeki müzikal geleneklerin ve icra pratiklerinin çeşitliliğini ve zenginliğini ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak yol havaları, geleneksel ezgi yapısından uzaklaşarak kendi folklorik yapılarına uygun bir şekilde de icra edilebilmektedir. Bu da yaylacılık kültürünün dinamik ve değişken yapısını göstermektedir.

Bu sebeple diyebiliriz ki; yaylacılık kültürünün dinamikleriyle beslenmiş olan yol havalarında, ağıtlar geleneksel formunun dışında ve bilinen ağıt özelliğinden uzaklaşarak da kullanabilmektedir. Dolayısıyla bu ezgiler, yaylacılık geleneğinin bir parçası olarak yaşatılmaya devam etmekte ve bu kültürün canlılığını korumaktadır.

KAYNAKÇA

- Ahrens, C. (1977). *Instrumentalmusik und Polyphonie am Schwarzen Meer*. I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri. Ankara.
- Akat, A. (2006). *Doğu Karadeniz Bölgesindeki Çepniler ve Çepni Müziği*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Müziği Anabilim Dalı.
- Akpınar, Ö. (2010). *Giresun Türküleri ve Oyun Havaları*, İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Aytaç, P. (2003). *Türk Dünyası Edebiyat Tarihi III*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Boratav, P. N. (1992). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı Ansiklopedisi*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Bostan, H. (2019). *Tirebolu-Çaykara Çevresinde Yayla Kültürü ve Yayla Şenlikleri*. Uluslararası Yaylacılık ve Yayla Kültürü Sempozyumu. Giresun.
- Bostancı, N. (2004). *Bir Metafor Olarak Yol ve Yolculuk*. I. Ulusal Sosyal Bilimler Sempozyumu. Kırıkkale.
- Büyükyıldız, Z. (2015). *Türk Halk Müziği Ulusal Türk Müziği*. İstanbul: Arı Sanat Yayınevi.
- Can, T. Turhan, S. (2007). *Ordu Türküleri*. Ankara: Ordu Belediyesi Kültür Yayınları.
- Cihanoğlu, S. (2004). *Doğu Karadeniz Bölgesinde Oynanan Horonlar, Karşılamlar, Barlar ve Halaylar*. Trabzon: Trabzon Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.
- Çalık, İ. (2020). Türkiye Tulum Çalgı Aleti ve Yapısal Kaynaklı İcra Zorlukları. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı 103, 285-297.
- Çelik, A. (2014). *Türk Kültüründe Yaylak Kışlak Geleneği ve Bunun Doğu Karadeniz Bölgesindeki Yansımaları*. Yayla Kültürü ve Yaylacılık Sempozyumu. Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi.
- Çobanoğlu, Ö. (2015). *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Çobanoğlu, Ö. (2013). *Halk Edebiyatına Giriş II*. Ankara. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Çobanoğlu, Ö. (2000). *Aşık Tarzı Edebiyat Geleneği ve Destan Türü*. Ankara: Akçağ Yayınları.

- Doğanay, S. (2019). *Trabzon Yöresi Türkülerinde Yayla Kavramı Üzerine Coğrafi Bir Araştırma*. Yaylacılık ve Yayla Kültürü Sempozyumu. Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi.
- Duman, M. (2004). *Kemençemin Telleri*. İstanbul: Tamev Yayınları.
- Duran, H. (2010). Yol Türküleri Üzerine Bir Değerlendirme. *Gazi Türkiyat Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, Sayı 6, 155-156.
- Emnalar, A. (1998). *Tüm Yönleriyle Türk Halk Müziği ve Nazariyatı*. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
- Gazimihal, M. R. (1929). *Şarki Anadolu Türkileri ve Oyunları*. İstanbul: İstanbul Konservatuarı Neşriyatı.
- Gazimihal, M. R. (1957). *Asya ve Anadolu Kaynaklarında İkliğ*. Ankara: Ses ve Tel Yayınları.
- Gazimihal, M. R. (1997). *Türk Halk Oyunları Katoloğu*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Gökşen, C. (2019). *Türkülerde Yayla ve Yaylacılık*. Uluslararası Yaylacılık ve Yayla Kültürü Sempozyumu. Giresun.
- Görkem, İ. (2003). *Türk Dünyası Edebiyat Tarihi III*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Gündoğdu, M. (2016). *Doğu Karadeniz’de Müzik ve Horon Geleneği*. İstanbul: Arı Sanat Yayınları.
- Gündoğdu, S. (2020). *Kadırğa Kültür Havzası Yol/Yayla Havaları Repertuarının Vokal İcrada Ağız ve Hançere Özellikleri Açısından İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Performans Anasanat Dalı.
- Hamzaçebi, G. (2014). *Yol Havaları*. Yayla Kültürü ve Yaylacılık Sempozyumu. Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi.
- Karaca, F. (2004). *Bir Metafor Olarak Yol ve Yolculuk*. I. Ulusal Sosyal Bilimler Sempozyumu. Kırıkkale.
- Kaya, M. Yılmaz, C. (2018). Kültür Coğrafyası ve Kültürel Miras Açısından Doğu Karadeniz’de “Otçu Göçü Geleneği ve Kadırğa Otçu Şenlikleri”, *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı 71, 69-79.
- Kıran, S. (2015). *Trabzon İli Sis Dağı Yaylası Otçu Göçü Geleneğinin ve Değişim Sürecinin Performans Teorisi Üzerinden İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimlere Enstitüsü, Türk Müziği Anabilim Dalı.

- Mirzaoğlu, F. G. (2015). *Halk Türküleri*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ong, Walter. J. (2014). *Sözlü ve Yazılı Kültür*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Ögel, Bahaeddin. (1985). *Türk Kültür Tarihine Giriş*. C. I. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Ögel, Bahaeddin. (2000). *Türk Kültür Tarihine Giriş*. C. IX. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Özbek, M. (2021). *Türk Halk Müziği El Kitabı Terimler Sözlüğü*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Özkan, İ. H. (2003). *Türk Musikisi Nazariyatı ve Usulleri Kudüm Velveleleri*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Picken, L. (1975). *Folk Musical Instruments of Turkey*. London: Oxford University Press.
- Say, A. (1998). *Türkiye'nin Müzik Atlası*. İstanbul: Borusan Kültür ve Sanat Yayınları.
- Say, A. (2002). *Müzik Sözlüğü*. Ankara: Müzik Ansiklopedisi Yayınları.
- Saygun, A. A. (1990). Rize, Artvin ve Kars Havalisi Türkü Saz ve Oyunları Hakkında Bazı Malumat, *Folklor Doğru Dergisi*, Sayı 60, 319.
- Şenel, S. (1994). *Trabzon Bölgesi Halk Musikisine Giriş*. İstanbul: Anadolu Sanat Yayınları.
- Şirin, M. (1997). *Yayla Yayla Turizmi ve Çevrecilik*. Trabzon: Trabzon Valiliği Yayınları.
- Vural, F. G. (2011). *İslamiyetten Önce Türklerde Kültür ve Müzik*. Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Yalçın, A. - Uysal, B. - Dikeroğlu, G. (2005). Karadeniz Çepnileri: 3 Şalpaazarı ve Gürgentepe, *Hacı Bektaş Veli Dergisi*, Sayı 35, 45.
- Yanıkoğlu, B. A. (1943). *Trabzon ve Havalisinde Toplanmış Folklor Malzemesi*. İstanbul: Kenan Matbaası.

İnternet Kaynakları

URL-1: <https://dogadernegi.org/> (Erişim Tarihi: 23.10.2024).

URL-2: <https://karadeniz.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 23.10.2024).

URL-3: <https://trabzon.ktb.gov.tr/TR-57698/yayla-turizmi-ve-yaylalarimiz.html> (Erişim Tarihi: 24.10.2024).

URL-4: <http://www.giresun.gov.tr/yaylalarimiz> (Erişim Tarihi: 24.10.2024).

URL-5: <https://ordu.ktb.gov.tr/TR-106502/dogal-alanlar.html> (Erişim Tarihi: 24.10.2024).

URL-6: <https://artvin.ktb.gov.tr/TR-55889/yayla-turizmi.html> (Erişim Tarihi: 25.10.2024).

URL-7: <http://www.rize.gov.tr/yaylalar> (Erişim Tarihi: 25.10.2024).

URL-8: <https://sozluk.gov.tr> (Erişim Tarihi: 15.12.2023).

URL-9: <https://hemsinturk.wordpress.com/> (Erişim Tarihi: 12.12.2024).

URL-10: <http://www.hangebi.ge/geo/index.html> (Erişim Tarihi: 03.10.24).

URL-11: <https://trabzon.ktb.gov.tr/TR-365441/horon.html> (Erişim Tarihi: 03.10.2024).

URL-12: <https://karadeniz.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 03.10.2024).

URL-13: <https://www.kulturportali.gov.tr> (Erişim Tarihi: 03.10.2024).

URL-14: <https://camlihemsin.org/> (Erişim Tarihi: 13.10.2024).

URL-15: <https://www.rizeliunluler.com/> (Erişim Tarihi: 13.10.2024).

URL-16: <https://www.kolkhoba.org/> (Erişim Tarihi: 14.10.2024).

Kaynak Kişiler

K.K-1: Mehmet Gündođdu, 1984 Giresun dođumlu, kemeńe hocası. (Görüşme Tarihi: 22.07.2022).

K.K-2: şener Gök, 1954 Ordu doğumlu, emekli müzik öğretmen. (Görüşme Tarihi: 13.09.2023).

K.K-3: Okan Subaş, 1989 Arvin doğumlu, arıcı. (Görüşme Tarihi: 29.08.2022).

K.K-4: İrfan alık, 1978 Rize doğumlu, akademisyen. (Görüşme Tarihi: 29.08.2022).

K.K-5: Yusuf Kurt, 1972 Trabzon doğumlu, halk oyunları hocası. (Görüşme Tarihi: 22.07.2022).

K.K-6: Recep Ragıp Demeli, 1983 Trabzon doğumlu, müzik öğretmen. (Görüşme Tarihi: 05.03.2023).

K.K-7: Eren Yıldız, 1986 Ordu doğumlu, enstrüman tamir ve bakımcısı. (Görüşme Tarihi: 13.09.2023).

EK. 1. TRT NOTA ARŞİVİNE KAYITLI YOL HAVALARI

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR SIRA No: 1320
İNCELEME TARİHİ : 24-5-1977

YÖRESİ
GÖRELE-Çavuşlu

KİMDEN ALINDIĞI
MUSTAFA TAHMAZ

SÜRESİ :

DALDIM GÖLLERE DALDIM
(-YOL HAYASI-)

DERLEYEN
ÖMER AKPINAR

DERLEME TARİHİ
18-12-1974

NOTAYA ALAN
YÜCEL PAŞMAKCI

-1-

DALDIM GÖLLERE DALDIMDA
ALA BALIKLAR ALDIM
SEN BU GÜZELLİĞİNDE (YARIM)
NEREDEN ALDIN (GÜLÜM NEREDEN ALDIN OY OY)

-2-

EYLERİNİN ÖNÜNDE DE
ÇİTURUK FİDESİ VAR
HAYDE (GİDELİM, DESENDE
BENİMLE GİDESİ VAR (BENİMLE GİDESİ VAR OY OY)

-3-

HABURADAN AŞAĞIDA
Bİ YOL İNER DERİYE
DEREDEN GEÇEMEZSİNDE
GEL BERİYE BERİYE (GEL BERİYE BERİYE OY OY)

-4-

AĞASARIN BALINDA
GEL...SALIN SALINI
KÜÇÜĞÜNDEN İYİDİR DE...
BÜYÜĞÜNÜN ÇALIMI (BÜYÜĞÜNÜN ÇALIMI OY OY)

TAT MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
THM 164 - 18 / 4 / 1973

YÖRESİ
GÖRELE-ÇAVUŞLU
KİMDEN ALINDIĞI
ÖMER AKPINAR

YAYLANIN SOĞUK SUYU
(Yol Havası)

DERLEYEN
NİDA TÜFEKÇİ
DERLEME TARİHİ
8 / 5 / 1971

NOTAYA ALAN
NİDA TÜFEKÇİ

SÜRE:

OY YAY LANIN SO ĞUK SU YU DA
DEL Dİ BA Ğ RI MI DEL Dİ ÜÇ GÜN LÜK GE Lİ Nİ KEN DE
BA ĞA SE LÂ MI GEL Dİ SE Nİ DO MU ZUN ĞI Zİ
HA YIR SI ZİN GE Lİ Nİ AL SAM SE Nİ YA Nİ MA DA
SAR SAM İN CE BE Lİ O YO YOY
HA BU RA DAN O YA Nİ NA ZA RA DIR NA ZA RA
İ Kİ Mİ Zİ KOY SUN LAR DA SE NİN İ LE ME ZA RA
SE Nİ Nİ LE ME ZA RA O YO YOY

(2)
Derenin giyısında
Guruduya ocaklar
Sözüme darıldılar
Alsam ne yapacaklar
(Oy oy oy)

(3)
Ha buradan görünü
Görelle ışıkları
Adamı öldürüyü da
Yârin gonuşukları
(Oy oy oy)

(4)
Dereler dereler de
Neler bilirim neler
Güzelin ellerini de
İki yerden öperler
(Oy oy oy)

(5)
Kapının sövesine de
Boya vururum boya
Eyerdi anan seni de
Ayırdı benden goya
(Oy oy oy)

SÖZLÜK:

Bülürüm : Bilirim
Görünü : Görünür
Öldürüyü : Öldürüyor

Gonuşukları : Konuşmaları
Göya : Güya

T. M. T. MÜZİK Dairesi Yayınları
T. H. M. REPERTUAR SIRA No: 1574
İNCELEME TARİHİ: 7-11-1978

DERLEYEN
HAMİT KANSES

YÖRESİ
ORDU. Akkara

DERLEME TARİHİ
29-12-1978

KİMDEN ALINDIĞI
FETHİ GENÇALIOĞLU

YAYLA YAYLAYA BAKAR

NOTAKA ALAN
TUNCER İMAN

SÜRESİ:
1:20

1. Gözetim

1. YAY LA YAY LA YA BA KA — R DA YAY LA
SULARI VANA KAR GYMA BANA
BATTIN CI ÖLÜM BACI M WO LU MA BA KAR

2. Gözetim

ME SE LİK DE YA — R HÜM ME SE LİK DE — SAK — AR TIN
BE Nİ GENÇ LİK DE AL LAR DA ŞI
Nİ YAK S — N İC GÜ — R LÜ — E GE Lİ — N LİK DE

3. Gözetim

DA BAN CA Nİ VAĞ LA DİM CA SAŞ YA Nİ MA
BA — G LA DİM CA BAN CA Nİ VAĞ LA Dİ — N DA SAŞ YA
Nİ MA BA — G LA DİM E Nİ — Ş TE Mİ BE — N YUR
DÜ — N HEN Mİ — R DİM FE — N A — G LA DİM

VAYLA YAYLAYA BAKAR
[Sabık - 2]

Bağlantı

MEŞELİK DE YA - V RUM MEŞELİK DE - Ser - YAR TIN
DE Nİ BİŞİK DE AL LA - M DA SE
Nİ YAK SI - N ÜÇ GÜ - N LÜ - K DE LI - N LİK DE

-1-
VAYLA YAYLAYA BAKARDA
YAYLA SULARI TAN ANAR
DİTME BANA DAVINCIĞİM
BACIM YOLUNA BAKAR
Bağlantı. MEŞELİKDE YAVRUM MEŞELİKDE
YAKTI BENİ GENÇLİĞİDE
ALANCA SENİ YÜZÜN
ÜÇ GÜRLÜK GELİMLİKDE

-2-
DABANCAK YAZLADIM DA
SAĞ YANIMA BAĞLADIM
ERİTEHİ BEN YÜRÜM
HEM YÜRÜM HEM AĞLADIM
Bağlantı.

NOT - Bağlantı saz payı olarak çalınır.

TÜRK MÜZİK ENSTRÜMANTASYON KURULU
E.H.M. REPERTUAR NO : 4892
İNCELEME TARİHİ : 25.05.2002

VÖRESİ:
TRAZON

KİMDEN ALINDIĞI:
İHSAN CAN

BURASI YAYLA YOLU

(OTLURAK HAVASI)

- 1 -

DEĞİTİREN:
İBRAHİM CAN

DEĞİTİRME TARİHİ:
1978

NOTAYA ALAN:
İBRAHİM CAN

Saz....

O — FDF ————— BU RA — SI YAY LA — YO LU
O — FDF ————— BA ŞIN — DA PUL LU — YAŞ MAK
O — FDF ————— YAY LA — DAN GE LEN AT LAR

YOL VE RİN GE CEN — LE RE YOL VE RİN GE CEN (Saz.....)
GE CE LER OL DU — A YAZ GE CE LER OL DU
YOL KE NA RİN DA — OT LAR YOL KE NA RİN DA

BU RA — SI YAY LA — YO LU — YOL — VE RİN GE — CEN — LE — RE
BA ŞIN — DA PUL LU — YAŞ MAK — GE — CE LER OL — DU — A — YAZ
YAY LA — DAN GE LEN — AT LAR — YOL — KE NA RİN — DA — OT — LAR

NE HAS — SEV DA — LİK O — LUR YA BA — RİN ÇI — MEN — LE RE
SE Nİ GÄ VU RÜN Kİ Zİ YÜ ZÜN OL DU BEM BE YAZ
İ LİK — LE NE — YA — KA — Nİ KIZ SI — NE LE — RİN — PAT LAR

ORT MÜZİK Dairesi Başkanlığı Yayınları
K.R.M. REPERTUAR NO : 4992
İNCELEME TARİHİ : 23.05.2012

VÜRESİ:
TRABZON

KHADİM ALINDIĞI:
HASAN CAN

BURASI YAYLA YOLU

(OTURAK HAVASI)

- 2 -

DERLEYEN:
İBRAHİM CAN

BERLEME TARİHİ:
1978

NOTAYA ALAN:
İBRAHİM CAN

AŞ TI... YÂ RİM GE... Lİ YU YA KA... SIN DA GÜL LE RI
GE Mİ... GE Lİ YU... GE Mİ O LA... YİM O CA... Gİ NA
AY ŞE... LER ME... ŞE... LER GÜL DO... LU DUR Şİ... ŞE LER

GE LE... DE LİM SEV... DA LUK TAM SEV DA LUK YER LE RI
YE ŞİL... Çİ MEN ÜS... TÜ NE YA TA YİM KU CA Gİ NA
İS TE... ÇİM DE VER... ME Dİ ÇÜ RÜ YÜP DE DÜ ŞE LER

TAM SEV DA LUK YER (Saz.....) GE LE... DE LİM SEV... DA LUK TA
YA TA YİM KU CA YE ŞİL... Çİ MEN ÜS... TÜ NE DE
ÇÜ RÜ YÜP DE DÜ İS TE... ÇİM DE VER... ME Dİ DE

TAM SEV DA LUK YER LE RI TAM SEV DA LUK YER (Saz.....)
YA TA YİM KU CA Gİ NA YA TA YİM KU CA
ÇÜ RÜ YÜP DE DÜ ŞE LER ÇÜ RÜ YÜP DE DÜ

ÇENGİZ KURTAK

1.
OF OF...
BURASI YAYLA YOLU
YOL VERİN GEÇENLERE
NE HAS SEVDALUK OLUR
YA BAKIN ÇİMENLERE

AŞTI YÂRİM GELİYU
YAKASINDA GÜLLERİ
GEL İDELİM SEVDALUK
TAM SEVDALUK YERLERİ

3.
OF OF...
YAYLADAN GELEN ATLAR
YOL KENARINDA OTLAR
İLİKLEME YAKANI
KIZ SİNELEİN PATLAR

AŞŞELER MENEŞŞELER
GÜL DOLUDUR ŞİŞŞELER
İSTEDİM DE VERMEDİ
ÇÜRÜYÜP DE DÜŞŞELER

2.
OF OF...
BAŞINDA PULLU YAŞMAK
GECELER OLDU AYAZ
SENİ GÂVURUN KIZI
YÜZÜN OLDU BEMBAYAZ

GENİ GELİYU GEMİ
OLAYIM OCAĞINA
YEŞİL ÇİMEN ÜSTÜNDE
YATAYIM KUCAĞINA

4.
OF OF...
ARKASINDAN AŞAĞI
SAÇLARI YUMAK YUMAK
İKİ BAŞ BİR YASTIKTA
HİÇ OLUR MU UYUMAK

KESTİM KIZIL AĞACI
YATTI YOLUN ÜSTÜNE
UYUTTUM SEVDİĞİMİ
SOL KOLLUMUN ÜSTÜNDE

Y R T MUZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR SIRA No: 1322
İNCELEME TARİHİ: 24. 5. 1977

YÖRESİ
GÜRELE - ÇAVUŞLU

KİMDEN ALINDIĞI
MUSTAFA TAHMAZ

SÜRESİ:

YAYLA ÇİMENİ BUDUR

(- KIZ HORONU -)

DERLEYEN
ÖMER AKPINAR

DERLEME TARİHİ
18. 12. 1974

NOTAYA ALAN
CEMİLE CEVHER

YAY LA Çİ ME Nİ BU DUR O TUR SEV DJ
OY YAY LA LAR YAY O LA LAR O TU NU YE
YAY LA Çİ LA CE RİN Çİ Gİ AC TI DU A YA Bİ MA
LER

Çİ MO TUR SU YAY LA NİN DU ZÜ NE
SİN MAL LAR GİZ YAY BEN SE NİN YÜ ZÜN DE
DO DO ĞUR TI DU YA RİM SE NİN BA RA BAN NA DA
NA N

SON GE Çİ Sİ MİZ BU DUR
NE DJR YA ÇEK Tİ ÇİM HAL LAR
BA DUN YA A NAN MI YO ĞUR DU

NÜVELE

-1-
YAYLA ÇİMENİ BUDUR
OTUR SEVDİĞİM OTUR
SU YAYLANIN DÜZÜNE
SON GELİŞİMİZ BUDUR

-2-
OY YAYLALAR YAYLALAR
OTUNU YESİN MALLAR
KIZ BEN SENİN YÜZÜNDEN
NEDİR ÇERTİĞİM HALLAR

-3-
YAYLA ÇİÇEĞİ ACTI
AYAĞIMA DOLAŞTI
YARIM SENİN BAKANAN
DÜNYA ACELİ GACTI

-4-
YAYLALARIN YÖĞURDU
SENİ KİMLER DOĞURDU
SENİ DOĞURAN ANA
BALINANNI YÖĞURDU

ACEL : Eccl

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR No : 2948
İNCELEME TARİHİ : 9. 8. 1994

YÖRE
TRABZON
KAYNAK KİŞİ
BİÇOĞLU OSMAN
SÖRE : $\text{♩} = 96$

TRABZON'DAN ÇIKTIM UZUN YAZILAR

DERLEYEN
TRABZON MÜZİK VE
HALK OYUNLARI DERNEĞİ
DERLEME TARİHİ
4. 6. 1994
NOTALAYAN
ERDEM ÇALIŞKANEL
İBRAHİM CAN

(SAZ.....)

TI RAB ZON DAN ÇIK TIM

U ZUN YA ZI LAR YAĞ LI KUR ŞUN YE DİM

YA RAM Sİ Zİ LAR (SAZ.....)

EY DE AĞ LA ŞI YOR KÖR PE KU ZU LAR

A NA BEN VU RUL DUM YA RAM DE RİN DİR

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T R T M REPERTUAR No : 2948
İNCELEME TARİHİ : 9. 8. 1994

YÖRE
TRABZON
KAYNAK KİŞİ
BİCOĞLU OSMAN

SÖRE : $\text{♩} = 96$

TRABZONDAN ÇIKTIM UZUN YAZILAR

DERLEYEN
TRABZON MÜZİK VE
HALK OYUNLARI DERNEĞİ
DERLEME TARİHİ
4. 6. 1994
NOTALAYAN
ERDEM ÇALIŞKANEL
İBRAHİM CAN

(SAZ - - - - -)

(SAZ - - - - -)

(SAZ - - - - -)

TI RAB ZON DAN ÇIK TIM

U ZUN YA ZI LAR YAĞ LI KUR ŞUN YE DİM

YA RAM Sİ Zİ LAR (SAZ - - - - -)

EY DE AĞ LA ŞI YOR KÖR PE KU ZU LAR

A NA BEN VU RUL DUM YA RAM DE RİN DİR

TRT MÜZİK BÜRESİ BAŞKANLIĞI YAYINLARI
 E.İ.İN. REPERTUAR NO : 4192
 İNCELEME TARİHİ : 25.05.2002
 YÜREĞİ:
 İBRAHİM
 KİMDEN ALINDIĞI:
 İTİSAR CAN

BURASI YAYLA YOLU

(OTURAK HAVASI)

- 1 -

DERLEYEN:
 İBRAHİM CAN
 DERLEME TARİHİ:
 1978
 NOTAYA ALAN:
 İBRAHİM CAN

♩

Saz....

O FOF BU RA SI YAY LA YO LU
 O FOF BA SIN DA PUL LU YAŞ MAK
 O FOF YAY LA DAN GE LEN AT LAR

YOL VE RİN GE CEN LE RE YOL VE RİN GE CEN (Saz.....)
 GE CE LER OL DU A YAZ GE CE LER OL DU
 YOL KE NA RİN DA OT LAR YOL KE NA RİN DA

BU RA SI YAY LA YO LU YOL VE RİN GE CEN LE RE
 BA SIN DA PUL LU YAŞ MAK GE CE LER OL DU A YAZ
 YAY LA DAN GE LEN AT LAR YOL KE NA RİN DA OT LAR

NE HAS SEV DA LİK O LLR YA BA KIN ÇI MEN LE RE
 SE Nİ GA VU RİN Kİ Zİ YU ZUM OL DU BEM DE YAZ
 İ LİK LE ME YA KA Nİ KIZ SI NE LE RİN PAT LAR

TRT MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI

THM REPERTUAR SIRA NO: 2053

Ağasarin balını

www.negzetil.com gözetil.com

Müzik: Giresun / Giresun
Klasik düzenleme: Ömer Akpınar Derleyen: Ömer Akpınar
Müzik notaları: Mithatın Yıldırım Duman Müzik notaları: Mithatın Yıldırım Duman

♩ = 100

Aranajıma

A ğa sa rin ba li ni da___ gel sa li ni___ sa___ li ni

A dam ce bin___ de ta şır se nin gi bi___ ge li ni
Oy A sı ye___ A sı ye tu tün koy dum___ ke sı ye

A dam ce bin___ de ta şır da___ se ni gi bi___ ge li ni___
A nan se ni___ ve ri yi de___ bir ba ğa pı___ ra sı ye___

Oy___ sev di___ ğim___ oy oy___ SAZ___
Oy___ sev di___ ğim___ oy oy___ SAZ___

*Ağasarin balını
Gel salını salını
Adam cebinde daşır
Senin gibi gelini
Oy sevdiğim oy oy*

*Sis dağının başları
Kesme kesme daşları
Adanı öldürüyü
Nazlı yarin gaşları
Oy sevdiğim oy oy*

*Sis dağının başları
Küfür küfür esiyu
Baban bu yıl gurbanı
Çifter çifter kesiyu
Oy sevdiğim oy oy*

Başlıca: {
Oy Aslıye Aslıye
Tütün goydum kesiyu
Anan seni verecek de
BİR бага pırasıya
(BİR evlek pırasıya)

T R T MÜZİK DİREKSİYONU YAYINLARI
T H M REPERTUAR SIRA No: 1080
İNCELEME TARİHİ: 22.2.1978

YÖRESİ
TRABZON

KİMDEN ALINDIĞI
BİCİDİLİ OSMAN

SÜRESİ
J = 4/8

ANAM VAY OLSUN BENİ

DERLEYEN
[S. Beşikçi] ve konserthuru
Arşivinden

DERLEME TARİHİ

NOTAYA ALAN
YÜCEL PAŞMAKÇI
5.11.1969

A NAM VA YOL SUN BE Nİ ÖL DÜM VAR DI YE DI YE
A YA GÜN DA CA PU LA FO LA Gİ DE LI M FO LA
OY BE NİM A LU SU GÜ M BA LI MEN GA RU SU GÜ M
BU YIL MI SİR ÇO KOL DU DOL DU SE REN ÇI DOL DU

A NAM VA YOL SUN BE Nİ ÖL DÜM VAR DI YE DI YE
A YA GÜN DA CA PU LA FO LA Gİ DE LI M FO LA
OY BE NİM A LU SU GÜ M BA LI MEN GA RU SU GÜ M
BU YIL MI SİR ÇO KOL DU DOL DU SE REN ÇI DOL DU

BEN DEN SE LAM SÖY LE Yİ N ZA VAL LI FA DI ME YE
SEN GİT TE KI ZİN GEL Sİ N KO NU SA LIM KA BI DA
BÖY LE MI FA DI ME ÇI M SE NİN LE GO NU SU GÜ M
NE VA PA LIM FA DI ME Bİ ZE AL LAN TA NOL DU M

BEN DEN SE LAM SÖY LE YİN ZA VAL LI FA DI ME YE
SEN GİT TE KI ZİN GE SIN KO NU SA LIM A BU LA
BÖY LE MI FA DI ME ÇİM SE NİN LE GO NU SU GÜ M
NE VA PA LIM FA DI ME Bİ ZE AL LAN TA NOL DU M

— 1 —
ANAM VAY OLSUN BENİ
ÖLDÜM VAR DİYE DİYE
BENİDEN SELAM SÖYLEYİN
ZAVALLI FADİMEYE

— 2 —
AYAĞUĞDA ÇAPULA
FOLA GİDELİM FOLA
SEN GİTTE KIZIN GELSİN
KONUŞALIM KABIDA (AMULA)

— 4 —
BU YIL MISIR ÇOK OLDU
DOLDU SERİNDİ DOLDU
NE YAPALIM FADİME
BİZE ALLAH TAN OLDU

— 3 —
OY BENİM ALIŞIĞIM
BALIKÇI ÇARUŞUĞUM
BÖYLEMİ FADİMEÇİM
SENİNLE GONUŞUĞUM

— 5 —
MA BURADAN YUKARI
DAGA KİDELİM DAGA
ACTA GEL ROLLARINI
SARULAGUĞUM SAĞA

FOL : BEŞİROĞUZ'un diğer adı.

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T R T M REPERTUAR SIRA No: 1287
İNCELEME TARİHİ : 24-05-1977

DERLEYEN
İst. Beşif. Konservatuarı

YÖRESİ
GİRESUN

DEĞERLEME TARİHİ

KİMDEN ALINDIĞI
BİÇİMLİ OSMAN

ALTINI BOZDURMAYIM
(-GİRESUN KARSILAMASI-)

SÜRESİ : 1.36

NOTAYA ALAN
YÜCEL FAHMAKCI

The musical score is written on a single staff in treble clef with a key signature of one sharp (F#) and a 3/8 time signature. The melody is accompanied by a simple harmonic structure. The lyrics are written below the notes, with some words in all caps and some in lowercase. The lyrics are as follows:

AL TI NI YI BİZ DU RA YI M GER DA
AL AL İİN YD SİK WAR BE NE N BAR MA
U İİN SİN YA SAK TA SE N A TE A
E BAT LA DE AL DE SİN NE N TA P TA S
Kİ ME Z DİZ RE MİM İLİ PE MEN U
RU CE RU KA RO Y ZAR BE NİM İLİ RE SU U
MA SİL Sİ Sİ N N ÇE Bİ İ DE GEZ Dİ RE
VUR MA Rİ GE Mİ A NAM KA RA ZU LA ME GÜ YU R BE
CAK NEN NA AS LA NİM NİN NA
.....
.....
.....

EK. 2. ALANDAN DERLENEN FOTOĞRAF ARŞİVİ

21-22 Temmuz Kadirga Yaylası Şenlik Afişi

Trabzon Kadirga Yaylası Şenlik Alanı

Tonya Otçularından Horon Oynayan Erkekler

Mehmet Gündoğdu ve Yusuf Kurt

Şahmelik Otçuları Yukarıdan Aşağıya Şenlik Alanına Doğru Oynayarak Gelirken

Tonya Otçuları Kadırgaya Çıkarken

Kızılağaç Otçuları Horon Oynarken

Şener Gök - Ordu

Okan Subaş - Artvin

EK. 3. ORJİNALLİK RAPORU

	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	Doküman Kodu Form No.	FRM-DR-21
		Yayın Tarihi Date of Pub.	04.01.2023
	FRM-DR-21 Doktora Tezi Orjinallik Raporu <i>PhD Thesis Dissertation Originality Report</i>	Revizyon No Rev. No.	02
		Revizyon Tarihi Rev.Date	25.01.2024

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK HALKBİLİMİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA

Tarih: 26/12/2024

Tez Başlığı: Türk Müzik Kültüründe Yol Havaları

Yukarıda başlığı verilen tezimin a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 113 sayfalık kısmına ilişkin, 26/12/2024 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 21'dir.

Uygulanan filtrelemeler**:

- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç
- Kaynakça hariç
- Alıntılar hariç
- Alıntılar dâhil
- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orjinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tezimin herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumlarda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Şeyma BÜLBÜL

Öğrenci Bilgileri	Ad-Soyad	Şeyma BÜLBÜL	
	Öğrenci No	N18147522	
	Enstitü Anabilim Dalı	TÜRK HALKBİLİMİ	
	Programı	TÜRK HALKBİLİMİ	
	Statüsü	Doktora ☒	Lisans Derecesi ile (Bütünleşik) Dr ☐

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.
(Prof. Dr. Özkul ÇOBANOĞLU)

*Tez **Almanca** veya **Fransızca** yazılıyor ise bu kısımda tez başlığı **Tez Yazım Dilinde** yazılmalıdır.

**Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orjinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları İkinci bölüm madde (4)/3'te de belirtildiği üzere: Kaynakça hariç, Alıntılar hariç/dahil, 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 5 words) filtreleme yapılmalıdır.

	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	Doküman Kodu Form No.	FRM-DR-21
		Yayın Tarihi Date of Pub.	04.01.2023
	FRM-DR-21 Doktora Tezi Orijinallik Raporu <i>PhD Thesis Dissertation Originality Report</i>	Revizyon No Rev. No.	02
		Revizyon Tarihi Rev. Date	25.01.2024

TO HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF TURKISH FOLKLORE

Date: 26/12/2024

Thesis Title (In English): Road Tunes in Turkish Music Culture

According to the originality report obtained by myself/my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options checked below on 26/12/2024 for the total of 113 pages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled above, the similarity index of my thesis is 21%.

Filtering options applied**:

- Approval and Declaration sections excluded
- References cited excluded
- Quotes excluded
- Quotes included
- Match size up to 5 words excluded

I hereby declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Social Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

I respectfully submit this for approval.

Şeyma BÜLBÜL

Student Information	Name-Surname	Şeyma BÜLBÜL	
	Student Number	N18147522	
	Department	TÜRK HALKBİLİMİ	
	Programme	TÜRK HALKBİLİMİ	
	Status	PhD ☒	Combined MA/MSc-PhD ☐

SUPERVISOR'S APPROVAL

APPROVED
(Prof. Dr. Özkul ÇOBANOĞLU)

**As mentioned in the second part [article (4)/3]of the Thesis Dissertation Originality Report's Codes of Practice of Hacettepe University Graduate School of Social Sciences, filtering should be done as following: excluding refence, quotation excluded/included, Match size up to 5 words excluded.

EK 4. ETİK KURUL MUAFİYET FORMU

	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	Doküman Kodu Form No.	FRM-DR-12
		Yayın Tarihi Date of Pub.	22.11.2023
	FRM-DR-12 Doktora Tezi Etik Kurul Muafiyeti Formu <i>Ethics Board Form for PhD Thesis</i>	Revizyon No Rev. No.	02
		Revizyon Tarihi Rev.Date	25.01.2024

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TÜRK HALKBİLİMİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA	
Tarih: 27/12/2024	
Tez Başlığı: Türk Müzik Kültüründe Yol Havaları	
Yukarıda başlığı verilen tez çalışmam:	
<ol style="list-style-type: none"> 1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır. 2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir. 3. Beden bütünlüğüne veya ruh sağlığına müdahale içermemektedir. 4. Anket, ölçek (test), mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme gibi teknikler kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen araştırma niteliğinde değildir. 5. Diğer kişi ve kurumlardan temin edilen veri kullanımını (kitap, belge vs.) gerektirmektedir. Ancak bu kullanım, diğer kişi ve kurumların izin verdiği ölçüde Kişisel Bilgilerin Korunması Kanuna riayet edilerek gerçekleştirilecektir. 	
Hacettepe Üniversitesi Etik Kurullarının Yönergelerini inceledim ve bunlara göre çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kuruldan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.	
Gereğini saygılarımla arz ederim.	
Şeyma BÜLBÜL	

Öğrenci Bilgileri	Ad-Soyad	Şeyma BÜLBÜL	
	Öğrenci No	N18147522	
	Enstitü Anabilim Dalı	TÜRK HALKBİLİMİ	
	Programı	TÜRK HALKBİLİMİ	
	Statüsü	Doktora ☒	Lisans Derecesi ile (Bütünlük) Dr ☐

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.
(Prof. Dr. Özkul ÇOBANOĞLU)

* Tez Almanca veya Fransızca yazılıyor ise bu kısımda tez başlığı **Tez Yazım Dilinde** yazılmalıdır.

	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	Doküman Kodu Form No.	FRM-DR-12
		Yayın Tarihi Date of Pub.	22.11.2023
	FRM-DR-12 Doktora Tezi Etik Kurul Muafiyeti Formu <i>Ethics Board Form for PhD Thesis</i>	Revizyon No Rev. No.	02
		Revizyon Tarihi Rev.Date	25.01.2024

HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF TURKISH FOLKLORE

Date: 27/12/2024

Thesis Title (In English): Road Tunes in Turkish Music Culture

My thesis work with the title given above:

- Does not perform experimentation on people or animals.
- Does not necessitate the use of biological material (blood, urine, biological fluids and samples, etc.).
- Does not involve any interference of the body's integrity.
- Is not a research conducted with qualitative or quantitative approaches that require data collection from the participants by using techniques such as survey, scale (test), interview, focus group work, observation, experiment, interview.
- Requires the use of data (books, documents, etc.) obtained from other people and institutions. However, this use will be carried out in accordance with the Personal Information Protection Law to the extent permitted by other persons and institutions.

I hereby declare that I reviewed the Directives of Ethics Boards of Hacettepe University and in regard to these directives it is not necessary to obtain permission from any Ethics Board in order to carry out my thesis study; I accept all legal responsibilities that may arise in any infringement of the directives and that the information I have given above is correct.

I respectfully submit this for approval.

Şeyma BÜLBÜL

Student Information	Name-Surname	Şeyma BÜLBÜL	
	Student Number	N18147522	
	Department	TÜRK HALKBİLİMİ	
	Programme	TÜRK HALKBİLİMİ	
	Status	PhD ☒	Combined MA/MSc-PhD ☐

SUPERVISOR'S APPROVAL

APPROVED
(Prof. Dr. Özkul ÇOBANOĞLU)